

GA - 128

РУДОЛФ ЩАЙНЕР
РУДОЛФ ЩАЙНЕР

ОКУЛТНА
ФИЗИОЛОГИЯ

ЦИКЪЛ от 8 ЛЕКЦИИ
изнесени в Прага
от 20 до 28. 3. 1911 г.

превод от немски: д-р ТЕМЕНУГА СТАНЕВА

НЕРЕДАКТИРАН ПРЕВОД

изготвил: ПЕТЪР ИВАНОВ РАЙЧЕВ – препис от копие

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

СТР.

1. ПЪРВА ЛЕКЦИЯ Прага, 20 март 1911 г.....5

За опознаването на човешкото същество е необходимо страхопочитание пред човешката природа като откровение на Световния Дух. Изложението е направено от страна на духовния изследовател. Двойствеността на човека неговата форма и образ. Главния и гръбначния мозък по отношение на костната система: *Теория на прешлените на Оукен и Гьоте*. Преобразования в областта на главния и на гръбначния мозък; *главният мозък представлява преобразен гръбначен мозък, по-стар от него*. Главен мозък: *будно, разсъждаващо мислене*; Гръбначен мозък: *сънообразен, функциониращ без размисъл*. Скрития в главния мозък гръбначен мозък. Аурата на главния и на гръбначния мозък.

2. ВТОРА ЛЕКЦИЯ Прага, 21 март 1911 г.....17

Другата част на човешката двойственост, храносмилателен апарат: *система за обработване на веществата, лимфна система, кръвоносна система*. Сърце, горно кръвообращение, обхващащо главния мозък и сетивните органи, долно кръвообращение, обхващащо черния дроб, слезката и жлъчката. Промени в кръвта чрез сетивните впечатления и чрез дейността на слезката, черния дроб, жлъчката, като органи, представляващи уплътнени планетарни процеси: *Сатурн, Юпитер и Марс*. Нервна система: *инструмент на астралното тяло, кръв: инструмент на Аза, нервната система диференцирана, кръвта - единна*. Отношението на външните впечатления и на душевните изживявания към кръвта и Аза. Непосредствено влияние на нервите върху Аза. Отстраняване на нервното въздействие от кръвта чрез упражнения за вътрешна концентрация; *изключване на кръвта чрез отхвърляне на нервната дейност във вътрешността*.

3. ТРЕТА ЛЕКЦИЯ Прага, 22 март 1911 г.....32

Последици от душевните упражнения за концентрация. Въздействие на сетивния свят и на вътрешния органичен свят върху кръвта. Симпатиковата нервна система като посредник за въздействията от вътрешния свят, главно-гръбначномозъчната система - посредник за въздействията от външния свят. Мистичното потъване в собствената вътрешност създава по-силна връзка между кръвта и симпатиковата нервна система. Същност на мистичното вглъбяване. Ритмизиращата функция на слезката

води до собствен вътрешен ритъм. Сатурновото влияние в Космоса. Необходимост от възстановяване на съответствието между собствения ритъм и световния ритъм; *Сказанието за Кронос*. Физиологично значение на митичните образи.

4. ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ Прага 23 март 1911 г.47

Слезка. Органите като израз на духовни въздействия. Промени в ритъма на храната и приспособяването и към човешкото устройство чрез слезката, черния дроб и жлъчката; *изолация посредством същите*. Връзката с външния свят посредством дишането и кръвта. Среща на тези две планетарни силови системи в сърцето. Хармонизиране на системите чрез бъбречната система. Сърцето и кръвоносната система като център на организма. Вътрешната планетарна система и кръвта като инструмент на Аза; *отношение на Аза към дишането и възприемането*. Пренасяне на душевните изживявания върху етерното тяло. Формиране на паметовите представи. Значението на епифизата и хипофизата.

5. ПЕТА ЛЕКЦИЯ Прага, 24 март 1911 г.63

Върху същността и понятието за орган; *свръхсетивния организъм*. Разглеждане на етерното тяло и на въздействията на астралното тяло и на Аза. Различия във взаимодействията на силовите системи. Физическото тяло като силова система. Понятието за цялостния орган. Наличието на съпротива като повод за себе-осъзнаване; *отделянето като вътрешно съпротивление*. Изживяването на Аза чрез промените в кръвта. Фигурата на човека и човешките способности. Образоващите кожата, напирани отвътре навън, формообразоващи сили; *съпротива срещу веществата, приети чрез храната, чрез преобразяване на тяхната подвижност: сили на движението*. Противоположност между главно-гърбначномозъчната нервна система и симпатиковата нервна система: *функции на епифизата и на хипофизата*.

6. ШЕСТА ЛЕКЦИЯ Прага, 26 март 1911 г.78

Кожата като израз на Аза и на човешкото съзнание. Кръвната система като носител на Аза в цялостното устройство. Разлика между жизнения процес и процеса на преместване на веществата. Себе-осъзнаване на организма чрез отделянето на вещества във вътрешността на организма. Организиращи сили на човешкото тяло като закони за формиране на кръвообращението; *поместването на органите в него*. Кръвната система като тази система сред органите която най-силно бива определяна от азовите изживявания. Костната система, най-стария вид хранителен процес в еволюцията: *непроменяемостта на костната система; кръв-*

ната система като нейна противоположност: костната система, действаща в смисъла на Аза, но неподлежаща на промени чрез него; кръвната система, възприемаща по подвижен начин азовите процеси. По въпроса за Френологията.

7. СЕДМА ЛЕКЦИЯ Прага, 27 март 1911 г.....92

Кръвта като инструмент на Аза, главно-гръбначномозъчна нервна система: *съзнателен живот*, симпатикова нервна система: *предпазване на съзнанието от живота на вътрешната планетарна система*. Костната система, човешката форма за азовия живот; *независимост на вътрешността от външния свят, постоянство и независимост на температурата на кръвта*. Материални процеси на душевния живот: *мисловен процес, процес на чувствувание, волеви процес*. Съзнателно и несъзнателно азово устройство: *костна система и Аз; вътрешна планетарна система и астралното тяло*. Двата основни процеса на мисленето. Костната система и отлагането на соли. Процеси на чувствувание и процеси на набъбване. Волеви процеси и процеси на затопляне. Кръвта като най-независима органна система и като пазител на другите системи. Червените кръвни телца. Своеобразност на кръвта. Терапевтични възможности.

8. ОСМА ЛЕКЦИЯ Прага, 28 март 1911 г.....110

Свръхсетивната силова система: *човешката форма*. Включване на хранителните вещества в жизнения процес; *преобразяване на същите чрез вътрешната планетарна система*. Тъканта, залегнала в основата на всички органични образования: *растителен процес*. От живота към изживяването: *отделянето в лимфната система предизвиква появата на смътно съзнание*. Азово съзнание чрез разтваряне навън. Аз, кръв, процеса на образуване на жлъчка противопоставящ се на хранителник. Сърцето, разтварящо се навън чрез белия дроб. Отделяне на въглената киселина и на уринните субстанции. Сърцето като централен орган. Планетарна система и вътрешна планетарна система; *метали и органи*. Солите и лесно окисляващите се вещества като регулиращи средства. Активността на растителните вещества. Превръщане на по-ранни в по-късни органни форми; *възходящо и низходящо развитие*. Значение на мъжкото и на женското участие във възникването на човешкия образ. Преобразяване на органната дейност чрез кръвта до процеси на затопляне, и под нейно влияние до състрадание. Превръщането на топлината в страдание като мисия на земята.

ОТПЕЧАТАНО КАТО РЪКОПИС

За характера на тези частни издания в своята автобиография "Моят жизнен път" Рудолф Щайнер казва следното (глава 35 и 36, 3. 1925 г.)

"Съдържанието на тези издания бе предвидено да бъде изнесено под формата на устни, непредназначени за издаване съобщения. . . Никъде, в ни най-малка степен, не е казано, нещо, което да не представлява чист резултат от изграждащата се Антропософия. . . Който чете тези частни издания може в пълния смисъл да ги приеме затова, което Антропософията има да каже. Ето защо, без много премисляне, Тръгнахме от условието, тези издания да бъдат разпространени само пред членовете на обществото. Трябва обаче да се има предвид, че тези, непрегледани от мене ръкописи, има и погрешни неща. Право за оценка на съдържанието на подобно частно издание се признава обаче само на онзи, кой то знае, какво е условието за такава оценка. А за повечето от тези издания това условие се състои поне в антропософското познание на човека, на космоса, доколкото същността им е изложена от Антропософията, и в познаването на това, което под формата на "антропософска история" се съдържа в съобщенията от духовния свят. "

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ

Прага, 20 март 1911 г.

В тази поредица от беседи ще разработя една тема, която от една страна е и изключително близка на човека, а именно темата за истинската същност на самия човек, за това, което се отнася до човешкия живот. И макар темата от една страна да е близка на човека, защото се отнася до самия него, все пак трябва да кажем, че от друга страна това е едно трудно достъпна тема. Защото ако погледнем само отправленията от мистично-окултни висини през всичките времена призив към човека "Опознай себе си", виждаме, че именно защото то този призив е преминал през всичките времена, то себепознанието, истинското себепознание, в основата си се отдава твърде трудно на човека. И това се отнася не само до индивидуалното, лично себепознаване, но преди всичко до познанието на човешката същност въобще. И тъй като човекът, както виждаме от този вечен призив "Опознай себе си" - поради своята същност е в голяма степен отдалечен от самия себе си, то той трябва да измине дълъг път, за да разбере същността си. Ето защо в известно отношение предмет на следващите разговори ще бъде нещо отдалечено от самите нас, нещо, за чието разбиране ще бъдат необходими различни други неща. И не без основание аз самият, едва след дълго време и много размисления, се реших да заговоря на тази тема. Защото за тази тема, за да се стигне до едно истинско, истинно наблюдение, е нужно нещо, непременно е нужно

нещо, което при обикновените научни разговори тъй често се пропуска. За нашата тема е нужно непрестанно да имаме пред себе си едно всеобхватно чувство на страхопочитание пред същността на човека; *забележете - не пред същността на отделния човек, и най-вече не ако този човек сме самите ние, а именно страхопочитание пред същността на човека въобще.* И трябва да приемем като задължително условие за следващите разговори страхопочитанието пред това, което в истинския смисъл на думата означава човешката същност. Как можем да имаме истинско страхопочитание пред същността на човека? Не по друг начин, а именно като на първо време се абстрахираме от това, за което ни се представя човекът в ежедневието - независимо дали това сме самите ние или някой друг -, и като достигнем до виждането, че този човек с цялото си развитие е тук не заради самия себе си, *той е тук като откровение на всемирния Дух, на всемирния божествен Дух. Той, човекът, представлява откровение на всемирното божество!* И когато човекът казва, че се стреми към себе познание, че стреми към все по-голямо съвършенство, то именно в току що характеризирания, духовно-научен смисъл, от това не бива да следва, че се стремим да проникнем в човека просто от любопитство; *напротив, трябва да възприемаме като дълг стремежа си да оформяме все по-съвършено това изображение, това откровение на световния Дух, и да влагаме определен смисъл, когато изговаряме думите: да останеш в несъзнание, означава прегрешение срещу божественото предназначение на човека.*

Защото Световния Дух е вложил в нас силата да стигнем до познание; *и ако ние отхвърлим това познание, то ние отказваме - нещо, на което всъщност нямаме право - отказваме да бъдем откровение на световния Дух, и така все по-малко и по-малко представляваме откровение на световния Дух и се превръщаме в негова карикатура, в негово изопачено отражение.* Наше задължение е да се стремим и все повече и повече да се превръщаме в образ на Световния Дух. Едва когато открием съдържанието на тези слова, за да се превърнем в образ на Световния Дух, едва когато открием значението на думите: *трябва да вървим към познание, наш дълг е да вървим към познание - едва тогава можем истински да почувствуваме поставеното преди малко като изискване чувство на страхопочитание пред същността на човека.* А този, който желае да разглежда в окултно отношение живота на човека, същността на човека, за него това проникване със страхопочитание пред човешката природа представлява *безусловна необходимост* дори само поради факта, че единствено изпълването със страхопочитание е в състояние да пробуди духовния поглед, да извика на живот всичките ни възможности за духовно виждане и проникване, т.е. да разбуди всички онези сили, които

ще ни позволят да навлезем в духовните основи на човешката природа. Всеки, който, бидейки ясновидец, духовния изследовател, не може да развие в себе си в най-висша степен страхопочитание пред човешката природа, който не може да изпълни и последната фибра на душата си с чувство на страхопочитание към човешката природа, за него очите ще останат затворени за всичко, отнасящо се до истинската, дълбока същност на човека, колкото и да е вникнал в тези или онези тайни на света. И може да има мнозина ясновидци, успели да съзрат неща от духовното обкръжение на нашето битие: *но липсва ли им това страхопочитание, то им липсва способността да прогледнат в дълбините на човешката природа и те не ще могат да кажат нищо вярно за същността на човека.*

И действително често "учението на живота" се нарича *физиология*. Тук това учение няма да бъде разгледано по начина, по който прави това официалната наука, а така, както то се разкрива пред духовния поглед; *ето защо непрекъснато ще отклоняваме погледа си от външния образ на човека, от формата и жизнените функции на неговите органи, и ще вникнем в духовните, свръхсетивните основи на органите, на формите на живот, на жизнени процеси.* И тъй като не възнамеряваме да разглеждаме дилетантски "Окултната физиология", както бихме могли да я наречем, то ще бъде необходимо за някои места по непринуден начин да обърнем вниманието на неща, които на страничния човек в началото биха се сторили твърде невероятни.

Не мога да кажа, че този цикъл от беседи, повече от много други цикли, които съм изнасял, представлява едно цяло, и че не може да се прави заключение от отделните лекции - особено от началните, тъй като много неща, които трябва да се изразят чрез цикъла от лекции, трябва да се кажат непринудено - и едва след като човек чуе и заключителните лекции, би могъл да си изгради представа за същността на казаното тук. Ето защо в окултната физиология трябва да се подхожда по малко по-различен начин, отколкото в официалната наука физиология. Началните твърдения ще получат своето потвърждение едва чрез казаното накрая. И от началото до края ще опишем не някаква права линия, а ще нарисуваме кръг, така че в края да стигнем отново там, откъдето сме тръгнали.

Това, което предлагаме тук, представлява наблюдение над човека. Отначало този човек се представя на външните ни сетива чрез външната си форма. Знаем, че към външното лаическо наблюдение над човека можем да прибавим много неща, изследвани допълнително от науката. Ето защо днешното познание за човека, добито чрез външния опит и наблюдение, чрез външни методи, по необходимост трябва да бъде разгледано като сбор от наблюдения на лаика върху себе си и върху другите хора, и

от това, което науката може да каже за устройството на човешкото тяло; *като при това стигаме до подробности на научите изследвания, постигнати чрез удивителни методи, чрез удивителни инструменти.* Ако на първо време разгледаме всичко онова в човека, което лаикът успява да види, или което е добито най-вероятно с помощта на популярните описания на човешкото същество, то тогава навярно няма да ни се стори не понятно, ако предварително обърнем внимание на факта, че дори самата външна фигура на човека, тъй както се възправя пред външните ни сетива, е в основата си двойствена. А този, който се стреми да проникне в дълбините на човешката природа, е *абсолютно необходимо да осъзнае*, че дори външно човекът, със своята форма и образ, представлява в основата си нещо двойствено.

Едната част, ясно различима в човека, ни се представя затворена в образувания, осигуряващи възможно най-добрата защита срещу външния свят. И по-точно - всичко, което можем да причислим към областта на главния гръбначния мозък. Всичко, което в това отношение принадлежи на човешката природа, което се числи към главния и към гръбначния мозък, е здраво оградено от надеждни, осигуряващи сигурна защита, костни образувания. Отстрани погледнато, можем да онагледим нещата, принадлежащи на тези две области, по следния начин: ако "А" (виж рисунка 1) *представлява схематично сумата от подредени един върху друг гръбначни прешлени, разположени около гръбначния мозък, и "В" представлява черепния покрив на човешките кости, то в канала, образуван от наредените един над друг прешлени и от костите на черепа, е разположено всичко онова, което принадлежи на сферата на главния и на гръбначния мозък.* Ние можем да разгледаме човека без да съзнаваме, че всичко, което принадлежи на тази област, в основата си представлява едно затворено в себе си цяло, и че всичко останало в човека, което по най-различен начин, физиологически, бихме могли да прибавим - шия, туловище, крайници, - е свързано с образуванията на главния и гръбначния мозък, чрез образно изразено, по-малко или повече нишковидни или панделковидни образувания. Същите трябва първо да пробият защитната обвивка, за да бъде установена връзката между частта, заключена в костното образувание и елементите на външната човешка природа,

присъединяващи се към нея. Така можем да кажем: *дори за повърхностното наблюдение човекът се разкрива като нещо двойствено; едната част поместена в кухнята на описаната костна система, в кухнята на здравата и надеждна защитна обвивка, другата част – разположена вън от нея.*

Сега трябва да хвърлим съвсем бегъл поглед върху съдържанието на това костно образование. И отново лесно можем да разграничим голямата маса, разположена в черепните кости и качеството на главния мозък, от друга една част, прикачена към него като опашка или придатък - и в органическата връзка с него - владени в гръбначномозъчния канал като нишковиден израстък на главния мозък. Ако разграничим тези две образования едно от друго, то трябва да отбележим и още нещо, на което официалната наука не счита за необходимо да обръща внимание, на което окултната наука, прониквайки в дълбоката същност на човека, трябва да обърне особено внимание. Нужно е да отбележим, че всичко, казано по традиция за човека, на базата на дадено наблюдение, засега се отнася само за човека. Защото в момента, в който проникваме в дълбоките основи на отделните органи, осъзнаваме, - в хода на лекциите ще се убедим действително в това, - че със своето дълбоко значение даден орган може да играе при човека роля, съвсем различна от тази на подобен орган в животинския свят. Или по-точно казано: *който разглежда нещата през погледа на обичайната, официална наука, би казал: това, което ни казваш сега, би могло да се каже и по отношение на животните.* Но ако проникнем по-дълбоко в нещата, това, което казваме за значение то и същността на органите при човека, не може да се каже по същия начин и за животните; *окултното наблюдение има за цел да разглежда животните сами за себе си, да провери, дали това, което сме в състояние да кажем за човека по отношение на главния и гръбначния мозък, се отнася и за животните.* Защото фактът, че животните, стоящи близо до човека, притежават главен и гръбначен мозък, все още не доказва, че тези органи със своето дълбоко значение изпълняват при човека и при животните една и съща роля, тъй както нищо не се доказва с това, ако например имаме нож, с който да избъръснем някого. И в двата случая имаме работа с нож, и който взема предвид единствено формата на ножа, ножа като такъв, той ще повярва, че и в двата случая става дума за едно и също нещо. И в двата случая този, който не стои на основата на окултната наука, би казал, че имаме работа с гръбначен и с главен мозък, и тъй като и при човека и при животното откриваме едни и същи органи, то би повярвал, че сходните органи, изпълняват и сходни функции. Това обаче не е вярно. В официалната наука това е нещо обичайно и е довело до появата на известни неточности, и това може да бъде коригирано, ако

официалната наука си направи труда постепенно да започне да разглежда живите същества от дълбочините на свръхсетивното познание.

Ако разгледаме гръбначния мозък от една страна и главния от друга, то лесно ще открием една истина, на която мислещи природоизследователи са обърнали внимание преди повече от 100 години. Има известна истина, ако кажем: *разгледаме ли главния мозък, то същият започва да прилича на преобразен гръбначен мозък.* Това става още по-разбираемо, ако си припомним, че Гьоте, Оукен и други мислещи изследователи са обърнали внимание на факта, че във формата си костите на черепа показват известно сходство с прешлените на гръбначния стълб. Гьоте например, изучавайки сходството във формата на органите, в своите наблюдения рано забелязал, че ако си представим преобразувани отделните прешлени - сплескани и сферично оформени, то чрез подобно преустройство на прешлените можем да получим костите на черепа и ако по този начин вземем един прешлен и го раздуем на всички страни, той ще добие контури, ще стане плосък в разширението си - и постепенно от прешлена бихме могли да изведем формата на черепните кости. Така в известно отношение черепните кости бихме могли да наречем преобразувани прешлени. Както можем да разглеждаме черепните кости, обхващащи главния мозък, като преобразувани прешлени, като преобразувани кости, в първичната си форма обгръщащи гръбначния мозък, така можем да си представим и масата на гръбначния мозък, раздута по разнообразен начин, диференцирана и усложнени; *и така, чрез преобразуване от гръбначен мозък получаваме главния, тъй като, по сходен начин, можем да си представим как от едно растение, имащо първоначално само листа, израства след това цветът.* Така можем да си представим, че след преобразуване на гръбначния мозък, чрез издигането му на едно по-високо стъпало, може да се образува целият главен мозък. По-късно ще издигането му на едно по-високо стъпало, може да се образува целият главен мозък. По-късно ще разберем как трябва да си представим нещата научно. И така, можем да си представим главният мозък като диференциран гръбначен мозък.

А сега да разгледаме двата органа от тази гледна точка. В такъв случай кой от двата органа да разглеждаме като по-млад? Това е въпросът, който можем да си поставим сега. Без съмнение не този орган, който представлява изведената форма, а този, който представлява изходната форма. Т.е. трябва да си представим, че гръбначният мозък стои на първото стъпало, той е по-младият, а главният мозък стои на второто стъпало; *той е преминал през стъпалото на гръбначния мозък, представлява преобразен гръбначен мозък и следователно трябва да се разглежда като постар орган.* С други думи, ако обхванем с поглед тази нова двойстве-

ност, представяща ни се в човека като главен и гръбначен мозък, то можем да кажем: *всички сили, довели до образуването на главния мозък, би трябвало да представляват по-стари сили в човека, тъй като на едно по-ранно стъпало те са формирали първоначално предпоставката за гръбначния мозък и след това са продължили да действуват до прустройството на гръбначния мозък в главен.* т.е., образувано е нещо подобно на втори придатък, при което съвременният гръбначен мозък не е бил все още така развит, че да достигне и второто стъпало, но е останал на степенята на развитие на гръбначен мозък. Или - ако искаме да изразим педантично точно - в гръбначномозъчната нервна система имаме гръбначен мозък от първи порядък, а в главния мозък имаме гръбначен мозък от втори порядък, или един преобразуван, остарял гръбначен мозък; *гръбначния мозък, който някога е бил такъв, но след това се е превърнал в главен мозък.* По този начин разглеждаме съвсем точно онова, на което по необходимост трябваше да обърнем внимание, за да можем с вещина да проникнем в органната маса, заключена в границите на спомената защитна костна обвивка. Сега обаче в съображение идва и нещо друго, на което се натъкваме истински едва след навлизането в полетата на окултизма. Можем да поставим въпроса точно сега, разговаряйки по този начин за гръбначния и главния мозък, а именно - как е станало това? - един въпрос, възникнал по следния начин: *след като се извършва преобразуване на една орган на предпоставка от първи порядък в органната предпоставка от втори порядък, тогава процесът на развитие би могъл да бъде както прогресивен, така и регресивен.* Това означава, можем да имаме процес, който води органа до по-високо стъпало на съвършенството, но също така и процес, който довежда органа до деградация, до постепенното му отмиране, т.е. можем да кажем: *разглеждаме ли орган като гръбначния мозък, такъв, какъвто е сега, то същият се явява относително млад орган, тъй като все още не е успял да се превърне в главен мозък.* Но по отношение на този гръбначен мозък се появяват две възможности. *Първо* можем да приемем, че в себе си той съдържа силата, нужни му, за да се превърне в главен мозък. В такъв случай гръбначният мозък би бил в състояние да се развие в прогресивно направление и да стане подобен на днешния главен мозък. Или, друга възможност е, той изобщо да не притежава предпоставка да достигне до това второ стъпало. При това положение той се намира по пътя на регресивното си развитие, изложен е на упадък, преопределен да се развие до първото стъпало и да не достигне второто. Ако си представим, че в основата на днешния главен мозък е бил заложен гръбначен мозък, то без съмнение тогавашният гръбначен мозък се е развил прогресивно, тъй като в последствие се е превърнал именно в главен мозък. Но ако

поставим въпроса по отношение на съвременния гръбначен мозък, тогава окултния подход ще ни каже следното: *това, което днес представлява гръбначния мозък, в действителност не съдържа в себе си предпоставка за прогресивно развитие и е в процес на подготовка да завърши своето развитие на съвременното ниво. Ако мога да се изразя чрез следната гротеска: човекът не бива да се надява, че след време неговият гръбначен мозък, днес с формата на тънко стебло, след време ще се раздуе така, както това е станало с главния мозък.*

По-нататък ще видим какви факти от окултното изследване са залегнали в това твърдение. Но дори само от сравнението на външната форма на този орган при човека и при нисшите животни, при които се появява, виждаме външния намек за това, което току що казахме. Виждаме например, ако вземем за сравнение змията, как гръбначния стълб започва от главата с безброй прешлени, изпълнени с гръбначен мозък и как гръбначния стълб се простира напред и назад до безкрайността. При човека виждаме, че от мястото, където се присъединява към главния мозък, гръбначният мозък се простира надолу, като в действителност непрекъснато се затваря в себе си, и онова образуване, което наблюдаваме в горната част, надолу става все по не ясно. Така, дори само от външното наблюдение прави впечатление, че това което при змията продължава по посока назад, при човека се стреми към завършек, към един вид деградация. Засега това е само едно външно заключение, основано на сравнение, но ще видим както се свързва с окултното наблюдение.

Обобщавайки, можем да кажем: *поместен в костното образуване на черепа, откриваме гръбначен мозък, който чрез прогресивно преобразоване се е превърнал в главен мозък и в своето развитие стои на второ стъпало; и същевременно в лицето на гръбначния мозък виждаме още един опит да се създаде такъв главен мозък, но само опит, - и тук отново ще се осмелим да кажем - опит, който ще претърпи неуспех, при което гръбначният мозък няма да може да прерасне в истински главен мозък.*

А сега, изхождайки от това наблюдение, да преминем към едно друго - външно и лаическо - наблюдение: *към функциите на главния и на гръбначния мозък.* Всеки човек по-малко или повече знае, че инструмент на тъй нар. висша душевна дейност в известно отношение е главният мозък, че тази висша душевна дейност се дирижира от частите на главния мозък. Освен това на всеки е известно, че несъзнателната душевна дейност се дирижира от гръбначният мозък, т.е. тази душевна дейност, при която между външното дразнение и действието, следващо в отговор на външното дразнение, в съвсем слаба степен се вмества размисъл. Помислете само, ако например си убодете пръста, вие веднага отдръпвате

ръката си назад, вие се свивате назад; *между акта на убождане и на отдръпване не се вмести много размисъл.* Тази душевна дейност с право, дори от официалната наука, се разглеждат като действия, чийто инструмент е гръбначният мозък. Имаме и друг вид душевна дейност, при която между външното дразнение и ответното действие накрая се вмести по-продължителен процес на размисъл. И за да разкажем веднага за нещо по-особено, помислете си за твореца, който наблюдава природата навън и който напруга своите сетива: *той събира неизброими впечатления, след това преминава значително време и той превръща тези впечатления във вътрешна душевна дейност.* След дълго време чрез външните действия, той фиксира това, което от външни впечатления се е превърнало в продължителна душевна дейност. Тук между външното впечатление се е превърнало в продължителна душевна дейност. Тук между външното впечатление, и това, което човекът създава от външното впечатление, се вмести богата душевна дейност. Такъв е случаят и при научният изследовател, а също така и при всеки човек, който размисля над нещата, които желае да извърши, а не се втурва стремглаво към външните впечатления, и тъй да се каже вилнее като бик, съзрял червения флаг, действа не рефлекторно, а премисля това, което иска да направи. Навсякъде, където се намесва размисъл, става дума за главния мозък като инструмент на душевната дейност.

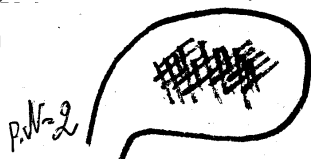
Ако разгледаме този въпрос още по-дълбоко, ще се запитаме: *добре, но как се извява тази наша душевна дейност, за чието осъществяване ползуваме главния мозък?* Тази душевна дейност за сега ние осъзнаваме по два начина: *веднъж чрез обикновения буден дневен живот.* По време на него, чрез сетивата, ние събираме външните впечатления и чрез главния мозък ги обработваме до разумни размишления. Казано на популярен език - на този въпрос ще се върнем отново, за да го поясним, - трябва да си представим, че външните впечатления навлизат в нас през портите на нашите сетива и възбуждат из вестни процеси в главния мозък. Ако искаме да проследим, само по отношение на външната организация - какво се разиграва тук, то бихме видели, как нашият главен мозък се задейства чрез изливащия се поток от външни впечатления, и как към това, в което се превръща този поток, под влияние на размишленията, се прибавят и другите последствия на подобни впечатления, по-слабо повлияни от акта на размишление, т.е. прибавят се постъпки и действия, които приписваме повече на гръбначния мозък, като на техен инструмент. Тогава в човешкия живот, такъв, какъвто е той днес, между будния дневен живот и безсъзнателното състояние на сън, се намесва образния свят на сънищата. По едни много странен начин светът на сънищата се намества между будния дневен живот, ангажиращ изцяло главния мозък

като инструмент, и безсъзнателно състояние на сън. Засега, както ще забележи наблюдателят лаик, в най-общи щрихи ще говорим за света на сънищата.

Виждаме, че целият този свят на сънищата показва странно сходство с онази подчинена душевна дейност, която свързахме с гръбначния мозък; *от друга страна, когато сънуваните образи изплуват в душите ни, същитe се появяват не като представи, произтичащи от дадени размишления, а по силата на известна необходимост, подобно на движението, което извършва ръката, когато на клепача ни кацне муха: защитното движение тук се появява като непосредствено, необходимо действие.* В света на сънищата наблюдаваме нещо друго, но също така с характера на непосредствената необходимост. Действие не се появява, но на душевния ни хоризонт изплува образ. Ако тъй както в будния си дневен живот не можем да упражним контролиращо влияние върху движението на ръката, и същото се осъществява по силата на необходимостта, така също нямаме влияние и над начина, по който се изграждат образите от света на нашите сънища. Ето защо можем да кажем: *ако видим даден човек в състояние на буден дневен живот, и ако забележим нещо от неговите рефлексни движения, където той, тъй да се каже без размишление, реагира на външните дразнения, видим ли цялата сума от жестове и физиономични изражения, които той осъществява неразмишлявайки, то пред себе си имаме сума от действия, които в качеството на душевни действия и по силата на необходимостта се включват в същността на този човек.* Ако наблюдаваме сега човек, който сънува, то пред нас се явява редица от образи,- носещи характера именно на образи, а не на действия,- които нахлуват в същността на човека. И така можем да кажем: *тъй както по време на будния дневен живот човек извършва действия, възникващи и оформящи се без размишление, по такъв хаотичен начин в рамките на сънищата се изграждат и сънуваните образи.*

Какво трябва да направим сега, ако искаме да се върнем към нашия главен мозък и в известен смисъл да го разгледаме като инструмент на сънното съзнание? Трябва да си представим, че по някакъв начин, в този главен мозък има нещо, с поведение, сходно на поведението на гръбначния мозък, определящ несъзнателните ни действия, така че можем да разгледаме главния мозък на първо място като инструмент на будния дневен живот, в който ние създаваме обмислените си действия и образи, и същевременно да си представим, за легнал в основата му по тайнствен начин скрит отдолу, един друг загадъчен гръбначен мозък, който обаче не проявява себе си директно като такъв, а е като вклинен в главния мозък и не подбужда същия към действие. Докато гръбначният мозък произвежда действия, макар и осъществяващи се без размишление, глав-

ният мозък в този случай предизвиква единствено появата на образи. Тази тайнствена предпоставка, залегнала в основата на главния мозък, не успява да стигне докрай в своето осъществяване. И така, ние бихме ли могли да кажем: *по странен начин светът на сънищата ни отвежда при онзи гръбначен мозък, който някога е залегнал в основата на главния мозък?* Ако разгледаме нашия главен мозък, в днешния му вид, като инструмент на будния дневен живот, то за нас той има тази форма, която бихме наблюдавали, ако го извадехме от черепната кухина. Но в такъв случай в него трябва да функционира и нещо друго, тогава, когато будният дневен живот е угаснал. И окултното изследване показва, че в главния мозък, в качеството на инструмент на сънищата, е разположен загадъчен гръбначен мозък (виж. рис. № 2). Ако трябва да го представим схематично, то бихме могли да нарисуваме как в главния мозък, в мозъка на представите от будния дневен живот, се намира, невидим за външ-

ното възприятие, загадъчен, стар гръбначен мозък, който по някакъв начин е спотаен вътре. Засега бих желал да кажа съвсем хипотетично, че този гръбначен мозък започва да функционира, когато човек спи и сънува, и тогава той функционира така активно, както е обичайно това за гръбначния мозък изобщо, а именно - проявявайки себе си по силата на необходимостта. Но тъй като е вклинен в главния мозък, той осъществява себе си не чрез действия, а чрез образи и чрез действията на тези образи, тъй като на сън ние действуваме само чрез образи, нали? Ето как този своеобразен, странен, хаотичен живот, който ние живеем насън, сочи, че в основата на инструмента на будния дневен живот, за какъвто инструмент с право приемаме главния мозък, е залегнал тайнствен орган, представляващ може би негово по-старо образование, от което той се е развил, и което образование и днес проявява себе си тогава, когато новообразуването мълчи. Тук се проявява някогашната предпоставка на главния мозък; *тук този стар гръбначен мозък извежда на бял свят всичко, на което е способен от затвореното пространство, в което е разположен като при това не постига истински действия, а само изгражда образи.*

Ето така наблюдавайки, дори в главния мозък можем да разграничим две стъпала.

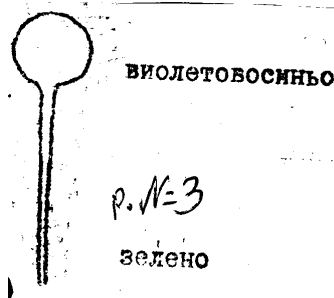
Съществуването на сънищата ни навежда на мисълта, че главният мозък е преминал през стъпалото на гръбначния мозък и в следствие е раз-

вил функциите на будния дневен живот. Но когато будният дневен живот затихне, тогава старият орган проявява себе си чрез света на сънищата. По този начин разграничихме фактите, произтичащи от външното наблюдение на света, от което виждаме, че дори наблюдението над душевния живот прибавя нещо ново към данните, получени от наблюдението на външната форма, и че тъй да се каже, будният дневен живот се отнася към живота на сън, както оформеният главен мозък, на своето второ стъпало на развитие се отнася към стария, залегал в основата му, гръбначен стълб, останал в своето развитие на първото стъпало. По странен начин - това ще обосновем в следващите лекции - окултният ясновидски подход може да ни служи като основа за дълбокото проникване в същността на човешката природа, доколкото същата изразява себе си чрез затворените в костната маса на черепа и на гръбначния стълб органи. От предишни духовнонаучни наблюдения вие знаете, че видимото тяло на човека представлява само една част от цялото човешко същество и че в мига, когато се отвори окото на ясновидеца, това физическо тяло се оказва затворено, положено в свръхсетивен организъм, в нещо, което, грубо казано, наричаме човешка аура. Засега това се посочва само като факт, по-късно ще се върнем отново към него, доколкото то същото подлежи на обоснование. Човешката аура, в която физическия човек е разположен като ядро, се представя на ясновидското око в различни цветове. Не бива да си мислим, че можем да си създадем представа за аурата, защото цветовете и са в непрестанно движение, в смисъла на появяване и изчезване, и поради това всяко едно изображение с бои може да бъде само приблизително, тъй както не можем да нарисуваме светкавицата, защото при такъв опит просто ще изобразим някаква скована пръчка, някаква скована фигура. Тъй както никога не можем да нарисуваме светкавицата, така не можем да изобразим и аурата, тъй като именно цветовете на аурата са невероятно лабилни и подвижни; *ето защо за тях не можем да говорим по друг начин, освен най-много като ги олицетворяваме.*

Цветовете на аурата проявяват себе си по най-чудноват начин, различно, в зависимост от основния характер на целия човешки организъм. Интересно е да обърнем внимание на образа на аурата, който се разкрива пред ясновидското око, когато - погледнати отзад - си представим черепната кутия и гръбначния стълб. Тогава съответната част на аурата се представя така, че не бихме могли да я опишем по друг начин, освен както описахме целия човек, положен в своята аура. Дори ако трябва да си представим, че цветовете на аурата непрестанно вибрират, все пак бихме могли да посочим един особено ясно определен цвят, например за долните части на гръбначния стълб. Бихме могли да ги наречем зелени-

кави. И бихме могли да определим ясно още един цвят, за частите на главния мозък, който в някоя друга част на тялото не се изявява така красиво, и чийто основен тон е един вид виолетово синьо. Най-добрата представа за това виолетово синьо ще по лучите, ако си представите като багра разцъфтелият цвят на прасковата, но само приблизително.

Между това виолетово синьо на горните части на главния мозък и зеленото на долните части на гръбначния мозък, разпространени върху човека, наблюдаваме други цветови нюанси, които трудно биха могли да бъдат описани, тъй като в такъв вид не се срещат между обичайните цветове от сетивния свят. Така например след зеленото следва един цвят, който не е зелен, не е син, и не е жълт, но може би смес от всичките три цвята; *междинното пространство е изпълнено от цветове, които в действителност не се срещат във физически-сетивния свят.* /Виж рис. № 3/ И макар да е трудно да се опише, какво точно има там, че горе,

от раздутия гръбначен мозък започва виолетово синьото и стигайки до края на гръбначния стълб, срещаме един по-ясно зеленикав цвят. Това излагам като факт, заедно с разказаното днес върху чисто вътрешно наблюдение над образа и поведението на човека. След това трябва да направим опит да разгледаме и другата част на човешкото същество, присъединяваща се към разгледаната днес част под формата на шия, туловище, крайници и т.н., като втори елемент на човешката двойственост, та после да можем да преминем към това, което ни се представя като взаимодействие на тази човешка двойственост.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ

Прага, 21 март 1911 г.

По време на нашите наблюдения непрекъснато ще се натъкваме на трудността да разглеждаме по-точно външно човешкия организъм и по този път да опознаем преходното, тленното в него. Но ще видим също така, че именно този път ще ни отведе до познание на трайното, на непреходното, на вечното в човешката природа. Но ако нашите наблюдения ще имат тази цел, то е необходимо строго да се придържаме към упомена-

тото във вчерашното въведение, а именно, че трябва да разглеждаме външния човешки организъм с максимално чувство на страхопочитание, като откровение на духовните светове. След като в известна степен сме проникнали от духовнонаучни понятия и усещания, вече лесно можем да възприемем мисълта, че човешкият организъм с невероятната си сложност представлява най-значителния израз, най-великото и най-значителното откровение на духовните сили, пронизващи и оживяващи света. Но ще е необходимо от външно то все повече и повече да проникваме във вътрешното.

Вчера още видяхме, как външното наблюдение, както от страна на лаика, а така също и научното наблюдение, трябва да ни наведат на мисълта да разглеждаме човека като двойственост. Тази двойственост на човешкото същество характеризирахме вчера само бегло, тъй като с това ще се занимаем подробно по-късно - като нещо, затворено в защитната костна обвивка на черепа и на гръбначния стълб, както вече видяхме. При това, разглеждайки вътрешния образ, външната форма на тази част на човека, добихме известна предварителна представа за връзката на този живот, който ние нарекохме буден дневен живот, с другия - отначало изпълнен разбира се с много съмнения живот, който нарекохме свят на сънищата. Видяхме, как в известна степен външните форми на този характеризиран от нас елемент на човешката природа представлява един вид отражение, един вид откровение: *от една страна на сферата на сънищата, на този населен с хаотични образи свят, а от другата страна на будния дневен живот, изпълнен с ясните контури на възприятията.* Днес ще трябва да хвърлим бегъл поглед върху другият елемент на човешката двойственост, който елемент в известна степен се намира извън областта, разгледана вчера. Дори най-повърхностният поглед върху втория елемент на човешкото същество може да ни убеди, че тази втора част в известно отношение представлява противоположност на първата. Разглеждайки главния и гръбначния мозък, видяхме костното образуване в ролята на обвивка, на нещо обгръщащо. Разгледаме ли обаче другата част на човешката природа, то решително трябва да кажем, че костното образуване тук е положително сред органите, но това разбира се е едно съвсем повърхностно наблюдение.

По-дълбоко в устройството на тази друга част на човешката природа ще проникнем, ако на първо време разграничим една от друга най-значителните органни системи и ги сравним първоначално външно с това, с което се запознахме вчера. Тези органни системи, системи от инструменти на човешкия организъм, идващи първи в съображение, са храносмилателния апарат и всичко, разположено между храносмилателния апарат и онова чудно образование, което ние лесно възприемаме като своеобразно

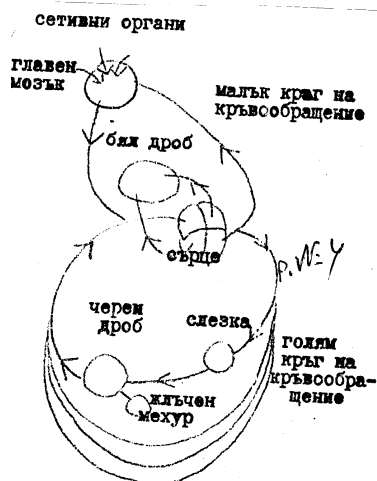
зен център на цялото човешко същество, а именно сърцето. Повърхностният поглед още ни показва, че тези системи са инструменти, на първо време храносмилателният апарат - както се казва на популярен език - са предназначени да поемат веществата от външния земен свят и ги подготвят за по-нататъшна обработка във физическия организъм на човека. Знаем, че този храносмилателен апарат започва от устата с тръбеста форма и продължава в органа, известен на всички като стомах. Повърхностното наблюдение ни учи, че от хранителните вещества, преминаващи през този канал към стомаха, известни непотребни части просто се отделят навън, докато други части се поемат от останалите храносмилателни органи и биват отведени в човешкия организъм. Добре известно е също така, че прикрепена към същинския храносмилателен апарат, в тесния смисъл на думата - за сега ще говоря само схематично - е лимфната система, която поема доставените от него в преобразуван вид хранителни вещества. Така можем да кажем, че към храносмилателния апарат, доколкото той е прикачен като система към стомаха, се включва и друга органна система, а именно лимфната система, представляваща сбор от канали, които между другото преминават през цялото тяло, една система, която в известен смисъл приема това, което вече е обработено от останалия храносмилателен апарат, и го предава на кръвта. И след това имаме трето звено на тази система от органи - самата кръвоносна система със своите по-широки и по-тесни тръбички, пронизващи целия човешки организъм, в чийто функционален център е разположено сърцето. Знаем също така, че, изхождайки от сърцето, тези кръвоносни съдове, препълнени с кръв, които ние наричаме артерии, отнасят кръвта до всички части на нашия организъм, че кръвта преминава през определени процеси в отделните звена на човешкия организъм, и след това се отвежда обратно към сърцето от други, подобни съдове, които обаче я връщат обратно към сърцето в едно преобразено състояние в сравнение с червеното състояние а именно под формата на тъй нар. синя кръв. Знаем, че тази преобразена, за живота вече неоползотворима кръв се отвежда от сърцето към белия дроб, че там тя влиза в съприкосновение с поетия отвън атмосферен кислород, че по този начин тя се обновява в белия дроб и бива върната обратно в сърцето, за да поеме отново своя път през целия човешки организъм.

За да разгледаме всички тези системи, за да можем чрез външния метод на наблюдение да добием същевременно и основа за окултния начин на наблюдение, първоначално ще се придържаме към онази система, която при всеки човек се явява централна за целия организъм: *ще се придържаме към сърдечно-съдовата система*. При това за сега ще разгледаме как кръвта, след като е била употребена, се опреснява в белия дроб, т.е.

от синя се превръща в червена, връща се обратно към сърцето и отново напуска сърцето като червена кръв, за да бъде оползотворена от организма. Имайте предвид, че всичко, което възнамерявам да нарисувам, ще бъде представено съвсем схематично, т.е. тук става дума само за схеми. Да си припомним накратко, че човешкото сърце е орган, който в същност се състои от 4-ри части, от 4-ри камери, ограничени една от друга чрез вътрешни стени, че можем да отделим 2 по-големи кухини, 2-те сърдечни камери, както се наричат те обикновено, докато горните се наричат предсърдия. Днес все още не искам да говоря за клапи те, а съвсем схематично ще обхвана най-важните дейности на тези органи. Виждаме отначало, че кръвта, след като е нахлула от лявото предсърдие в лявата камера, се оттича през една голяма артерия и бива отведена из целия организъм. А сега да обърнем внимание на това, че тази кръв първо се разпределя между отделните органи на тялото, след това бива употребена от организма, при което се превръща в тъй нар. синя кръв и като такава се връща отново към дясното предсърдие, оттам нахлува в дясната камера на сърцето, за да премине оттук отново в белия дроб, отново да се обнови и отново да поеме своя път през тялото.

Ако засега си представим това, то за основата на един окултен начин на наблюдение е много важно да до бавим, че много рано от главната артерия се отклонява един, да кажем, страничен поток, който отива в главния мозък, т.е. кръвоснабдява горните органи на човека, и оттам тази употребена кръв се оттича обратно в дясното предсърдие; *по този начин кръвта, тъй да се каже, минава през главния мозък; така богатата кръв става подобна на кръвта, оттичаща се от останалите части на организма, т.е. Имаме един по-малък, страничен кръг на кръвообращение, който е включен главният мозък, отделен от другия, големия кръг на кръвообращение, който кръвоснабдява целия останал организъм.*

Изключително важно е да обърнем внимание именно на този факт. Чрез него получаваме важна представа, превръщаща се в основа, която да ни помогне да се изкачим към висините на окултното познание, но само ако си поставим въпроса: *съществували нещо подобно, което по идентичен начин, както горните органи са включени в малкия кръг, да е включено в кръга на кръвообращение, снабдяващ останалия организъм?* Тук действително достигахме до резултат, до който може да ни доведе повърхностното външно наблюдение, а именно, че в големия кръг на кръвообращение е включен орган, който ние наричаме слезка, и че също така е включен черния дроб и освен това и онзи орган, който събира излъчената от черния дроб жлъчка. /Виж рис. № 4/ Ако се запитаме за функциите на тези органи, то официалната наука ни дава отговор, че черния дроб отначало приготвя жлъчката, че жлъчката се оттича в храносмилателния

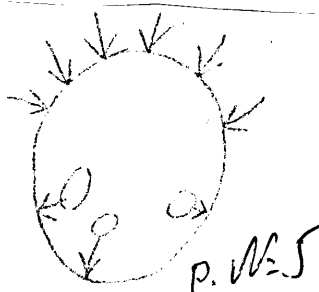
канал и съдейства за обработката на хранителните вещества така, че същите да могат да бъдат поети след това от лимфната система и да бъдат пренесени към кръвта. По-малко неща ни казва официалната наука за органа, който е включен тук като трети, или за слезката. Разглеждайки тези органи, трябва да обърнем внимание на това, че същите те изпълняват функцията да преобразуват хранителните вещества за човешкия организъм, но че от друга страна, като органи, те са включени не напразно. Защото доколкото хранителните вещества преминават в кръвта, за да бъдат подвозени чрез кръвта към човешкия организъм и непрекъснато да му доставят градивен материал, дотолкова тези органи вземат участие в цялата обработка на хранителните вещества. Тук възниква въпросът: *можем ли още от пръв поглед, отвън, да направим извод за това, как тези три органа вземат участие в цялостната дейност на човешкия организъм?* Да насочим своя поглед засега върху един външен факт, а именно, че тези органи са включени в долния кръг на кръвообращение; *тъй като мозъкът е включен в горния кръг на кръвообращение, и да видим, придържайки се засега действително само към този външен метод на наблюдение, който метод по-късно ще бъде задълбочен, дали тези органи не биха могли да изпълняват роля, подобна на тази на главния мозък?* В какво обаче може да се състои тази роля?

Да разгледаме отначало горните части на човешкия организъм. Това са частите, които чрез сетивата възприемат външните сетивни дразнения и обработват материала от сетивните възприятия. Ето защо можем да кажем: *това, което се извършва в човешката глава, в горните части на човешкия организъм, представлява обработка на онези впечатления, които чрез сетивните органи нахлуват отвън и в голяма степен в импресиите отвън, във външните впечатления виждаме причината за*

всичко, протичащо в горните части на тялото. Изпращайки своите влияния и това, което се получава в резултат на вътрешната обработка на нахлулите отвън впечатления на горните органи на човешкия организъм, външните въздействия променят кръвта или спомагат за това, и след като по свой начин са изменили кръвта, те я изпращат променена обратно към сърцето, тъй като променена се връща кръвта обратно към сърцето от другите части на организма. Не е ли в такъв случай близка мисълта: *след като горната част на човешкия организъм се отваря чрез сетивните органи към света, т.е. чрез сетивните органи отваря прозорци към външния свят, то това, което външният свят изпраща през сетивните органи към тази горна част на човешкия организъм не отговаря ли в известен смисъл на онова, което въздействува от разположените във вътрешността органи - слезка, черен дроб, жлъчка?* Докато по този начин горната част на човешкия организъм се отваря навън, за да възприема влиянията отвън и докато кръвта, тъй да се каже струи нагоре, за да улавя въздействията от външния свят, тя струи и надолу, за да поеме онова, което идва от тези три, разположени в долната част на тялото органи. Така че можем да кажем: *погледнем ли към заобикалящия ни свят, то този околн свят, чрез нашите сетива, упражнява въздействие върху горната част на тялото ни.* Това, което нахлува през сетивата отвън трябва да си го представим сбито, сякаш събрано в някакъв център, така че всичко, което нахлува в нас от всички страни, трябва да го разглеждаме също като онова, което приижда от черния дроб, жлъчката и слезката - а именно - преработен външен свят. Ако помислите по-внимателно, ще видите, че това не е чак толкова странно заключение.

Представете си всички сетивни възприятия, които нахлуват отвън, и си ги представете сбити, концентрирани и формирани в органи, и положени във вътрешността: *по този начин, по посока навътре кръвта излага себе си на тези органи: черен дроб, жлъчка и слезка по същия начин, както горната част на човешкия организъм излага себе си на външния свят, т. е. имаме пред себе си външния свят, окръжаващ горе нашите сетива, но концентриран в органи и положен във вътрешността на човека, така че можем да кажем: от една страна светът въздействува отвън, нахлува в нас, влиза в съприкосновение с кръвта ни чрез горните органи, въздействува върху кръвта ни, от друга страна микрокосмосът по тайнствен начин действа в органите, в които се е концентрирал, и там отново се среща с кръвта, която по същия начин предлага себе си.* Ако трябва да изобразим нещата схематично, бихме могли да кажем: *да си представим от една страна светът, въздействащ от всички страни върху сетивата и върху кръвта като върху някакво*

табло, излагащо себе си на въздействията на този свят - така получаваме устройството на горната част на тялото ни. И да си представим сега, че можем да концентрираме целия този свят, да го концентрираме в отделни органи, да получим нещо като извлек на този свят, и да го положим във вътрешността на тялото; така че всичко нахлуващо да въздействува върху кръвта от другата страна - ето така ще получим схематизиран образ на външността и вътрешността на човешкия организъм, образ, получен по съвсем странен начин. Така в известен смисъл вече можем да кажем: *главният мозък всъщност отговаря на вътрешното устройство, доколкото то изпълва гръдната и коремната кухина*. Като че ли светът е вложен в нас. /Виж рис № 5/

Дори в тази система, която служи главно за произвеждане на храносмилателни процеси, ние виждаме нещо тайнствено, нещо като концентриране на целия външен свят във няколко вътрешни органа, в няколко вътрешни инструмента. И ако разгледаме по-отблизо тези органи: *черен дроб, жлъчка и слезка, можем да кажем: слезката е тази, която първа се излага на кръвния ток*. Слезката представлява странно образование: *сред богато кръвоснабдена тъкан са разположени множество малки зрънца, които, сравнени с останалата тъканна маса, изглеждат като бели зрънца*. Ако разгледаме сравнително кръвта и слезката, то слезката изглежда като сито, през което кръвта се прецежда, за да се предложи на един орган, който в известен смисъл представлява концентрирана част на микрокосмоса. Слезката освен това се намира и във връзка с черния дроб. На следващото стъпало виждаме как кръвта се предлага на черния дроб, и как черният дроб от своя страна излъчва жлъчката като трети елемент, която жлъчка се съхранява в особен орган, смесва се след това с храната и оттам с преобразуваните хранителни вещества достига до кръвта. Как кръвта предлага себе си на тези три органа можем да си представим само по следния начин: *първият орган, който се противопоставя на кръвта, е слезката, вторият е черния дроб и третият, който е в много сложно взаимоотношение с цялата кръвоносна система, е*

жлъчката. Тъй като жлъчката бива подложена на храната и взема участие в смилането на същата, тя се счита за особен орган. По тази причина окултистите на всички времена са давали на тези органи определени имена. При това ви моля най-настойтелно засега да не си мислите нищо особено във връзка с тези имена, но да ги възприемете като имена, с които са назовани въпросните органи, и да се абстрахирате от факта, че имената на тези органи означават и нещо друго в микрокосмоса. По-късно ще видим защо са избрани именно тези имена. Тъй като слезката е изложена първа на кръвния ток - то, погледнато съвсем външно, за сравнение, бихме могли да кажем -, на древните окултисти им се е струвало, че е най-подходящо тя да бъде означена с името на небесното тяло, което, според наблюденията на древните окултисти, първо от Слънчевата система е излагало себе си на Вселената; *ето защо те нарекли слезката сатурнова или вътрешния Сатурн в човека; по подобен начин черния дроб означили като вътрешен Юпитер и жлъчката като вътрешен Марс*. Засега да не си мислим нищо друго във връзка с тези имена, освен това, че сме ги избрали поради, засега хипотетичния възглед, че външните светове, достъпни иначе за нашите сетива, са концентрирани в тези органи и ни се противопоставят също като вътрешни светове, тъй като в лицето на планетите ни се противопоставят външните светове. Но още сега можем да кажем: *тъй както външните светове се представят на сетивата ни, нахлувайки отвън и въздействайки върху кръвта ни, така и вътрешните светове упражняват активност върху кръвта, като повлияват онова, за което е предназначена кръвоносната система*. Тук обаче откриваме важна разлика между своеобразностите на главния мозък, за които говорихме вчера, и тази система от вътрешни светове. Тази разлика се състои в следното: *човекът за сега не знае нищо за това, което се разиграва в долната част на неговия организъм; т.е. той не знае нищо за влиянията, които вътрешните светове - или най-вътрешните планети - упражняват върху него, докато именно най-характерното е, че външните светове въздействуват върху неговото съзнание*.

В известно отношение този вътрешен свят можем да го означим като свят на несъзнателното, в противовес на съзнателния свят, с който се запознахме чрез живота на главния мозък. И по-добре ще разберем това, кое то е залегнало в съзнателното и в несъзнателното, като извикаме на помощ нещо друго. Всички познавате твърдението на официалната наука, че орган на съзнанието е нервната система с всичко, което принадлежи към нея.

Като основа на нашите окултни наблюдения трябва да обърнем внимание на връзката, която съществува между нервната и кръвоносната

система, т.е. връзката, която днес схематично трябва да си представим. И виждаме, че нервната ни система навсякъде влиза в известни отношения с кръвоносната система, че навсякъде кръвта е устремена към нервната система. При това тук трябва да обърнем внимание на нещо, което официалната наука счита за установено. Тя счита за установено, че нервната система представлява цялостния регулатор на съзнателната дейност, на всичко, което определяме като душевен живот. За да достигнем до съзнанието, не можем да не кажем - засега само набелязвайки нещата, за да ги потвърдим по-късно -, че за окултистите нервната система представлява само един вид основа на съзнанието. Защото именно така, както нервната система се вражда в организма ни и бива докосната или се намира поне в известно взаимоотношение с кръвоносната система, така в цялостната същност на човека се вражда това, което наричаме астрално тяло и азово тяло на човека. И дори външното наблюдение, с което често си служи в моите лекции, ни показва, че нервната система в известен смисъл представлява откритие на астралното тяло. Именно при това наблюдение виждаме, че на обикновените, неодушевените природни същества, с това, което ни предлагат за наблюдение, можем да припишем само физическо тяло. Ако след това от неодушевените, неорганични природни тела се изкачим към одушевените природни тела, към организмите, то трябва да си представим, че тези организми са пронизани от тъй нар. етерно или жизнено тяло, което тяло съдържа в себе си причините за жизнените явления. По-късно ще видим, че Антропософията и окултизмът не разглеждат етерното или жизненото тяло така, както в по-стари времена спекулативно се е говорило за жизнената сила; *а тъкмо напротив - когато Антропософията говори за етерното тяло, тя има предвид нещо, което е действително видимо за духовния поглед, т.е. говори за една реалност, залегнала в основата на външното физическо тяло.*

Разглеждайки растенията, ние трябва да им припишем етерно тяло. Ако се изкачим от растенията към чувствителните същества, към животните, то именно елементът на чувствуване, на вътрешен живот, или още по-точно - елементът на вътрешно изживяване е този, който първоначално, външно отличава животното от растението. И ако сега се запитаме какво трябва да присъединим към животинския организъм, за да бъде издигнат той от стъпалото на простата жизнена дейност, все още неспособна да се осъществи навътре, все още неспособна да се възпламени за акта на усещането, трябва да се възпламени за това усещане, да се събуди за това вътрешно изживяване, то е нужно в животинския организъм да бъде вградено астралното тяло. И в нервната система, която растенията все още не притежават, трябва да виждаме външното оръдие на астралното

тяло, оръдието на духовния праобраз на нервната система. Тъй както праобразът се отнася към своето откровение, към своето отражение, така астралното тяло се отнася към нервната система. Ако насочим нашето внимание към човека - а вчера споменах, че в окултизма не можем да постъпваме така лековерно, както прави това официалната наука с методите си на наблюдение, и да обръщаме всичко наопаки - разглеждайки човешките органи, трябва непрекъснато да имаме предвид, че тези органи и системи от органи са предназначени за функции, които функции не могат да бъдат изпълнени от съответните аналогични системи от органи в животинския организъм, макар и идентични на външен вид. Сега само ще набележим нещо, на което по-задълбочено ще се върнем отново по-късно, а именно, че у човека като външен инструмент на Аза, на всичко, което наричаме наш вътрешен душевен център - Аз - трябва да разгледаме кръвта, т.е. в нервната система имаме външния инструмент на астралното тяло, а в кръвта външния инструмент на Аза. Тъй както нервната система в организма влиза в известни взаимоотношения с кръвта, така и онези вътрешни душевни образувания, които ние изживяваме като представи, усещания, и други подобни, влизат във взаимоотношения с нашия Аз. В човешкия организъм нервната система е диференцирана по крайно многообразен начин. Виждаме вътрешните нервни стволоче, диференцирани максимално многообразно, там например, където те се превръщат в слухов нерв, в лицев нерв и т.н., т.е. нервната система пронизва по такъв начин организма, че е максимално многообразно диференцирана, изпълнена от вътрешно многообразие. Разглеждайки кръвта, протичаща през организма, - ако включим в това и промените от червена в синя кръв - то в целия организъм кръвта все пак ни се представя като нещо единно. Така единна кръвта се противопоставя и на диференцираната нервна система, тъй както Азът се противопоставя на диференцирания душевен живот, в който различаваме представи, усещания, волеви импулси, чувства и други подобни. Колко то повече се задълбочавате в това сравнение - това го споменавам само за сравнение толкова повече ще се убедите, че отношението между двата праобраза - Аз и астрално тяло - е подчертано идентично на отношението между двете им отражения - кръвоносна и нервна система. Тук обаче можем да кажем: *кръвта действително навсякъде е кръв, но протичайки през организма, тя се променя и между тези промени в кръвта и това, което става в Аза, може да се постави паралел.* Азът ни обаче е единен. Доколкото можем да се върнем назад към живота между раждането и смъртта, можем да кажем: *този Аз е бил винаги налице, през 5-та, както и през 6-та година от живота ни, вчера, а така също и днес - това е същият Аз.* Но ако се обърнем към съдържанието, към това, което се съдържа в този Аз, то ще

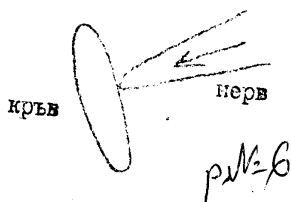
открием следното: *разглеждайки този Аз, такъв, какъвто живее в мен, той е изпълнен със сбор от представи, усещания, чувства и т.н., които, след всичко казано, трябва да бъдат приписани на астралното тяло, и които влизат в съприкосновение с Аза.* Преди една година Азът ни е имал едно съдържание, вчера е имал друго съдържание, и днес отново друго, т.е. Азът влиза в досег с цялата душевна същност и пронизва цялото това душевно съдържание. Точно така, както кръвта пронизва целия организъм и навсякъде влиза в съприкосновение с диференцираната нервна система, така Азът се съединява с диференцирания в представи, чувства, волеви импулси и др. подобни душевен живот. По този начин дори само това сравнително наблюдение ни показва, че в известна степен е оправда но да виждаме в кръвоносната система отражение на Аза, а в нервната система отражение на астралното тяло, на тези две по-висши, свръхсетивни елемента на човешката природа, докато етерното тяло е присъединено по-силно към физическото тяло.

А сега е необходимо да си припомним, че кръвта, протичаща по описания начин през организма, от една страна се излага на външния свят, подобно на табло излиза насреща на впечатленията от външния свят, а от друга страна се противопоставя на това, което нарекохме вътрешен свят. Да, и точно така е и с нашия Аз. Отначало ние насочваме нашия Аз към външния свят, възприемаме външните впечатления. Това дава многообразно съдържание на нашия Аз; *той се изпълва с впечатления, идващи отвън.* След това обаче идват и мигове, в които Азът, тъй да се каже, се затваря в себе си, мигове, в които отдава на своята болка, на своето страдание, на скръбта и на радостта си, на вътрешните си чувства и т.н. когато остава да изплуват от паметта нещата, които сега възприема не чрез непосредствения допир с външния свят, а които той носи в себе си. Т.е. и това отношение Азът може да бъде сравнен с кръвта, тъй като подобно на табло тя се излага веднъж на външния свят, и после на вътрешния свят, и този Аз можем да го представим точно така схематично, както представихме схематично и кръвта (виж рисунка № 5).

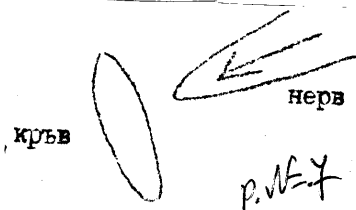
Външните впечатления, които Азът получава, и които ние определяме като представи, изобщо като душевни форми, ние можем да свържем с Аза така, както свързахме реалните, нахлуващи в нас през сетивата ни външни процеси с кръвта, т.е. можем да свържем душевните изживявания, тъй както направихме това във физическото битие, от една страна с кръвта, а от друга страна с Аза.

Да разгледаме от тази гледна точка взаимодействието и противодействието между нерви и кръв. Разгледаме ли окото напр. виждаме, че външните впечатления въздействуват върху нашето око. Цветове, светлинни дразнения въздействуват върху зрителния нерв. Докато те действуват

върху зрителния нерв, докато изобщо в лицето на нервната система те имат своя активен инструмент, можем да казваме, че те упражняват влияние върху астралното тяло. В мига, в който започваме въздействието между нервите и кръвта, можем да говорим за настъпването на паралелен душевен процес, да твърдим, че многообразните представи на душевния живот влизат във взаимоотношение между нерви и кръв, схематично да представим нещата по следния начин: *това, което при акта на гледането нахлува през нашите нерви, встъпва в известно взаимодействие с кръвоносните окончания, протичащи в близост до зрителните нерви!* Това взаимодействие е нещо изключително важно, ако искаме да разглеждаме човешкия организъм така, че да получим предпоставка за навлизане в окултните основи на човешката природа. След това трябва да кажем: *в обикновения живот, както най-общо протича той около нас, този процес се извършва така, че дадено въздействие, преминало през нерва, се отпечатва върху кръвта като върху табло, и по този начин то се отпечатва върху инструмента на Аза.*

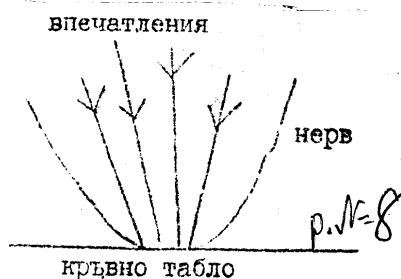
Но да приемем, че изкуствено сме прекъснали връзката между кръвообращението и нерва, т.е. /Виж рис. № 6/ изкуствено сме довели човека до положението, нервът със своята активност да е отделен от кръвотока, така че да не могат да си въздействуват един на друг. Схематично можем да представим това, като нарисуваме двата елемента раздалечени, така че да не може повече да се осъществява взаимодействието между нерва и кръвта. В такъв случай е възможно върху нерва да не се упражнява въздействие. Това може да се постигне ако, например, прережем нерва. /Виж рис. № 7/. И ако по някакъв начин стане така, че върху нерва не се упражнява въздействие, то няма да е чудно, че човекът няма да

може да изживее нищо особено чрез този нерв. Но да приемем, че въпреки прекъснатата връзка между нерва и кръвта се упражни известно въз-

действие. Чрез външен експеримент това може да стане, като раздразним нерва например селток. Това външно въздействие върху нерва нас обаче не ни интересува. Има обаче още един начин за повлияване на нерва в състоянието, когато той не може да въздейства върху съответния кръвоток. Човешкият организъм може да бъде приведен в това състояние, и това става по определен начин, чрез известни представи, известни идеи, усещания и чувства, които човекът е изживял и така ги е направил свои, и които, за да се извърши добре вътрешния експеримент, в същност би трябвало да представляват по-висши морални или интелектуални представи. Когато човекът, чрез силна вътрешна душевна концентрация превръща такива представи, да кажем, в символи, тогава, ако това се извършва в будно състояние, той ангажира изцяло нерва и чрез тази вътрешна концентрация в известно отношение той ги оттегля от кръвотока. Защото ако човек просто се отдава на нормалните външни впечатления, то естествената връзка между нерви и кръвоток е налице. Ако обаче чрез силна вътрешна концентрация човек бъде дистанциран по този начин от всички външни впечатления, от това, чрез което външният свят въздейства върху нашия Аз, тогава в душата си човек има нещо, което възниква първоначално в съзнанието, което е съдържание на съзнанието, което ангажира нерва и което отделя нервната дейност от връзката и с кръвта. Последицата от това е, че при такава вътрешна концентрация, която действително прекъсва провеждането между нерва и кръвта, и ако тя е толкова силна, че в известен смисъл да освободи и от това, за което кръвоносната система се явява външен инструмент, т.е. той бива освободен от обичаните изживявания на Аза. И действително е така - напълно е доказана по опитен път чрез изживяванията по време на духовно обучение, което обучение отвежда човека в по-висшите светове, а сега ние го споменаваме само като пример, - че чрез такава концентрация цялата нервна система бива оттеглена от кръвоносната система и от нейните обичайни задачи по отношение на Аза. Последицата от това е, че нервната система, докато преди това е записвала дейността си върху таблото на кръвта, сега оставя собствените си действия да достигат до кръвта. Така е възможно, чрез процесите на вътрешна концентрация, да бъде отделена кръвоносната система от нервната система и по този начин всичко, което би нахлуло в Аза - образно казано - да се застави да се върне в нервната система. Интересно е, че след като е постигнато подобно състояние чрез вътрешната духовна работа, човек добива съвсем друг вид вътрешни изживявания и се възправя пред един съвършено различен хоризонт на съзнанието, който би могъл да се опише приблизително, ако кажем: *когато нервът и кръвта са в съответната връзка помежду си, както това става в обикновения живот, то впечатленията,*

които човек получава от вътрешността си и тези, които нахлуват от външния свят, човек отнася до своя Аз; тогава Азът скрива своите сили, които се простират върху целия хоризонт на съзнанието, и всичко бива отнесено до Аза. Когато чрез вътрешната концентрация човек отдели нервната си система, т.е. чрез вътрешните душевни усилия я издигне над кръвоносната си система, тогава той самият не живее в обикновения си Аз и не може вече да достигне до това, което нарича свое Себе, не може да каже "Аз" в същия смисъл, в който е казал "Аз" преди, по време на нормалния живот на съзнанието си. Тогава човек получава усещането, че съвсем съзнателно е изнесъл част от своята същност извън себе си, и като че ли нещо, което обикновено не се вижда, което е свръхчувствително и което въздейства върху нервите ни, вече не се отпечатва върху кръвното то табло, и не въздейства върху обикновения ни Аз. Така човек се усеща извесен извън цялата кръвоносна система, като че ли изнесен извън тялото, и като компенсация за това, което човек обикновено изживява в кръвоносната система, сега той среща нещо друго. Докато преди това нервната дейност се е отпечатала върху кръвта, сега тя рефлектира в самата себе си; от този момент човек изживява по нов начин себе си, усеща себе си в друг Аз, в друго Себе, за чието съществуване той преди това най-много е предполагал: човек усеща нахлуването на свръхчувствителния свят. Ако още веднъж схематично изразим връзката между нерва и цялата нервна система, възприемаща в себе си впечатленията от външния свят от една страна, и кръвта от друга, то можем да нарисуваме следното: /Виж рис. № 8/. В този случай нормалните впечатле-

ния се отпечатват върху кръвта и остават в нея. Ако обаче сме изтеглили или нервната система, тогава до кръвното табло, до кръвоносната система не може да достигне нищо; тогава всичко се оттича обратно в нервната система; по този начин се открива един свят, чието съществуване преди не сме подозирали, открива се и за последните окончания на нервната система, като при това ние усещаме върху себе си силен насрещен удар. /Виж рис. № 9/. Ала този удар може да бъде усетен само от човек, провел съответните душевни упражнения. Докато при

Обикновеното съзнание човек усеща как възприема някакъв свят, и след това с този възприет свят достига до кръвоносната си система, върху която, като върху табло, се записва всичко, и след това човек живее с получените впечатления в своя Аз, в другия случай човек, със своите впечатления, достига само до там, където нервните окончания проявяват своето вътрешно съпротивление. Човек се блъсва в тези нервни окончания и оттук започва да изживява себе си в свръхсетивния свят. Или още по-точно казано: ако имаме дадено цветно дразнение, което възприемаме чрез окото си, то дразнението преминава през зрителния нерв, отпечатва себе си върху кръвното табло, и ние усещаме това, което и изразяваме: виждам червено. Да приеме обаче, че след като сме си научили да правим това с дразненията, ние не достигаме до кръвта, а само до края на нервните окончания, отблъскваме се от вътрешния си живот, отблъскваме се от кръвта, и така започваме да живеем само до окото, само до края на зрителния нерв. Ние отскачаме от физическия израз на нашата кръв, заживяваме извън нашето Себе, намираме се в лъчите на светлината, нахлуваща през нашите очи, в същност в самите тях. И така ние наистина сме излезли от самите нас, и то като не нахлуваме така дълбоко в нашата вътрешност, както правим това обикновено, а като достигаме само до нервните окончания. След като още в нервните окончания сме постигнали обрат във вътрешния живот, за да не достигнем до кръвта си, ние сме съдействували за появата на такъв душевен живот. Така ние изключваме кръвта, докато иначе нормалното съзнание нахлува във вътрешността на човека чак до кръвта при което душевният живот се чувствава едно с физическия човек, и се идентифицира с него.

Чрез тези външни наблюдения засега успяхме да изключим цялата кръвна система, разглеждана досега като едно своеобразно табло, излагащо себе си от една страна на външни дразнения, от друга страна на вътрешните, да я изключим от това, което наричаме висш човек, и в което можем да се превърнем и ние, когато се освободим от самите себе си. Най-добре ще можем да изследваме цялата вътрешна природа на кръвната система, ако си служим не с общи изявления, но разгледаме реално съществуващото в човека, а именно свръхсетивния, невидим човек, до когото можем да извисим у самите себе си, ако достигнем до окончанията

на нашите нерви и ако разгледаме човека такъв, какъвто се проявява до момента на съприкосновение с кръвта. Защото тогава ще успеем да стигнем до мисълта, че човекът всъщност може да живее във външния свят, че може да разлее себе си в целия този външен свят, че може да се разтвори във външния свят и може да заеме спрямо вътрешния човек, или спрямо това, което обикновено означаваме с това понятие, позиция, противоположна на досегашната. Накратко, ще изучим функциите на кръвта и на органите, включени в кръвообращението, след като отговорим на въпроса: *как би трябвало да действува този елемент на по-висшите светове, до които човек може да се извиси, след като същият той като че ли отпечатва себе си върху таблото на кръвта?* И ще видим целия живот на човешката кръв като център на самия човек, ако, без фрази, но разглеждайки както сетивните, така и свръхсетивните факти, изследваме отношението на тази чудна система към по-висшите светове. Защото това ще бъде задачата ни: *по ясен начин да разгледаме целия видим, сетивен човек като отражение на онзи човек, пуснал своите корени в духовния свят и живеещ в него.*

Тогава ще възприемем човешкия организъм като едно от най-верните отражения на Духа, населяващ целия свят, и по този начин особено добре ще вникнем в него.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ

Прага, 22 март 1911 г.

Тези три лекции, включително и днешната, са предназначени да ни ориентират най-общо по отношение на въпроса, засягащи живота и същността на човека. Ето защо в тези три лекции са дадени най-важните идеи и понятия, които в известно отношение засега висят във въздуха, тъй като точното изложение на въпроса тепърва следва. Но е по-добре, ако първоначално добием обща представа за начина, по който трябва да разгледаме човека в окултен смисъл на думата и впоследствие в това наше наблюдение, което засега приемаме за хипотетично, вградим нещата, изявяващи себе си като дълбока основа на човешкото същество.

В края на вчерашната лекция вече изложих нещо. Опитах се да покажа, как чрез определени душевни упражнения, чрез силна мисловна и емоционална концентрация, човек може да предизвика появата на ново състояние на живот, различно от обичайното състояние. Обикновеното състояние се изразява в това, че по време на будния дневен живот съществува нормална връзка между нерва и кръвта. Ако трябва да се изразим схематично, трябва да кажем: *това, което се извършва в нерва, се записва върху таблото на кръвта; чрез душевни упражнения обаче може да бъде постигнато едно такова силно обтягане на нерва, че той да не*

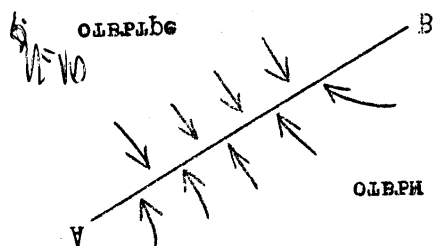
*проведе дейността до кръвта, и тази дейност да остане отразена в самия него. Но тъй като кръвта представлява инструмент на нашия Аз, то човек, който чрез силна душевна и емоционална концентрация е освободил нервната си система от кръвта, се чувства отчужден от собствената си обикновена същност, чувства се като изведен извън нея, противопоставен на нея, така че за тази своя обикновена същност той вече не може да каже: *това съм аз* - но може да каже: *това си ти* - така той се възправя срещу самия себе си като срещу чужда нему, живееща във физическия свят, личност.*

Ако малко се приближим до жизненото състояние на такъв човек, станал в известен смисъл ясновидец, то ще трябва да кажем: *той има усещането, като че ли в неговия душевен живот е навлязло висше съществуване.* Това е чувство, съвсем различно от това, което изпитваме, когато се възправяме срещу обикновения свят. Противопоставяйки се на външния свят, ние усещаме себе си чужди на нещата и съществата от този външен свят, чужди на животните, на растенията, усещаме себе си като съществуване, застанало до тях или извън тях. Когато сме застанали пред дадено цвете, ние знаем съвсем точно: *цветето е там, а аз съм тук.* Друго е усещането, когато по описания начин, чрез откъсване на нервната система, човек се изкачва в духовния свят, когато се издигне от собствения си Аз. Тогава вече човек няма усещането: *това е чуждо съществуване, което стои срещу нас, а това тук сме ние* - тогава човек изпитва чувството, че другото съществуване нахлува в нас и ние се усещаме едно с него. Така можем да кажем: *чрез усъвършенствуващо се наблюдение ясновиждащият човек опознава духовния свят, онзи духовен свят, с който човекът е свързан, и който в известна степен нахлува в нас чрез нашата нервна система, макар в обикновения живот това да става по обходен път, чрез сетивни впечатления.* Този духовен свят, за който в нормално състояние на съзнанието човек не знае нищо; *това е духовния свят, който въпреки всичко се записва върху таблото на кръвта, т.е. в нашия Аз.* Можем да кажем: *в основата на всичко, което ни забикаля в сетивния свят, е застанал духовен свят, който ние възприемаме като през воал, изтъкан именно от сетивни възприятия.* В обикновеното състояние на съзнанието, над което се простира хоризонта на Аза, ние не виждаме духовния свят, застанал зад този воал.

В мига обаче, когато се освободим от Аза, угасват и обичайните сетивни възприятия; *ние се освобождаваме от тях и се възкачваме в духовния свят.* Същият духовен свят, застанал в същност зад сетивните възприятия, с който ставаме едно, когато изнесем нервната система извън обичайната кръвна система. С тези наблюдения в известна степен проследя-

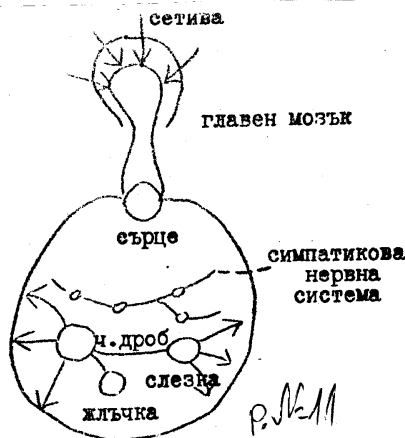
дихме човешкия живот, начина, по който върху него се въздействува отвън и проявленията му в нервите и кръвта.

Още вчера обаче обърнахме внимание на това, че в лицето на чисто органичния, физически, вътрешен живот на човека можем да открием, концентриран по определен начин, външния свят и по-точно - как в нашия черен дроб, в жлъчката и слезката имаме външен свят, концентриран в органи. Ето защо можем да кажем: *тъй както кръвта прониква в едната, в горната част на нашия организъм и минава през мозъка, за да влезе там в съприкосновение с външния свят - а това става чрез въздействието на външните сетивни дразнения върху мозъка - така също кръвта, движейки се през тялото, влиза в съприкосновение с вътрешните органи, от които засега разгледахме черния дроб, жлъчката и слезката.* И за това че тук кръвта не влиза в никакво съприкосновение с външния свят свидетелствува фактът, че тези органи не се отварят подобно на сетивните органи навън, а са заключени в организма и са покрити от всички страни, така че могат да разгънат само вътрешен живот. Всички тези органи могат да въздействуват върху кръвта само като такива, т.е. като черен дроб, жлъчка, слезка. Те не получават подобно на окото външни впечатления, т.е. не могат да предадат на кръвта въздействията, които да са възбудени отвън, в своето въздействие върху кръвта те могат да изразят единствено собствената си природа. Наблюдавайки вътрешния свят, в който е концентриран външният свят, но преминал през вътрешна трансформация. Ако искаме отново да изразим нещата схематично и чрез права А - В да изобразим кръвното табло (виж рис. №10), то всичко, което идва отвън, трябва да го представим преминало

през вътрешна трансформация и нахлуващо от едната страна на кръвното табло, при което като че ли записваме себе си от тази страна на кръвното табло; *докато всичко, което идва отвътре, нахлува от другата страна на кръвното табло и се записва върху нея.* Или ако искаме да представим нещата по-малко схематично, бихме могли да кажем: *да вземем човешката глава и да разгледаме преминаващата кръв, при което сетивните органи ограждат кръвта отвън, а главният мозък чрез своята работа действуват преобразяващо върху кръвта, тъй както*

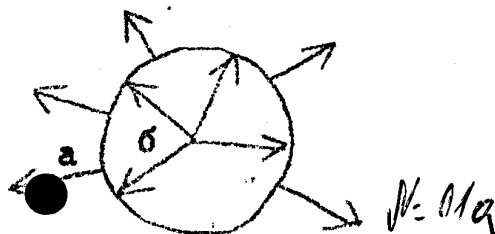
вътрешните органи действуват преобразяващо върху нея. Защото тези три органа - черен дроб , жлъчка и слезка - действуват от друга страна върху кръвта, която ще нарисуваме така сякаш протича около органите. И така кръвта ще възприема излъчвания, влияния от вътрешните органи и като инструмент на Аза ще дава израз на вътрешния живот на тези органи в Аза, тъй както в живота на главния мозък се изявяват нещата от ограждащия ни свят. /Виж рис.№ 11/. Тук обаче трябва да сме наясно, че е необходимо още едно съвсем определено нещо, за да стане възможно

влиянието на органите върху кръвта. Да си припомним, че във взаимодействието, в отношението нерв - кръвоток се корени възможността изобщо нещо да бъде записано в кръвта, да бъде упражнено влияние върху кръвта. И ако трябва от друга страна, от вътрешната страна да бъде упражнено влияние върху кръвта, т.е. вътрешните органи, вътрешния свят на човека да въздействува върху кръвта, то трябва между тези органи и кръвта да е включено нещо подобно на нервна система. Първоначално вътрешният свят трябва да въздействува върху нервната система, за да бъдат пренесени след това нейните въздействия върху кръвта. И така, само от едно сравнение на долната част на човека с горната, виждаме, че е необходимо да поставим условие, между вътрешните ни органи - а именно: *черен дроб, жлъчка, слезка* - и *крвообращението* да бъде включено нещо идентично на нервната система. Ако се обърнем към външното наблюдение, то ще видим, че това действително е така; *към всички тези органи е включена симпатиковата нервна система, изпълваща телесните кухни на човека, която има подобни взаимоотношения с вътрешния свят на човека и с кръвообращението, както другата, гръбначномозъчната нервна система, разположена между големия външен свят, живота на човека, и кръвотока.* Тази симпатикова нервна система, която първоначално лежи успоредно на гръбначния стълб, след

това, тръгвайки оттам, пронизва различните части на организма и се разпростира в тях и също така формира мрежовидни образувания, на пример в коремната кухина, където част от тази система е известна с популярното название слънчев сплит; *за тази симпатикова нервна система ще очакваме, че по някакъв начин тя се отличава от останалата нервна система.* И е интересно да се запитаме, макар и без да го привеждаме като доказателство: *как би могла да е устроена тази нервна система в сравнение с гръбначно мозъчната нервна система, след като трябва да отговаря на условията, които ние хипотетично и поставихме?* Бихме могли да се убедите: *тъй както гръбначномозъчната нервна система трябва да отвори себе си за околното пространство, така тази симпатикова нервна система трябва да проявява афинитет към това, което е концентрирано във вътрешността на човека.*

Така, ако трябва да отговоря на нашите условия, гръбначномозъчната нервна система ще се отнася към симпатиковата нервна система тъй както радиусите, излъчващи се от кръга навън във всички посоки (виж рис. № 11а) се отнасят към радиусите, които бихме провели от центъра на кръга до външните му очертания (Виж рис. № 11 б). Т.е. в известен смисъл трябва да съществува противоположност между симпатиковата нер-

вна система и гръбначномозъчната и централната нервна система. Тази противоположност действително е налице. И виждаме колко много неща са скрити тук, които да ни помогнат да докажем, че ако нашите условия са верни, то опитът, наблюдението би трябвало до известна степен да ги потвърдят. А обърнем ли сега поглед към външното наблюдение, се оказва, че то потвърждава това, което изтъкнахме като предварително условие. Докато при симпатиковата нервна система се образуват един вид нервни възли (ганглии - бел. пр), които представляват мощни нервни сплетения, и докато израстъците на тези нервни възли, т.е. свързващите ги нишки, са сравнително тънки и незначителни в сравнение с нервните възли, точно обратното наблюдаваме при главно-гръбначномозъчната нервна система: *там същественото се свързващите нишки, докато нервните възли играят подчинена роля.* Така наблюдението действително ни доказва това, което предварително приехме като условие, и сега можем да кажем: *ако след всичко това, което казахме, задачата на сим-*

пантиковата нервна система трябва да се състои в това, да пренася върху кръвното табло вътрешния живот на организма, изразяващ се в изхранване и затопляне на същия, и който живот сякаш се излива в симпатиковите нерви да го пренася върху кръвното табло така, както чрез главно-гръбначномозъчната нервна система външните впечатления биват пренесени върху кръвта, то чрез кръвта - инструмента на Аза - по обиколен път чрез симпатиковата нервна система ние получаваме впечатления от собствената си телесна вътрешност. Но тъй като нашата телесна вътрешност, както всичко физическо, произхожда от Духа, то по обиколен път чрез симпатиковата нервна система до нашия Аз достига това, което, бидейки духовен свят, е концентрирано в съответните органи на вътрешния свят на човека.

И виждаме как по страничен начин и тук се проявява тази двойственост в човека, с която започнахме наши те наблюдения. Виждаме света веднъж отвън, виждаме го след това и вътре; и в двата случая виждаме този свят да действа чрез инструмента на нервната система. Виждаме как между външния и вътрешния свят е вложена кръвната ни система, която, подобно на табло, излага себе си на двете страни, веднъж навън, веднъж навътре, за да може да се записва върху нея. Вчера казахме, а и днес за яснота повторихме, че човекът е в състояние да освобождава своите нерви, доколкото те се отварят към света, от въздействията на същия този свят, пренасящи се върху кръвната система. Сега пред нас трябва да възникне въпросът, дали не е възможно нещо подобно и в обратна посока? И по-късно ще видим, че действително са възможни душевни упражнения, които да осъществяват споменатото вчера и днес въздействие в обратна посока. Но има разлика по отношение на въздействието в обратна посока. Ако чрез концентрация на мислите и чувствата, чрез окултни упражнения можем да освободим нервите на главния и на гръбначния мозък от кръвта, чрез такива концентрации, нахлуващите във вътрешния ни живот, във вътрешния ни свят - в това са именно онези концентрации, които можем да определим като мистичен живот - чрез тях можем да проникнем така дълбоко в самите себе си, че в никакъв случай при това не е възможно да пренебрегнем нашия Аз, а заедно с това и неговия инструмент, кръвта. Мистичното вглъбяване, - по-късно това ще бъде разяснено подробно -, за което знаем, че чрез него човек потъва в собствената си божествена същност, в собствената си духовност, доколкото тя съществува в дадена личност, това мистично вглъбяване все още не представлява напускане на Аза. Съвсем ясно е, че това не е напускане на Аза, но тъкмо обратното - спускане в Аза, усилване, енергизиране на азовото усещане. Можем да се убедим в това, ако се доверим за малко на древните мистици, без значение какво биха казали

съвременните мистици за това. Тези древни мистици, независимо от това, дали са стъпили на по-малко или повече реална основа, преди всичко се стремят да проникнат в собствения си Аз и да се абстрахират от всичко, което светът може да ни даде, за да се освободят от всякакви външни въздействия и изцяло да потънат в себе си. Обръщането навътре, това потъване в собствения Аз, представлява нещо като свиване на цялата мощ и енергия на Аза в собствения организъм. Това въздейства върху цялото устройство на човека и можем да кажем: *вътрешното вглъбяване, този, всъщност, "мистичен път", е противоположен на другия път към микрокосмоса, тук инструментът на Аза, кръвта, не бива оттеглена от нервите, но точно обратното, бива тласната към нервите, към симпатиковата нервна система.* И така, докато по време на описания вчера процес разхлабваме връзката между нерва и кръвта, чрез истинското мистично вглъбяване връзката между кръвта и симпатиковата нервна система става още по-здрава. Този е обратният физиологичен образ, когато кръвта бива тласната към симпатиковата нервна система; *докато в първия случай, ако искаме да достигнем духовния свят, кръвта трябва да бъде оттеглена от нервите.* Това, което се извършва при мистичното вглъбяване, е всъщност притискане на кръвта към вътрешната, симпатиковата нервна система.

Да приемем, че за известно време можем да се абстрахираме от това, което става, когато човекът навлиза в своята вътрешност, където не може да се освободи от своя Аз, и дори обратното - бива притиснат към своя Аз, при което взима със себе си всички свои лоши малостойни качества. Защото освободили се човек от своя Аз, то заедно с Аза човек напуска и всички свои малостойни качества. Когато обаче се вгълби в своя Аз, човек не може да бъде сигурен, че заедно с това не внася в този, станал вече по-енергичен Аз и всички свои малостойни качества, с други думи, че всичко от огнената страстна кръв няма да бъде пренесено в симпатиковата нервна система. Но да приемем, че до известно време можем да се абстрахираме от това и да си кажем: *мистикът се е погрижил за това, и преди да се отдаде на мистичното вглъбяване, малостойните качества постепенно са изчезнали, и на мястото на егоистичните качества са се появили безкористни, алтруистични чувства; така той се е подготвил, опитвайки да пробуди в себе си чувство на състрадание към всички същества, да обезсили качества, насочени единствено към Аза и да ги замести с безкористни качества, формирани от чувството на състрадание към всички същества.* И така, да приемем, че човекът се е подготвил достатъчно, за да се вгълби в своята вътрешност, и тогава чрез инструмента на кръвта си да въведе в своя Аз във вътрешния си свят. И тогава става така, че тази вътрешна нервна система, симпати-

вата нервна система, за която човек в обичайното състояние на своето съзнание, разбира се, нищо не знае, нахлува в Азовото съзнание и човек узнава следното: *в себе си ти имаш нещо, което може да ти разкаже неща за света, подобно на другата нервна система, която ти разказва за външния свят.*

Т. е. човек се изкачва в самия себе си и в известна степен осъзнава собствената си симпатикова нервна система. И тъй както чрез външната главно-гръбначномозъчна нервна система човек може да опознае заобикалящия го външен свят, така сега срещу човека се възправя вътрешния свят, изграден от самия него. И тъй както ние виждаме не самия нерв, защото зрителният нерв не се вижда, а виждаме това, което може да се види чрез нерва, и по-точно - външния свят, нахлуващ в нашето съзнание, така по време на мистичното вглъбяване на вътрешните нерви нахлуват в съзнанието - защото човек осъзнава в тях инструмента, чрез който може да погледне във вътрешността, - но настъпва нещо съвсем различно: *насреща на човешката познавателна способност, станала ясно-виждаща за вътрешното познание, се възправя целият вътрешен свят.* Тъй както погледът навън ни разкрива външния свят, при което ние осъзнаваме собствените си нерви, така и в случая ние осъзнаваме не симпатиковата си нервна система, а това, което се възправя срещу нас като вътрешен свят. Само че виждате ли, този вътрешен свят, който ние осъзнаваме в този миг, сме в същност самите ние, като физически хора.

Може би не е съвсем на място, но бих желал да кажа: *някой материалистично настроен мислител би могъл да бъде изпълнен с известна доза ужас и да си каже: и така, аз мога да разгледам своя организъм отвътре - и би могъл да си помисли: та това е чудесна работа, да стана ясновиждащ чрез симпатиковата си нервна система и да мога да разгледам черния си дроб, жлъчката и слезката си; та това е прекрасно!* Мисля, че това не е съвсем удачно, но човек би могъл да си помисли нещо подобно. Само че нещата не стоят така. Защото при подобно изявление не се взема предвид, че това, което човекът във външния живот обикновено нарича свой черен дроб, жлъчка и слезка, са неща, видени отвън, тъй както виждаме външните предмети. В обикновения живот сме длъжни да разглеждаме човешкия организъм чрез външните сетива; *ние го виждаме с помощта на външните нерви.* Това, което ние научаваме от анатомията, от обикновената физиология за черния дроб, жлъчката и слезката, това са органите, видени отвън с помощта на главно-гръбначномозъчната нервна система. В случай те се виждат така, както вие разглеждате и други неща отвън. Но човек попада в съвсем различно положение, когато успее да стане ясновиждащ чрез симпатиковата нервна система по посока навътре. Тогава в никакъв случай не виждаме

същото, което виждаме, гледайки навън; *тогава виждаме именно нещото, за чието означаване ясновидците на всички времена са избрали тъй странни имена, които аз ви споменах във втората лекция.*

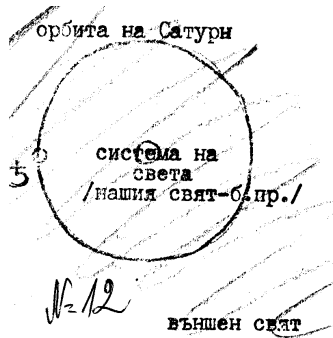
И тогава човек осъзнава, че действително на външния поглед, осъществен чрез главно-гръбначномозъчната нервна система, тези органи се представят в мая, потънали в една външна илюзия, тъй като начина, по който те се представят навън, не разкрива тяхната действителна вътрешна същност. И наистина, когато успее да разгледа от другата страна този свой вътрешен свят - и то вече с обърнатия навътре ясновидски поглед - човек вижда нещо съвсем различно. И постепенно осъзнава, защо ясновидците на всички времена са свързали дейността на слезката с тази на Сатурн, дейността на черния дроб с движението на Юпитер, и дейността на жлъчката с тази на Марс. Защото това, което човек вижда в собствената си вътрешност, е коренно различно от това, което се разкрива на външния поглед. Тогава човек осъзнава, че във вътрешните очертания на органите наистина имаме затворени части от външния свят. Тогава на човек преди всичко му става ясно нещо което засега ще ни послужи само за пример за начина по който можем да достигнем до познание, за да видим как тези пътища на познание протичат в живота на организма, пътища, които излизат извън рамките на обичайните възгледи. И тук можем да се убедим преди всичко в това, че човешката слезка например, представлява един твърде важен орган. На вътрешен поглед този орган действително се представя така, като че ли е изграден не от външно видима субстанция, не от телесна материя, но, ако е позволен този израз, въпреки че той ще предаде само приблизително видяното, слезката действително се представя като едно светещо небесно тяло в своя малък, изпълнен с всевъзможни явления, твърде сложен вътрешен живот. Вчера ви обърнах внимание, че външно погледнато, слезката може да бъде определена като богато кръвоснабдена тъкан, в която са загърнати споменатите бели зрънца. Така че, изхождайки по подобно външно наблюдение, можем да кажем: *възможно е да приемем, че кръвта, преминаваща през слезката, се прецежда през нея като през сито.* Когато обаче разглеждаме отвътре слезката, тя ни се представя преди всичко като орган, приведен в постоянно ритмично движение чрез току що споменатите многообразни вътрешни сили. И дори само при вида на този орган стигаме до убеждението, че в основата си светът не вероятно много зависи от ритъма. Обща представа за значението на ритъма цялостния живот на света можем да получим, ако открием в този ритъм и външно, в лицето на кръвния пулс. Тук обаче ние откриваме ритъма външно. Но външно можем да го проследим и в такъв един орган като слезката. Защото тук той може да бъде проследен доста точно, и потвърждение за това можем

да открием във външното наблюдение. За обърнатия навътре ясновидски поглед всички нюанси в устройството на слезката, явяваща като светлинно тяло, са предназначени за това, да придадат на слезката определен ритъм в живота. Този ритъм се отличава подчертано от другите ритми, които наблюдаваме в живота около себе си.

Именно слезката е интересно да се проучи по какъв начин този ритъм се отличава значително от другите видове ритъм: *той е много по-малко ритмичен, отколкото другите ритми, за които ще говорим по-късно*. И това е така, защото слезката е разположена в близост до храносмилателния апарат и има известни взаимоотношения с него. Сега вие ще ме разберете, ако за малко обърнете внимание на факта, колко невероятно точен трябва да бъде в човека ритъма на движението на кръвта, за да може животът да протича по правилен начин. Този ритъм трябва да бъде съвсем равномерен. Но съществува друг един ритъм, и той е в слаба степен равномерен, макар че по отношение на него би било желателно, чрез самовъзпитание на човека той да става все по-равномерен, и преди всичко в живота на децата: *това е ритъма в приемането на храната и на течностите*. Всеки един горе-долу порядъчен човек спазва известен ритъм в това отношение: *в определено време закусва, обядва и вечеря, и при това се спазва известен ритъм*. Но как стоят нещата с този ритъм ни става и ясно, и тъжно, когато видим лакоми деца, на които възрастните дават да ядат тогава, когато децата пожелаят, без оглед на какъвто и да е ритъм. А че и възрастните не спазват никакъв точен ритъм в приемането на храната и течностите - това дори не е нужно педантично да се споменава, защото модерният живот не винаги дава възможност за това – всеизвестно е, и трябва само да споменем, без тон на критика дори към това, как нередно натъпква човек храната в себе си и как нередно пие течности. Но ето, че това, което ние подаваме на организма по недостатъчно ритмичен начин, трябва постепенно да добие нов ритъм, така че да се включи в равномерен ритъм на организма: *то трябва да бъде превключено*. Най-грубата неритмичност трябва да бъде отстранена, и като че ли трябва да се случи следното: *да приемем, че човекът е принуден, за равномерното разпределение на своя ден да закусва в 8 часа сутринта, и да обядва в 1-2 часа, и да приемем, че това при него е станало навик*. Но ето, че той отива при своя добър приятел, и недостатъчно нахвалено гостоприемство му предлага да хапне нещо между тези две хранения: *и ето, че неговият ритъм е нарушен в значителна степен*. По този начин и върху ритъма на външния му организъм бива упражнено определено влияние. И в организма трябва да има нещо, което по съответен начин да усилва въздействието на ритмично приетата храна и да отслабва въздействието на храната, приета неритмично. Трябва да бъде

отстранено най-грубото нарушение на ритъма; *при преминаването на хранителните вещества към кръвния ритъм трябва да бъде включен орган, който да уравнирява неритмичността на храненето спрямо необходимата ритмичност на кръвния ток.* И този орган е *слезката!* Така по повод на разгледаната по този начин слезка и чрез определени ритмични процеси получихме представа за това, че слезката представлява превключвател, уравниряващ неритмичността в дейността на храносмилателния канал, така че същата в кръвната циркулация да се превърне в ритмичност. Защото в действителност би било фатално, ако - да кажем, в студения период или в друго време - известната неритмичност в приемането на хранителните вещества упражни цялото си въздействие върху кръвта! Голяма част от тази неритмичност се уравнирява, тъй да се каже, чрез противоположен тласък, и върху кръвта се предава само толкова, колкото тази кръв може да понесе. Тази задача се изпълнява от включената в кръвотока слезка, която разпростира ритмизиращото си въздействие върху целия човешки организъм, за да бъде постигнато току що описаното равновесие. Външно, на външното наблюдение се разкрива същото, което получихме и в резултат на търсенията на ясновидски прогледналите навътре очи в смисъла че и за външното наблюдение слезката притежава известен ритъм, който сега вече наистина ни напомня малко - макар и само малко за това, което току що разказах. Защото е изключително трудно чрез външните изследвания на физиологията да бъде разкрита ролята на слезката; *външно виждаме само, че в продължение на часове след обилно нахранване слезката е набъбнала, и че след това, ако не следва допълнителен прием на храна, тя отново се свива, след като е изминал известен период от време.* Ето защо пред себе си имате в известна степен процеса на разширение и на свиване на този орган. И след като сте осъзнали, че човешкият организъм не е това, за което го представят, а именно - прост сбор от органи, но че всички органи изпращат най-потайните си влияния до всички части на организма, то тогава вие ще можете да си представите, че ритмичните, но все пак зависими от външния свят - и по-точно от приемането на хранителните вещества - движения на слезката се излъчват в целия организъм и върху него целия могат да действуват уравниряващо. Това е само *единия* начин, по който слезката функционира; *защото е невъзможно да изредим наведнаж всички нейни функции.* Въпреки това действително би било изключително интересно, ако такива неща бъдат възприети от официалната физиология, тъй като не всички хора могат да станат ясновидци още сега, искам да кажа, ако тези неща бъдат възприети като "подхвърлена идея" по въпроса, при което човек да си каже: *нека си представим, че това, което се вижда от вътрешно ясновидския поглед, не е чак*

толкова невероятна работа, както често се предполага, нека приемем това за идея, и да проверим, какво може да ни каже официалната физиология, дали може да докаже нещо от твърденията на окултизма; за да направим извод, че това, което се предсказва от окултизма, действително може да бъде потвърдено чрез метода на външното наблюдение. В известен смисъл това, което сега разказах, представлява именно такова потвърждение. Защото се оказва, че в разширението и в свиването на слезката, чрез вътрешното устройство на органа, има някаква ритмичност, която обаче, тъй като настъпва след нахранване, е зависима от своя страна от външен подвоз на храна. Така по отношение на едната посока - храносмилателния канал - в слезката виждаме орган, поставен в зависимост от външното човешко своеволие. По отношение на другата посока - кръвта - в лицето на слезката имаме орган, който в известна степен отстранява външното човешко своеволие, отклонява го и го връща към ритъма, и тъй да се каже сега едва оформя човека според същността си, трябва главният инструмент на тази същност - кръвта, да може да извършва функцията си по правилен начин - чрез собствения кръвен ритъм. В известна степен човекът, доколкото е носител на собственото си кръвообращение, трябва да бъде обособен в самия себе си, изолиран от това, което се случва навън, от това, което по неритмичен начин протича във външния свят, но в този външен свят, в който човека е и вграден, поради това, че взема храната си от него. Т.е. наблюдаваме едно изолиране, поставяне на човешката личност в независимо спрямо външния свят положение. Всяко подобно индивидуализиране, поставяне на дадено същество в независимо положение, окултизмът нарича сатурново, нещо, предизвикано от въздействието на Сатурн. Изобщо това е първоначалната идея по отношение на Сатурн; *дадено същество да бъде изолирано от света, да бъде индивидуализирано, така че да може да развие ритмичност в себе си и чрез себе си.* Няма да се спирам на това, че съвременната астрономия причислява към нашата Слънчева система извън орбитата на Сатурн планетите Уран и Нептун. За окултиста обаче всички налично в цялата Слънчева система сили, предназначени да изолират от околния свят и да индивидуализират, са дадени в лицето на сатурновите сили, в тази, за системата, най-външно поставената планета. /Виж рис. № 12/. И така, ако си представим цялата Слънчева система, бихме могли да кажем, че навътре от орбитата на Сатурн Слънчевата система е така устроена, че навътре от тази орбита тя може да следва собствените си закони и може да бъде независима, изтръгвайки се по определен начин от околния свят и от неговите съзидателни сили. По тази причина окултистите на всички времена са виждали в лицето на сатурновите сили това, което Слънчевата система затваря в самата себе си, което дава

възможност на Слънчевата система да разгърне собствен ритъм, различен от външния ритъм, от ритъма на света извън нашата Слънчева система. В известен смисъл, в рамките на нашия организъм, слезката изпълнява подобна роля. Действително при нашия организъм става дума не за отделяне от целия външен свят, не само от околната среда, доколкото тя съдържа нужните ни хранителни вещества и доколкото ние сами възприемаме нейните влияния.

Първият орган, на който се натъкваме, и който, тъй да се каже, обработва нещата, разположени извън нас, така, както всичко в нашата Слънчева система навътре от орбитата на Сатурн бива обработено от сатурновите сили, органът, който превръща всичко в ритъм, в закономерността на човека, този орган е слезката. Това, което се съдържа в слезката, изолира нашето кръвообращение от всички външни влияния, превръща ги в себе си в равномерен ритъм, в система, имаща свой собствен ритъм.

Сега вече се приближаваме, макар че, както ще видим, все още не сме много близо, до причините, които винаги си остават малко външни, но поради които в окултизма биват избрани такива имена. Те биват така избрани, защото с тези имена, като например носят планетите, окултистът свързва не само това, което се отнася до планетите. Първоначално, когато тези имена са възникнали в окултните школи, те са били прилагани не просто за назоваване на отделните планети, но името Сатурн например е било прилагано за нещо, което огражда дадена система от външния свят, която система се развива ритмично вътре в себе си. Това, че една система се само изолира и се развива равномерно, ритмично сама, съдържа известен недостатък за общото развитие на света. И тогава окултистите се позамислили над този недостатък. Можем да кажем: *лесно разбираемо е, че в основата си всички влияния в света са вътрешно свързани, че между всичко съществува вътрешно взаимоотношение.* Когато даден свят, бил той Слънчевата система, бил той кръвната система на човека, бива отделен от околния свят, то това означава, че по свободен начин той нарушава външните закони, че се обявява за самостоятелен

спрямо външните закони, че се променя, че развива собствени вътрешни закони, собствен вътрешен ритъм.

Ще видим по-нататък по какъв начин това се отнася и до човека, макар че след всички разисквания в днешната лекция, би трябвало да ни е станало ясно, че за сега за човека е истинска благословия, за гдето чрез слезката той получава този вътрешен сатурнов ритъм. Но ще видим, че и за човека се отнася твърдението, че всяко същество, било то планета или човек, чрез само затвърдяването в себе си встъпва в противоречие с околния свят. Създава се противоречие между това, което е около нас и това което се съдържа във въпросното същество. След като веднъж се е появило, това противоречие не може да бъде изгладено, докато установеният вътрешен ритъм не бъде приведен в пълно съответствие с външния ритъм.

Ще видим, че това се отнася и до човека; *защото така, както го казахме, би означавало, че човекът трябва да приведе себе си в съответствие с неритмичността.* Ще видим, че нещата стоят иначе: *че вътрешния ритъм трябва да се стреми към това, въпреки, че вече е установен, отново да се пригоди към целия външен свят, т.е. да се разтвори, или, че съществото възниква във вътрешността, но тъй като работи самостоятелно, то се стреми да се пригоди към външния свят и да се уеднакви с този външен свят в такъв вид, в какъвто е самият свят, с други думи казано, това означава: всичко, което чрез сатурновото въздействие става самостоятелно, чрез това сатурново въздействие същевременно бива осъдено на саморазрушение.* Сатурн - или Кронос - изяжда собствените си деца; *така разказва митът.* Ето че виждате дълбоко съответствие между една окултна идея, изразяваща себе си в имената Кронос, Сатурн, и между един мит, изразяващ същото в образ, в символ: *Кронос изяжда собствените си деца.* Но ето, че такива неща човек може да приеме в себе си; *и когато те все повече и повече се натрупват в човека, едното се прибавя към другото, постепенно става невъзможно човек да каже по същия лекомислен начин, както прави това официалната просвета, че виждате ли, някакви фантазори си въобразяват, че в старите митове и сказания можело да се открие отражението на дълбоки мъдрости.* Ако човек чуе две, три или дори десет подобни аналогии, и то казани така, както често прави това литературата, а именно по един доста повърхностен начин тогава човек положително ще откаже да приеме, че в митовете и сказанията са залегнали по-дълбоки мъдрости, отколкото в твърденията на официалната наука.

Но който се занимае с нещата по-дълбоко, ще открие, че митовете ни отвеждат по-дълбоко в основите на нещата и съществата, отколкото официалният научен метод на наблюдение. И когато човек все повече и по-

вече подлага себе си на въздействието на подобни образи, осъзнава, че всички лично човешки и етнически изживявания, цялото народностно мислене доказват: *при по-точно наблюдение, при изпълнен с обич подход към митовете и преданията, в образните представи, разпространени по цялото земно кълбо, човек може да види въплъщението на най-дълбоките мъдрости и тогава може да разбере, защо някои окултисти могат, и с право могат да кажат, че само онзи е разбрал действително митовете и преданията, който чрез окултната физиология е проникнал в човешката природа!* И често дори само имената в митовете, легендите и други предания съдържат в себе си повече истинска физиология, отколкото се съдържа тя в официалната наука. Когато хората един ден открият, колко много физиология се съдържа в такива имена като Каин и Авел напр., и в имената на цялото потомство на Каин и Авел, физиология, датираща от времена, когато хората са влагали в имената вътрешен смисъл, как по един съвсем страничен начин в старите имена е залегнала физиология и вътрешно познание на човешката житейска мъдрост, тогава хората ще получат огромен респект, огромно страхопочитание от всичко, което в хода на историческото развитие е било постигнато от умовете на мъдри хора, та там, където чрез мъдрост човек не е могъл да се възкачи в духовния свят, душата чрез образи е изживявала връзките си с тези духовни светове. И тогава човек завинаги ще прогони една мисъл от себе си, която мисъл е изиграла твърде важна роля в наше време: *мисълта - колко много са постигнали хората днес! С което често се мисли: как хубаво успяхме да заличим древното образно изразяване на мъдростта от времето на човешката предистория!* Всичко това хората категорично отхвърлят и с дълбока любов се потапят в хода на човешката еволюция през различните и епохи. Защото това, което ясно-видецът, със своето, събудило се за вътрешен поглед око, физиологически разкрива като вътрешна природа на човешките органи, това е намерило израз в тези образи така, че митовете и преданията сякаш съдържат в себе си разказ за произхода на човека. Защото за да може чрез образи да се изрази този процес-чудо: *концентрирането на цели светове в човешките органи, изкристализирането до такива в хода на безкрайните времена, за да се превърнат накрая в това, което например е слезката, чрез ритъма, който тя установява в нас, или в това, което черният дроб и жлъчката днес представляват, както чрез окултната наука получаваме за вътрешното устройство на човека.* Защото човекът се е родил от светове, тъй както микрокосмосът се е отделил от макрокосмоса. Защото от една страна чрез окултната мъдрост ние виждаме произхода, а от друга страна виждаме, че представите за този произход се съдържат в митовете и преданията, и че за това имат право онези окултисти,

които виждат смисъл в митовете и преданията едва тогава, когато тези митове и предания са физиологически обосновани.

Днес поне набелязахме тези неща, защото те могат да ни помогнат да придобием онова страхопочитание, за което става дума първия път. Използувайки такъв метод на наблюдение - съвсем независимо от изображенията у различните народи, директно насочвайки се към това, което ни предлага по-дълбокото изследване на духовното съдържание, така също и на човешките органи -, дори ако вземем всички това за нещо много дребно, все пак ще се разкрие, какво чудно творение е човешкият организъм. И именно в този цикъл от беседи ще се опитаме да осветлим тази вътрешна същност на човешкия организъм.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ

Прага, 23 март 1911 г.

Днес ще бъдат продължени вчерашните разисквания върху значението на един от онези органи, представляващи сякаш някаква вътрешна планетарна система в човека. А след това трябва да преминем към описанието на функциите на други органи и системи от органи в човека.

Във връзка с това, което беше казано за слезката, вчера ми се спомена, че все пак би могло да възникне едно привидно противоречие по отношение на важната функция, която вчера, в рамките на цялото човешко същество беше принесена на слезката. Това противоречие може да възникне, ако вземем предвид, че е възможно слезката да бъде извадена от тялото, така да се каже да бъде отстранена от тялото, и това отстраняване да не направи човека нежизнеспособен.

Такова възражение спада, разбира се, към онези, напълно оправдани от съвременна гледна точка възражения, които възражения трябва да бъдат направени, тъй като известни затруднения изпитват и онези, които, съвсем частно търсейки, пристъпват такъв духовнонаучния мироглед. В първата публична лекция само най-общо можахме да споменем, как нашите съвременници, носещи своето школувано от научните методи съзнание - се натъкват на трудности, когато се опитват да разберат нещата от окултните подземия на същност та на света. По принцип, в хода на лекциите, така да се каже сами ще видим, как едно подобно възражение постепенно само ще отпадне. Но днес още, като предварителна бележка, искам да ви обърна внимание на това, че отстраняването на слезката от човешкия организъм е напълно съвместимо с всичко, което бе разисквано вчера. Ако наистина искате да се възкачите до духовнонаучните истини, трябва постепенно да приемете, че това, което ние наричаме човешки организъм, погледнат отвън -, това, което възприемаме от него чрез външните сетива, което виждаме в него субстанциално, или, може

би по-добре казано, материално, че това не е целия човек, но че в основата на човека като физически организъм - това тепърва ще трябва да бъде изложено - са залегнали по-висши, свръхсетивни човешки тела – етерно или жизнено, астрално тяло, Аз -, и че в лицето на физическия организъм виждаме само най-външния, физически израз на съответното устройство, на съответните процеси, протичащи в етерното, астралното и в Аза. И когато се спираме на такъв орган като слезката, то в духовно научен смисъл искаме да кажем, че в основата си нещата протичат не само във външната, физическа слезка, но че това, което протича във физическата слезка представлява само физически израз на съответните процеси, протичащи например в етерното или в астралното тяло. И бихме могли да кажем: *колкото повече даден орган представлява непосредствен израз на духовното, толкова по-малко решаваща роля играе физическата форма на органа, т.е. това, което имаме пред себе си физически-субстанциално.* Също както движението на махалото, което движение представлява само физически израз на гравитационната сила, така и един физически орган представлява само физически израз на свръхсетивните въздействия на силата и формата, но с тази разлика, че при такива сили като гравитационната, снемането на махалото, на външния израз, води до отпадане на вътрешния, гравитационния ритъм. Това явно е така в неодушевената, неорганична природа, но не е така в одушевената, органична природа. Ако един цялостен организъм нямаше други първопричини, за които ще говорим по-късно, то нямаше да е необходимо с отстраняването на физическия орган да секнат и духовните влияния, защото този физически орган с физическата си същност представлява само слаб израз на съответния вид духовни въздействия т.е. ако разгледаме човека по отношение на неговата слезка, то на първо място се сблъскваме с физическата слезка, но след това и с една система от силови въздействия, която система в лицето на физическата слезка само външно изразява себе си. И когато бъде отстранена слезката, тези си лови въздействия, вградени в цялостния организъм, са все още налице. И тези въздействия изобщо не спират, не тъй както се преустановяват някои духовни дейности в човека, когато например бъде отстранен мозък или части от него. При определени обстоятелства дори е възможно заболяването на даден орган да представлява много по-голямо препятствие за продължаването на духовните въздействия, отколкото изваждането на съответния орган. Такъв пример е и случая при тежко заболяване на слезката. Когато при дадено тежко заболяване е възможно да бъде отстранен органа, то при определени обстоятелства отстраняването представлява по-малка пречка за разгръщането на духовните въздействия, отколкото самия орган, който вътрешно е заболял и който се явява непреста-

нен смутител на залегналото в основата на органа разгръщане на духовните сили. Ето защо споменатото възражение спада към онези възражения, които човек положително прави, когато все още не е проникнал по-дълбоко в истинската същност на духовнонаучното познание. Това е съвсем понятно възражение, но то същевременно спада към онези възражения, които изчезват от само себе си, ако човек намери достатъчно време и търпение, за да проникне по-дълбоко в нещата. Изобщо вие ще стигнете до този извод: *ако при подобни разисквания човек пристъпи към това, което Духовната Наука ни разкрива, с онова познание, което е събрал от съвременната наука, то могат да възникнат противоречие след противоречие, така че човек изобщо да не може да намери изход.* И ако прибърза с преценките, човек не може да достигне до друг извод, освен до този, че Духовната Наука е някакво безумие, което в ни най-малка степен не се съгласува с данните на официалната наука. Ако човек обаче има време и се отдаде на нещата с търпение, то се вижда, че не съществува никакво противоречие, в ни най-малка степен, между това, което идва от духовната наука, и това, което дава официалната наука. Съществуващата трудност идва от това, че цялостната област на антропософското или духовнонаучното познание е толкова обширна, че винаги могат да бъдат представени само части от нея. И когато хората пристъпят към тези части, те могат да почувствуват противоречия, подобни на току що характеризираните; *но иначе изобщо не бихме могли да започнем с необходимия процес на внасяне на антропософския светоглед в цялостната просвета и в цялостното познание на нашето време.*

Вчера се опитах да ви изложа онова преобразяване на ритъма в току що разисквания смисъл, което се извършва от слезката спрямо външния, неритмичен начин на хранене на човека. Изхождах от това, което вчера бе казано в тази връзка, защото като такава, това е в основата си най-лесно разбираемата функция от всички други, които слезката изпълнява. И макар че е най-лесно разбираема, тя не е най-важната и не тази, която да представлява най-главното. Защото винаги бихме могли да кажем: *ако човек постепенно успее да установи истински ритъм в приемането на храна, то от тази гледна точка дейността на слезката постепенно ще се окаже излишна.* Оттук още се вижда, че това, което казахме вчера, е най-маловажното. Много по-важно е друго: *че в своето изхранване ние се противопоставяме на външните вещества, на външните хранителни продукти, на техния състав и на начина, по който те се намират в околната среда.* И докато разбира се, имаме възгледа, че тези хранителни вещества представляват мъртви материи, или най-много материи от живота, както това се предполага за растенията и за останалите хранителни продукти, докато човек възприема така нещата, би могло да се

приеме, че единственото необходимо нещо е, външното вещество, прието от организма като хранителен продукт, да бъде обработено от това, което по най-мъдър начин наричаме храносмилане.

Положително много хора си представят нещата така, че в случая имаме работа с някакво вещество без особено предназначение, което ние приемаме в качеството на хранителен продукт, с някакво вещество, кое то е съвсем равнодушно към самите нас, и което само чака, след като сме го приели, съответно и да го обработим. Но нещата не стоят така. Та нали в основата си хранителните продукти не представляват тухли, които да позволяват по всевъзможен начин да бъдат използвани за постройката, която трябва да изградят. Тухлите позволяват да бъдат вградени по всякакъв начин в плана на строителя, тъй като по отношение на строежа те представляват инертна в себе си маса. Но не е така с хранителните вещества по отношение на човека. Защото всичко субстанциално, намиращо се в нашето обкръжение, притежава известни вътрешни сили и своя вътрешна закономерност. И това е същественото за едно вещество, че има свои вътрешни закономерности, вътрешна подвижност. И така, като внасяме външните хранителни вещества в организма си и така да се каже ги включваме в нашата вътрешна подвижност, това съвсем не означава, че хранителните вещества се подават без съпротива на тези процеси, напротив - отначало те се опитват да разгърнат собствените си закони, собствения си ритъм и собствени вътрешни форми на движение. И ако човешкият организъм желае да постави на свое разположение хранителните вещества, той трябва да унищожи в тези вещества собствената им подвижност, да унищожи свойствената за веществата вътрешна подвижност. Той трябва да ги разгради, и не само да ги превърне в индиферентен материал, но той трябва да работи активно срещу свойствената на веществата собствена вътрешна подвижност. Че веществата притежават собствена закономерност, това човек може да почувствува много скоро, след като например приеме през устата някоя силна отрова. Много скоро той ще се убеди, че собствената закономерност на веществата взима връх над него, и че именно *тя* налага себе си.

Но така, както отровата има своя вътрешна закономерност, чрез която предприема атаката срещу организма, така е и с всяко едно вещество, с всеки хранителен продукт, който приемаме. Това не е нещо безразлично, веществото проявява собствената си природа, собствената си същност; *то, така да се каже, притежава своя собствен ритъм*. И човекът трябва да се противопостави на този ритъм, при което вътрешното устройство на човека трябва не просто да преработва някакви индиферентни градивни материали, но преди всичко трябва да бъде преодоляна собствена природа на тези градивни материали.

И така можем да кажем: *в лицето на органите, с които се сблъскват хранителните вещества във вътрешността на човека, имаме инструменти, чрез които човекът се противопоставя на собствения живот на хранителните вещества - сега вече "живот" в по-широк смисъл – така че и привидно безжизнената природа със своите закони на движение бива затворена в тази вътрешност.* Собственият ритъм, който хранителните вещества съдържат в себе си, и който ритъм се противопоставя на човешкия, трябва да бъде променен. При това такъв орган като слезката действа най-външно. Но в тази промяна на ритъма, в това преобразяване в тази отбрана участвуват и другите споменати органи, така че в лицето на слезката, черния дроб и жлъчката виждаме една съвместно действаща система от органи, която в голяма степен е предназначена за това, при поемане на хранителните продукти от организма да отблъсква онова, което представлява собствена природа на тези хранителни продукти. И цялата дейност, която се разгръща в стомаха, или дори още преди храната да достигне стомаха, и за която съдейства след това излъченото от жлъчката, и това, което после протича чрез дейността на черния дроб и слезката, ето това представлява съпротивата срещу собствената природа на хранителните вещества. Ето защо хранителните продукти са пригодени към вътрешния ритъм на човешкия организъм едва след като им се е противопоставила дейността на тези органи. И след като по този начин сме поели хранителните продукти и сме ги предоставили на дейността на тези органи, ние имаме вече нещо в себе си, което може да бъде поето от онази органна система, която се явява носител, инструмент на нашия Аз. Преди дадено външно хранително вещество да бъде поето от кръвта ни, така че тази наша кръв да добие способността да бъде инструмент на нашия Аз в смисъла, в който това беше вече изложено, всички собствени закономерности на външния свят трябва да бъдат отстранени и кръвта трябва да приеме хранителните вещества във вид, който да съответствува на собствената природа на човешкия организъм. Ето защо можем да кажем: *в лицето на слезката, черния дроб и жлъчката и в обратното им действие върху стомаха имаме такива органи, които приспособяват законите на външния свят, от който външен свят ние взимаме нужните ни хранителни вещества, към вътрешното устройство, към вътрешния ритъм на човека.*

Тази човешка природа обаче, като цяло с всичките и части, не само се противопоставя на вътрешния свят, но тази човешка природа трябва да се намира в постоянна кореспонденция, в непрекъснат жив обмен с външния свят. Този жив обмен с външния свят се препятствува именно от това, не на законите на външния свят, доколкото ние навлизаме във взаимоотношение с външния свят чрез хранителните продукти, се противо

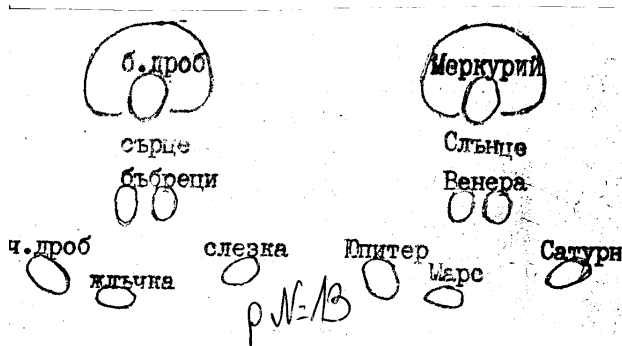
поставят трите органни системи: *черен дроб, жлъчка, слезка*. Чрез тях външната закономерност бива снета от тази страна. И ако човешкият организъм беше изложен само на тези органни системи, то той би се откъснал напълно от света, би представлявал като система от органи едно напълно изолирано в себе си същество. Ето защо е необходимо и нещо друго: *тъй както от една страна човек се нуждае от такива органни системи, чрез които външният свят да бъде преобразен по начин, че да съответствува на вътрешния свят на човека, така човек трябва да бъде в състояние, чрез инструмента на своя аз непосредствено да се противопоставя на външния свят, непосредствено да поставя организма си, който иначе би представлявал едно затворено в себе си същество, в постоянен обмен с външния свят*. Докато кръвта от една страна влиза в такова взаимоотношение с външния свят, че получава от този външен свят само онова, на което е отнета собствената закономерност, от друга страна тя влиза с външния свят във взаимоотношение, което и позволява в известен смисъл да влезе в съвсем непосредствен контакт с този външен свят. Това става когато кръвта протича през белия дроб и влиза в съприкосновение с външния въздух. Там кръвта бива опреснена от кислорода на външния въздух и това така я преобразява, че след това вече нищо не може да и се противопостави и да я отслаби, и по този начин кислородът от въздуха действително така докосва инструмента на човешкия Аз, както това съответствува на най-интимната му природа и същина. И сега виждаме странния факт пред себе си, че най-благородния инструмент, с който разполага човекът, кръвта, представляваща инструмент на неговия Аз, се възправя пред нас подобно на същество, което получава всичката си храна - т.е. всичко, което живее във външния свят - грижливо филтрирана чрез досега характеризираните органни системи. По този начин кръвта напълно придобива способността да стане израз на вътрешното устройство на човека, на неговия вътрешен ритъм. Влизайки обаче в непосредствен досег с външния свят, с онова вещество от външния свят, което може да бъде възприето от външната закономерност и подвижност на организма, без да трябва да бъде предварително разградено, по този начин човешкият организъм става нещо не затворено в себе си, а нещо, което същевременно влиза и в пълно съприкосновение с външния свят.

Така и от тази гледна точка, в лицето на човешкото кръвно тяло виждаме нещо съвсем чудно. В това тяло виждаме действително, истинско изразено средство за човешкия Аз, който от една страна е обърнал лице към външния свят, от друга страна се е насочил към собствения си вътрешен живот. Тъй както видяхме, че чрез нервната си система човек се насочва към впечатленията от външния свят, т.е. през душата си и чрез

нервите поема този външен свят в себе си, така той влиза в непосредствен досег с външния свят и чрез инструмента на кръвта, чрез това, че с помощта на белия дроб кръвта поема кислород от въздуха. Ето защо можем да кажем: *от една страна в лицето на системата слезка - черен дроб - жлъчка, а от друга страна в лицето на белодробната система са ни дадени две противодействащи си системи, като чрез кръвта в човешкия организъм сякаш непосредствено се докосват външния и вътрешния свят, при което от една страна кръвта влиза в съприкосновение с външния въздух, а от друга страна с хранителните вещества, на които е отнета собствената им природа.* Т.е. можем да кажем, че подобно на положително и отрицателно електричество тук в човека се сблъскват два типа влияния от света. И лесно можем да си представим къде лежи тази органна система, която е предопределена да стане мястото на сблъсъка между тези две системи от всемирни влияния. Доколкото кръвта протича през сърцето, преобразените хранителни сокове действуват чак до самото сърце. До самото сърце, доколкото през него протича кръвта, стига и действието на въздуха, нахлуващ в кръвта ни непосредствено от външния свят, така че в лицето на сърцето имаме орган, в който си дават среща две системи, в които човекът е втъкан, за които е прикрепен в две посоки. Нещата с човешкото сърце стоят така, че можем да кажем: *от едната му страна е прикачен целият вътрешен човешки организъм, чрез сърцето, е свързан с ритъма, с вътрешната подвижност на външния свят.* Срещат ли се такива две системи, е възможно, от тяхното взаимодействие да произлезе непосредствена хармония. Бихме могли да си представим, че тези две системи - така да се каже системата на големия свят, който, изпращайки ни кислород или въздуха изобщо, се стреми към нас и системата на собствения вътрешен свят, на малкия свят, който преобразява за нас хранителните вещества - така че тези две системи постигат в кръвта, минаваща през сърцето, хармонично равновесие. Ако това беше така, то човекът би бил впрегнат в два свята, създаващи неговото вътрешно равновесие. В хода на лекциите ще видим че светът не стои в такова отношение спрямо човешкото същество, при което да ни оставя съвсем пасивни, светът не разпраща два вида сили, в чието насрещно действие човекът да е разпънат. Не е така. Все повече и повече ще опознаваме като същност на човека дадеността, за него същия винаги да остава поле за вътрешната му дейност, така че чак до вътрешността на неговите органи му се предоставя възможност сам да осъществи уравнивяването, сам да постигне вътрешно равновесие. Така в самия човешки организъм трябва да търсим уравнивяването на тези две планетарни системи, хармонизирането на двете органни системи. Трябва да си кажем: *хармонизирането на тези две органни системи не е дадено*

предварително чрез разположените вън от човека закономерности, и чрез закономерностите, заложен в собствения му вътрешен организъм, но това хармонизиране трябва да бъде осъществено чрез собствена органна система. Става дума сега не за съзнанието, но за процеси, протичащи съвсем не съзнателно в рамките на човешките органни системи. Това уравновесяване между двете системи - слезка, черен дроб, жлъчка от едната страна и белодробната система от друга - спрямо протичащата през сърцето кръв също е предизвикано. И то се предизвиква чрез това, че в човешкия организъм, в най-тясна връзка с кръвообращението, е включена бъбречната система.

В бъбречната система имаме това, което хармонизира външните влияния, произтичащи от непосредственото докосване на кръвта до въздуха с онези влияния, идващи от самата вътрешност на човешкия организъм, където хранителните вещества едва тогава са били подготвени, когато им е била отнета собствената природа. И така, в лицето на бъбречната система имаме една уравновесяваща система, разположена между горе описаните две органни системи, чрез която организъмът бива поставен в положението да отделя излишъка, който би получил при нехармоничното взаимодействие между другите две системи. По този начин като че ли на цялото вътрешно устройство на органите на храносмилателния апарат - включително и на онези органи, които трябва да причислим към него и които разгледахме: *черен дроб, жлъчка и слезка - на тях противоположихме това, за което тези органи развиват подготвителната си дейност: кръвната система.* Същевременно откъм другата страна, на кръвната система противоположихме онези органи, чрез които първо си противодействаха на едностранчивата изолация, а освен това и се осъществява уравновесяването между споменатите вътрешни системи и това, което нахлува отвън. И ако - ще видим по-нататък, че това е напълно оправдано - си представим кръвната система с нейния център - сърцето - в средата на организма, то включени към тази сърдечно-кръвна система виждаме системата на слезката, черния дроб и жлъчката от една страна и свързана с нея от другата страна белодробната система и бъбречната система. Ще изтъкнем тепърва колко невероятно интересна е взаимовръзката между белодробната система и бъбречната система. Ако отново съвсем схематично рисуваме онова от вътрешното човешко устройство, което е в известна вътрешна взаимовръзка помежду си, и чрез която взаимовръзка в лицето на сърцето и в принадлежащата към него кръвна система ще видим най-важния елемент. /Виж рис. № 13 /. Веднъж вече обърнах внимание на това - и по-нататък ще видим доколко подобно именуване е оправда но, - че в окултизма действието на слезката се определя като сатурново действие, това на черния дроб като

юпитерово, и това на жлъчката като марсово действие. По същата причина, поради която тези имена са били избрани за съответните действия, окултното познание вижда в сърцето и в принадлежащата му кръвна система нещо, което точно така оправдава името "Слънце" в човешкия организъм, както Слънцето навън в рамките на планетната система. А в белодробната система се съдържа онова, което окултизмът, съобразно същия принцип, именуване, е нарекъл *Меркурий*, и в бъбречната система също нещо, което по същия начин е заслужило името *Венера*. Така чрез тези системи в човешкия организъм, чрез техните имена - без за сега да обосноваваме тези имена - ние набелязахме нещо като вътрешна планетарна система. Тази вътрешна планетарна система ние допълнихме и чрез това, че успяхме да разгледаме произтичащата от самата човешка природа взаимовръзката, отнасяща се до другите две органни системи, намиращи се в известно отношение спрямо кръвната система. Едва след като по този начин разглеждахме нещата, получаваме пълна представа за това, което бихме могли да наречем същински вътрешен свят на човека. В хода на следващите лекции ще трябва да ви покажа, че окултистът действително има основание да представя отношението на Слънцето към Меркурий и към Венера по подобен начин, както трябва да си представим в човешкия организъм отношението между сърце, бял дроб и бъбреци.

От това сега виждаме, че инструмента на нашия Аз, в нашата кръвна система, изразяваща своя ритъм чрез сърцето, е дадено нещо, което в известен смисъл с целия си вид, с цялата си вътрешна природа и същност бива определено от вътрешният свят на човека, и което първо трябва да бъде грижливо положено в този вътрешен свят на човека, за да може да живее така, както прави това сега. Вече често споменавам, че в човешката кръвна система трябва да виждаме физическия инструмент на нашия Аз. Знаем вече, че нашият Аз, такъв, какъвто е, е възможен само защото е изграден върху основата на физическото тяло, на етерно и на астрално

тяло. Не е мислим Аз, свободно витаещ из света като човешки Аз. Човешкият Аз в рамките на света, в рамките на нашия свят, предполага като основа астрално, етерно и физическо тяло. Тъй както Азът в духовно отношение изисква като предпоставка назованите три тела на човека, така и физическия орган, кръвната система, представляваща отражение на Аза, в известен смисъл, физически, изисква като предпоставка отраженията на астралното и на етерното тяло. Т.е. кръвната система може да се развие само върху основа та на нещо друго. Докато растението се развива просто върху основата на околната неорганична природа, при което то като че ли израства от самата нея, трябва да кажем, че за човешкия кръвен организъм външния свят, взет такъв, какъвто е, не може да служи за основа, тъй като той служи за основа на растенията, но за човешкия кръвен организъм е необходимо този външен свят първо да бъде преобразен чрез процеса на хранене. Тъй като физическото тяло на човека носи в себе си етерното и астралното тяло, така това, което нахлува чрез хранителните вещества, първо трябва да бъде преобразено, за да може към преобразените хранителни вещества да се присъедини онова, което е инструмент на човешкия Аз. Но ако бихме могли да кажем също така, че в белодробната система този физически орган, този физически инструмент на човешкия Аз бива определен като такъв от външни влияния, това означава, че той бива определен именно като орган на човека, като орган на човешкото тяло. И тук отново трябва да открием разликата. Това, което нахлува в човека отвън под формата на въздух, вдишван от нас, и който дава възможност на човека непосредствено да изпълни кръвта си с външен ритъм, ето това трябва да ограничим от всичко друго, което е включено в живия инструмент на Аза, в кръвната система, но включено по косвен път, по начин, който вече охарактеризирахме: *по обиколния път през душата, по който човек възприема, получавайки впечатленията от външния свят чрез сетивата, а тези сетива предаващи след това своите впечатления чак до кръвното табло.* Ето защо можем да кажем: *човекът влиза в съприкосновение с външния свят не само непосредствено, материално, чрез въздуха, при което това съприкосновение достига чак до кръвта му, но чрез сетивните органи той също така влиза в подобно съприкосновение с външния свят, което съприкосновение е нематериално и се осъществява чрез акта на възприемането, разгръщащ се в душата, когато същата встъпи в отношение с околния свят.* Тук виждаме нещо, което в качеството на повисш процес се присъединява към акта на дишане и представлява нещо като одухотворен дихателен процес. Докато чрез процеса на дишане поемаме материално външния свят, в процеса на възприемане - под възприемане разбирам всичко, което човек обработва от външните впечат-

ления - ние приемаме в организма си нещо, което представлява одухотворен дихателен процес. И сега възниква въпроса: *как си взаимодействуват тези два процеса?* Защото в човешкия организъм всичко трябва да влезе във взаимодействие, всичко трябва да се срещне. Да си поставим по-точно въпроса; *защото много съществени неща ще зависят от това, дали сме поставили точно въпроса.*

За да изплува днес пред душата ни хипотетичния отговор, който очакваме, е нужно да си изясним, как е възможно взаимодействие, взаимнообмен между всичко проникващо в кръвта, и какво става в кръвта, когато се осъществяват всички тези процеси между вътрешната планетарна система и между процесите на външно то възприемане. Защото въпреки че кръвта е така добре филтрирана, и въпреки че благодарение на многостранни усилия тя е една така чудно организирана материя, че може да бъде инструмент на нашия Аз, въпреки всичко това в човешкия организъм тази кръв представлява физическата субстанция и като такава принадлежи на физическото тяло. По тази причина можем да кажем: *отначало на нас ни се струва, че съществува твърде голямо разстояние между така формираната човешка кръв и всичко онова, което определихме като процеси на възприемане, като акт, осъществен от душата.* И това е реалност, която не може да бъде отречена; *защото не ще да е особено мислец онзи човек, който би отрекъл, че възприятията, понятията, идеите, чувствата, волевите импулси съществуват точно така, както съществува кръвната субстанция, бърбечната, черно дробната, жлъчната субстанция.* В каква взаимовръзка са всички те, по този въпрос възгледите на света биха могли да поспорят, могат да спорят например за това, дали мислите представляват просто някакви въздействия, да кажем от страна на нервната субстанция или нещо подобно. Споровете между различните мнения в света тук тепърва биха могли да започнат. Но не биха могли да се препират мненията в света за нещо, което е очевиден факт, а именно, че нашият вътрешен душевен живот, светът на нашите мисли, на нашите чувства, всичко, което е изградено върху основата на външните възприятия и впечатления, само по себе си представлява една реалност. Действително засега не казвам: *абсолютно особена реалност - но казвам: реалност за самата себе си.* Защото нищо в света не е съвсем отделно. С *"реалност сама по себе си"* трябва да означим онова, което може да бъде наблюдавано в рамките на нашата система от светове; *а към това спадат и всички мисли, чувства и т.н., тъй както стомахът, черния дроб и жлъчката.*

Но нещо друго може да ни направи впечатление, ако разгледаме тези две реалности, поставени една до друга: *от една страна силно филтрирано, материалното, физическото, това, което е кръвта, а от друга*

*страна това, което на пръв поглед изглежда да няма нищо общо с физическото, а именно съдържанието на душата, чувствата, мислите и т.н. И действително разглеждане то на тези два вида реалности е донесло толкова много затруднения на човека, че тук различните мирогледи са дали най-разнообразните отговори. Съществуват светоразбирания, които приемат непосредственото въздействие на душевното, на мисловното, на чувственото върху физическата субстанция, сякаш мисълта би могла да действа непосредствено върху физическата субстанция. На тях се противопоставят други възгледи, приемащи че мислите, чувствата и т.н. просто биват продуцирани от физически-субстанциалните процеси. Спорът на тези два светогледа е играл във външния свят огромна роля в продължение на дълги времена - но не и в полето на окултизма, за който този спор е спор на празни слова. И след като по някакъв начин не е могло да се излезе от това положение, в по-ново време се е появило друго едно разбиране, носещо странното название "психофизически паралелизъм". Ако мога да се изразя тривиално, то бих желал да кажа: *тъй като не е могло да се намери някакъв изход от въпроса, кой от двата възгледа е верен - дали духът въздейства върху телесните процеси, или телесните процеси влияят на духа, - то в случая се приема, че това са два процеса, протичащи успоредно. Казаха си: докато човекът мисли, чувства и т.н., успоредно на това в неговите физически системи от органи протичат определени процеси. И така възприемането: виждам червено - би съответствувало на някакъв материален процес. Но не се казва нищо повече, освен това, че той съответствува. В действителност това е средство за излизане от положението, което обаче не преодолява трудностите, а само ги отхвърля. И всички тези препирни, развили се на тази основа, а също така и безпомощността на психофизическия паралелизъм произлизат от това, че на тези въпроси се търси отговор на основа, на която този отговор никога не може да бъде намерен. Когато разглеждаме дейността на душевния живот като живот вътрешен, ние имаме работа с нематериални процеси, а спрем ли се на най-организираното, на кръвта, то имаме работа с материалните процеси. Ако противопоставим едно на друго тези две неща - физическа дейност и душевна дейност - и с мислене искаме да разберем, как си взаимодействуват тези две дейности, то това мислене няма да ни доведе до нищо. Чрез мислене могат да се намерят всякакви произволни решения и не-решения. До някакъв отговор на тези въпроси може да се достигне само ако действително бъде приложено едно по-висше познание, което познание нито ще се задоволи с физическото наблюдение на външния свят, нито с едно мислене, произтичащо от този обикновен физически външен свят, но в известен смисъл ще се възкачи към това, което ни из-**

вежда над физическото, а също така към това, което от нашия вътрешен душевен живот, който ние живеем във физическия свят, ще ни отведе в над физическия свят. От една страна ние трябва да се изкачим от материалното към свръхсетивното, към над материалното, трябва обаче и от вътрешния си душевен живот да се възкачим към над физическото, т.е. към това, което в над физическия свят е залегнало в основата на нашия душевен живот; *защото целият наш душевен живот с всички чувства и т.н. ние изживяваме именно във физическия свят.* Т.е. и в двете направления ние трябва да се възкачим към един над физически свят. За да се възкачим от материалната страна към над физическия свят, са необходими такива душевни упражнения, които да позволяват на човека да погледне зад външно сетивното, зад воала, за който говорих вчера, и в който са заплетени нашите сетивни впечатления. Такива сетивни впечатления ние получаваме когато разглеждаме човешкия организъм външно. И ако стигнем дори до най-финото в човешкия организъм, до кръвта, то дори и в лицето на кръвта имаме работа с нещо физически-сетивно, когато я разглеждаме с физическите си сетива, или най-малкото с инструментите и методите на официалната наука, която би ни дала такъв образ на кръвта, какъвто бихме получили, ако външното око разглежда непосредствено тази кръв. Т.е. необходимо е чрез такива упражнения, които да ни отвеждат в свръхсетивния свят, човек да може да вникне в най-дълбоките основи на физическия свят, в свръхсетивното на човешкия организъм. По този път първото свръхсетивно явление на човешкия организъм, което ни се разкрива, е етерното тяло. Това етерно тяло - точно ще го разгледаме именно от окултно-физиологична гледна точка - представлява свръхсетивно устройство, което ние засега трябва да си представим като онази основна свръхсетивна субстанция, от която се отделя сетивния организъм на човека и на която той представлява копие. Кръвта, естествено също представлява копие на това етерно тяло. И така, след като направихме само една крачка назад от сетивния организъм, ние открихме един от елементите на човешкото етерно тяло. И си поставяме въпроса: *можем ли да достигнем до това свръхсетивно откъм другата страна, откъм страната на душевното, откъм това, което ние изживяваме чрез нашите усещания, мисли, чувства, и които ние си изграждаме на основата на впечатления от външния свят?* Видяхме, че не можем да достигнем директно до физическия организъм. При това ни се противопоставят физическото и материалното. Можем ли да достигнем до етерния организъм? Е, така непосредствено, както достигаме да душевния си живот, не можем да достигнем веднага до етерното тяло. Когато работим в душата си, става следното: *отначало получаваме външни впечатления, външния свят въздейства върху сетивата, след*

това в душата си ние преработваме външните впечатления. Но ние правим и нещо повече: тези събрани впечатления ние ги натрупваме, съхраняваме ги в нас самите. Помислете си малко за обикновеното явление паметта, спомнянето, когато си припомняте нещо, случило ви се преди години. В този случай на основата на външните впечатления, които вие сте обработили и които вие изваждате сега от подземията на вашата душа, и ние казваме съвсем просто - в мен изплува споменът за някакво дърво или за някакво ухание. Тук трябва да кажете: в душата си вие сте натрупали нещо, което е останало в резултат от външното впечатление в неговата душевна обработка и което е формирало във вас спомена. Тук обаче едно наблюдение над душевния живот, което наблюдение може да се извърши чрез съответното упражнение на душата ни показва, че в мига, когато нашият душевен живот е достигнал до там, че може да бъде съхранен под формата на представа спомени, нашите душевни изживявания не действуват само в нашия Аз. Отначало, чрез нашия Аз ние излизаме насреща на външния свят, поемаме в Аза си впечатления от него и ги обработваме в астралното тяло. Ако обаче ги обработвахме в астралното тяло, то ние веднага всичко бихме забравили. Когато правим изводи, ние работим в астралното тяло; когато обаче затвърждаваме впечатленията в себе си, така че след известно време, та дори и след няколко минути - да можем да си спомним за тях тогава ние отпечатваме впечатленията, добити чрез нашия Аз и обработени чрез астралното ни тяло, в етерното ни тяло, така че в запаметените представи, изхождайки от Аза, чак до етерното тяло, ние сме отпечатали онова, което под формата на душевна дейност сме изживели в съприкосновението си с външния свят. След като имаме пред себе си нещо, което от душата ни отпечатва в етерното тяло представите-спомени, и ако от друга страна в лицето на етерното тяло виждаме най-близкия свръхсетивен израз на нашия организъм, то възниква въпросът: как се извършва това отпечатване? С други думи: след като човек обработва външните впечатления, превръща ги в представи-спомени и по този начин ги изтласква чак до етерното си тяло, как става така, че това, което отначало е било обработено в астралното тяло и след това се насочва към етерното тяло, действително бива внесено в етерното тяло? Как човек успява да го пренесе? Това пренасяне се осъществява по много странен начин. Ако засега - застанали в самото етерно тяло на човека - разгледаме съвсем схематично кръвта, преминаваща през сърцето, и възприемаме тази кръв като външен физически израз на човешкия Аз, то ще видим, как Азът работи във взаимнообмен със света, възприема впечатленията и ги съгъстява до представи-спомени; и след това виждаме, че при това нашата кръв действително

не само проявява активност, но виждаме, че тази наша кръв по своето течение, а именно - по посока нагоре по-силно, а надолу по-слабо, навсякъде активира етерното тяло, така че навсякъде в етерното тяло виждаме да се разгръщат течения, имащи строго определен ход и които изглеждат, като че ли от сърцето нагоре се присъединяват към кръвта и отиват към главата. В главата те се събират, събират се приблизително така - ако мога да си послужа с едно вътрешно сравнение - както се събират електрическите токове, когато са насочени срещу даден връх, който е противопоставен на друг връх за изравняване на положителното и отрицателното електричество. /Виж рис. № 14/. От тази гледна точка, разглеждайки нещата окултно с опитна душа, виждаме

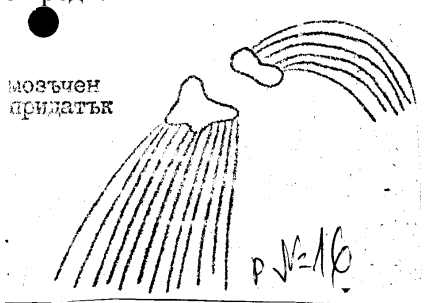
етерните сили, притиснати от мощно напрежение, тия етерни сили, възникнали чрез впечатленията, да се превръщат в определени представи, в представи-спомени, и които се стремят да се отпечатат в етерното тяло. И така, ще нарисуваме последните ръкави на етерните течения по посока на мозъка и тяхното уплътняване в себе си по такъв начин, че да можем да си представим следното: *пред себе си виждаме мощно напрежение, което се събира в една точка и си казва: сега искам да вляза в етерното тяло!* Така, сякаш положителното и отрицателното електричество трябва да се уравни. След това обаче виждаме, как от тази част на етерното тяло, която принадлежи на останалото телесно устройство, изтичат други етерни течения и се насочват срещу първите. И по-точно те изхождат от долната част на гърдите, но също така лимфните съдове и от други органи, и така се събират, като че ли се противопоставят на другите течения. И така, ако искаме да формираме представа-спомен, то в главния мозък виждаме противопоставени едно на друго две етерни течения - едното отгоре, другото отдолу - с възможно най-силно напрежение между тях, противопоставени едно на друго подобно на два електрически потока с най-мощно напрежение между тях. И когато между тези две течения настъпи уравнивяване, тогава представата

се е превърнала в спомен и се е вплътила в етерното тяло. /Виж рис.№15/

Такива свръхсетивни реалности, такива свръхсетивни течения в човешкия организъм изразяват себе си чрез това, че си формират физически-сетивен орган, който орган засега трябва да разглеждаме като техен метод за онагледяване. Така в себе си ние имаме един орган намиращ се в средния мозък, който представлява физически-сетивен израз на това, което се стреми да формира себе си като престава-спомен. На него се противопоставя друг един орган на мозъка. Тези два органа са физически-сетивния израз на двете течения в човешкото етерно тяло, те са, тъй да се каже, последните белези за това, че такива течения съществуват в етерното тяло. Тези течения така силно се сгъстяват, че посягат на човешката телесна субстанция и я сгъстяват до формирането на тези органи.

Така че в действителност получаваме впечатлението, сякаш от единия орган към другия протичат ярките етерни светлинни течения и се изливат в етерното тяло на човека. Тези органи действително са налице в човешкия организъм: *единият орган е шишарковидното тяло или епифизата* (corpus pineale - бел. пр.), *другият е тъй нар. мозъчен придатък или хипофиза*. Тук на едно съвсем определено място във физическия организъм виждате външния физически израз на взаимодействието между душевното и телесното. /Виж рис. № 16/. Това са нещата, които отначало исках да ви представя като принципно изложение, към което присъединих днешните наблюдения, и които утре ще продължим и ще присъединим към казаното преди.

Важно е да запомним точно тези мисли, за да можем да правим изследванията си в областта на свръхсетивното и да можем да се питаме: *налице ли е очаквания физически израз на свръхсетивното?* Виждаме, че физическите съответствия на свръхсетивното са изцяло налице. Но тъй като тук става дума за входната порта от сетивното към свръхсетивното, то напълно понятно е, че за материалистичната наука тези органи са крайно съмнителни, и че от официалната наука можете да получите за тези органи само оскъдни сведения.

П Е Т А Л Е К Ц И Я

Прага, 24 март 1911 г.

Днес моята задача ще бъде, преди да сме продължили нашите разисквания, да си изясним някои понятия, които ще ни бъдат необходими в следващите ни изложения. Особено важно ще бъде да постигнем разбиране не върху значението на това, което в духовно-научен, антропософски смисъл наричаме физически орган или по-скоро физически израз на даден орган. Защото вие видяхте, че за слезката казахме неща, според които физическата слезка дори може да бъде отстранена или може да стане ненужна, без това, което в антропософски смисъл наричаме "слезка" да преустанови дейността си. И така, трябва да кажем: *след като сме изключили такъв един физически орган, отстранили сме го, в организма остава дейността, вътрешната подвижност, характерни за този орган.* И отгук още виждаме - и аз много ви моля да си създадете понятие за следното -, че всичко физическо видимо, всичко физически осезаемо в такъв един орган, но това не важи за всеки един орган, всичко това можем мислено да го отстраним, и все пак ще остане функцията, дейността на органа, така че всичко, което остава, трябва да го причислим към свръхсетивната същност на човешкия организъм. Но когато в смисъла на нашата Духовна Наука говорим за такива органи като слезка, черен дроб, жлъчка, бъбреци, бял дроб и др. подобни, изговаряйки тези имена, ние съвсем не говорим за това, което се вижда физически, но говорим за силови системи, които всъщност носят свръхсетивен характер. Ето защо, говорейки в духовнонаучен смисъл, именно при такъв орган като слезка та трябва да си представим преди всичко една външно-физически невидима силова система. Нека в това, което ще нарисувам тук, да си представим една физически невидима силова система. Това би била силова система, видима единствено за свръхсетивния поглед. Такава свръхсетивна силова система бихме видели на пример в областта на нашата слезка. И ако си представим, че в действителния, застанал пред нас човешки организъм тази свръхсетивна силова система е изпълнена със сетивна материя, то трябва да се запитаме: *как да си представим отно-*

шението на тези свръхсетивна силова система спрямо сетивната материя. /Виж рис. № 17/. Вярвам, че няма да ви е трудно да си представите, че през пространството преминават сили, които засега са

сетивно неуловими. Трябва само да си спомним следното: *който например никога досега не е чувал нищо за реалното присъствие на въздуха в дадено шише, той ще бъде доста учуден, когато поставим върху масата празна бутилка, сложим в нея фуния и чрез енергично изсипване на вода във фунията задържим водата във фунията, така че водата да не може да се излее в шишето, тъй като в него има въздух*. Тогава човек наистина ще осъзнае, че в бутилката има нещо невидимо за самия него, което задържа водата. Опитайте се да разширите това понятие и няма да е трудно да си представите пространството изпълнено от силови системи, носещи именно свръхсетивен характер, с такава свръхсетивна природа, че не само не можем да ги разрежем с нож, но също така не могат и да бъдат докоснати, когато например дадена материя, да кажем бърбурците, положени в подобна силова система, заболяват. И така трябва да си представим, че подобна свръхсетивна силова система се намира в такова отношение спрямо сетивния орган, че сетивната материя, материята на физическия свят се вмести, бива привлечена от силовите точки и се разполага по хода на силовите линии. Едва чрез вместиането на физическата материя в свръхсетивната силова система органът се превръща във физически, така че можем да кажем: *причината, поради която на мястото на слезката виждаме един физически-сетивен орган е тази, че там силовите системи изпълват пространството по строго определен начин и така привличат материята, че същата се разполага по начин, както виждаме това във външния орган слезката, когато я разглеждаме анатомически*.

По този път можете да си представите различните органи в човешкия организъм: първоначално свръхсетивно заложен и след това изпълнени

с физическа материя под влиянието на различни свръхсетивни силови системи. Ето защо в тези силови системи, отлагащи физическа материя в различните точки на организма, трябва да виждаме свръхсетивен организъм, диференциран в себе си и по различен начин вграждащ в себе си физическа материя. По този начин придобивахме не само понятие за отношението на свръхсетивните силови системи към вградената материя на органите, но също така и друго едно понятие - за изхранването на цялостния организъм. Защото изхранването на организма не се състои в нищо друго, а освен в това, че приетите хранителни вещества биват обработени по такъв начин, за да стане възможно отвеждането им до различните органи, които органи да вградят в себе си веществата. Как се отнася това общо понятие за изхранването, представящо ни се като притегателна сила на различните органни системи по отношение на хранителните вещества, към възникването на отделния човек, към ембрионалната история на отделния човек, развиваща се преди неговото раждане, това ще видим в следващата лекция. Най-общото понятие за изхранването се състои в това, че по различен начин отделните хранителни вещества биват всмукани чрез свръхсетивния организъм.

Трябва да ни стане ясно, че етерното тяло на човека, представляващо следващия свръхсетивен елемент на човешкото устройство след физическото тяло, като такъв свръхсетивен елемент е тъй да се каже най-грубия; но то е залегнало като свръхсетивен праобраз на целия организъм, а също така трябва да разберем, че в себе си то е диференцирано и съдържа най-разнообразни силови системи, за да може по най-разнообразен начин да вгради в себе си получените чрез храната вещества.

Пред себе си обаче, след етерния организъм, който разглеждаме като най-близък праобраз на човешкия организъм, имаме по-висше тяло, тъй нареченото астрално тяло. Как се съгласуват тези неща, ще ни покажат лекциите. Астралното тяло може да се присъедини едва след като са подготвени физическия организъм със своята предпоставка, а така също и етерния организъм със своята предпоставка. Астралното тяло е това, което изисква като предпоставка другите две тела. И след това идва човешкия Аз, така че човешкото същество се състои от тези 4-ри члена. Сега можем да си представим, че още в етерното тяло съществуват определени силови системи, които привличат към себе си хранителните вещества и след това ги вграждат във физическия организъм по точно определен начин. Но можем също така да и представим, че такава една силова система се определя не само от етерно тяло, но също така и от астрално тяло, което изпраща своите сили в системата. Ако мислено премахнем физическия орган, ако си представим физическата материя отстранена, то пред нас ще остане етерната силова система, след това аст-

ралната силова система, която прониква в етерната силова система по строго определен начин. Да, и можем да си представим, че при това от Аза изхождат лъчения.

Може да има органи, които са включени в цялостния организъм, така че най-същественото в тях да се състои в това, че етерните течения са все още слабо диференцирани; *тогава, ако изследваме пространството, в което се намира даден орган, ще открием, че етерния елемент на човешкото тяло в тази част от пространството е твърде слабо диференциран в себе си, съдържа малко силови системи, но че за сметка на това слабите сили на етерното тяло са повлияни от мощни астрални сили.*

И когато физическата материя се вгради в такъв един орган, етерното тяло ще упражнява притегателната си сила в слаба степен и главната притегателна сила върху съответния орган ще бъде приложена от астралното тяло. И така дадените вещества ще бъдат притеглени в съответния орган от астралното тяло. От това виждате, че различните органи в човека имат съвсем различна стойност. Има такива органи, за които трябва да кажем, че биват определени предимно от силовите системи на етерното тяло; *има други, които в по-силна степен биват определени от теченията или от силите на астралното тяло, докато пък други биват определени от теченията на Аза.* От всичко изложено до тук в лекциите бихте могли да си кажете, че например тази органна система, която ръководи кръвта ни, зависи твърде много от лъчения, изхождащи от нашия Аз, така че човешката кръв е свързана най-вече с течения и лъчения на човешкия Аз. Другите органни системи и тяхното съдържание биват определени по най-различен начин от свръхсетивните елементи на човешката природа.

Може обаче да настъпи и обратния случай, когато вземем физическото тяло за себе си, което тяло - независимо от по-висшите елементи над него - също представлява силова система. Защото то представлява нещо, съставено от всички онези вещества, приети от външния свят, които вещества са внесли вътрешната си сила в него, макар и преобразени. И така, физическото тяло също представлява силова система. Т.е. можете да си представите и следния случай, когато физическия организъм със своята силова система или дори върху азовата система. Не бива да си мислим, че етерната силова система бива впримчена от астралната или от азовата система, но е възможно също така да има органни системи, които в силна степен биват определени от страна на физическата силова система, така че в този случай определяща е физическата силова система. Такива органни системи, при които преобладава физическото тяло, т. е. които в слаба степен биват повлияни от по-висшите елементи на

човешкото устройство, но затова пък в по-силна степен от вътрешните закони на физическото тяло, са предимно онези органни системи, които в широк смисъл изпълняват ролята на отделителни органи - на жлезисти органи или на отделителни органи изобщо. Всички отделителни органи, органи, които директно излъчват веществата в човешкия организъм, са предопределени за това отделяне - т.е. за процес, който има своето значение единствено в рамките на физическия свят - главно от силите на физическия организъм. Където в човешкия организъм има органи, предназначени да отделят веществата във физическия организъм, там такива органи, когато заболят или бъдат отстранени, т.е. престанат да действуват в точно определени отношения, водят до разпад на организма, така че същият, когато му отнемат такива органи, вече не може да се развива по съответния начин. При такъв един орган, какъвто е слезката, за коя то вчера казахме, че поради заболяване или друг вид отпадане на дейността и, съответните и функции биват по-слабо повлияни, отколкото става това при други органи, при нея виждате, че тя бива особено силно повлияна от свръхсетивните елементи на човешката природа, от етерното тяло, а също така и от астралното тяло. При други органи виждате, че преобладава физическата силова система. Щитовидната жлеза например, която при особени заболявания се увеличава до формирането на тъй нар. гуша, може да влияе крайно вредно върху целия организъм, но тя не може да стане напълно ненужна, и то защото изявява своите въздействия по такъв начин, че физическият процес, който тя повлиява във физическия свят, е твърде съществен за цялостната дейност на човешкия организъм. Може да има такива органи, които в силна степен за висят от останалите свръхсетивни силови системи на човешкото устройство, които органи обаче са впрегнати във физическия организъм и чрез неговите сили отделят вещества.

Такъв орган е например черния дроб, а така също и бъбреците. Това са органи, които също като слезката са зависими от свръхсетивните тела на човешкия организъм, от етерното и от астралното тяло, които органи обаче са впримчени от силите на физическия организъм, и в дейността си са снижени до нивото на силите на физическия организъм. По тази причина при тях в много по-силна степен е важно да бъдат здрави като физически органи в човешкия организъм, отколкото при други органи, например при слезката, при която нещата са поставени така, че физическото влиза в слаба степен в съображение и преобладават влиянията от другите елементи на човешкото устройство. Така в лицето на слезката имаме орган, за който можем да кажем: *това е в силна степен духовен орган, т.е. физическата част на този орган съставя малък дял от общото му значение.* Ето защо на всички времена в окултната литература,

произлязла от кръгове, сред които е имало действително познание върху тези неща, слезката е била разглеждана и описвана като особено духовен орган.

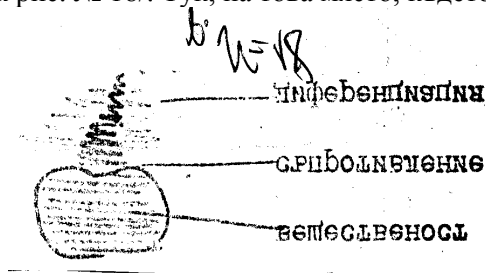
И така, добихме понятие за цялостния орган. Органът като такъв може да бъде разгледан като свръхсетивна силова система; *но в органа, чрез общия процес на изхранване, биват отлагани и физически-сетивни вещества.* Друго понятие, което трябва да си изясним, е следното; *какво означава за човека приемането - било приемането на вещества, било то приемането, осъществено чрез душевната ни дейност, например в процеса на възприемане - и какво означава отделянето на дадено вещество?*

Да изходим засега от отделителния процес в широк смисъл на думата. Знаем, че от приетите хранителни продукти голяма част от съдържащите се в тях вещества биват отделяни. Знаем също така, че през белите дробове от човешкия организъм се отделя въглената киселина; *след като кръвта бъде изпратена от сърцето към белия дроб, за да се обнови, въглената киселина бива отделена.* След това имаме друг отделителен процес чрез бъбреците, но също така и процес на отделяне чрез кожата. В лицето на този, последния, процес, който - схематично погледнато - протича най-вече чрез потообразуването, но също така чрез всички останали процеси на отделяне през кожата, имаме такива отделяния, които се осъществяват в най-външните очертания, в най-външната периферия на тялото. Сега да се запитаме: *какво означава всъщност отделителния процес за човека?* Ще можем да си изясним отделителния процес само по следния начин. Ще видите, че без такива понятия, каквито ще добием днес, изобщо не е възможно да продължим разглеждането на човешкия организъм. За да насочим постепенно мислите си към същественото в природата на отделителния процес, бих желал предварително да ви изясня друго едно понятие, което обаче показва само едно твърде далечно сходство с процеса на отделяне, но което може да ни насочи към него, а именно понятието за осъзнаване нето на собственото Себе. Помислете си само, че в основата си все пак можете да кажете, че един вид Себе-осъзнаване съществува: *ако се движите непредпазливо през дадено пространство и се сблъскате с някакъв външен предмет, то вие ще кажете: ударих се.* Това сблъскване е в основата си осъзнаване на собственото Себе. Това е Себе осъзнаване в смисъл, че събитието, което се е случило, всъщност се е превърнало във вътрешно събитие за вас. Защото какво представлява за вас сблъскването с даден чужд предмет? Предметът става причина за появата на болка. Процесът на болка се разиграва изцяло във вашата вътрешност. Т.е. предизвиква се вътрешен процес чрез това, че вие влизате в досег с чуждо тяло, и чуждото тяло поставя

препятствие на вашия път. Осъзнаването на това препятствие е това, което предизвиква вътрешен процес, изявяващ се като болка в момента на сблъсъка. В основата си лесно можете да си представите, че за да изживеете осъзнаването на собственото Себе, няма нужда да познавате нищо друго, освен въздействието, болката от сблъсъка с външния предмет. Представете си, че се сблъскате с някакъв предмет в тъмното, предмет, за който изобщо не знаете какво представлява, и приемете, че сблъсъкът е толкова силен, че вие изобщо и не помисляте какво би могло да бъде това, но вие усещате единствено въздействието на болката; *в този случай вие така възприемате удара в неговото въздействие, че изживявате вътрешния процес в самите вас.* Ако си представите удара в тъмно и ако изживеете въздействието му чрез болката, вие ще изживеете нищо друго, освен вътрешен процес. Тогава обаче вие ще си кажете: *ударих се в нещо.* Това обаче е малко или повече несъзнателно заключение за вътрешното изживяване на външния предмет.

От това можете да видите, че човекът осъзнава вътрешността си в момента, в който открива съпротива. Това понятие ни е нужно: *осъзнаването, изживяването на вътрешността, изпълнеността с реални изживявания чрез намирането на съпротивление.*

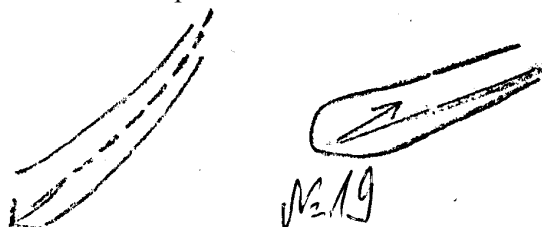
Това е едно понятие, което аз, бих желал да кажа, развих в най-грубия му вид, за да мога от него да намеря прехода към друго ясно едно понятие, към отделянето в човешкия организъм. Да си представим, че човешкият организъм поема в себе си в някоя органна система, дадено вещество, и органната система е така устроена, че чрез дейността си тя отделя нещо от веществото, което е поела, сепарира го, отнема го от общото вещество, така че чрез дейността на органа цялостното вещество се разпада сякаш на една фина, филтрира на част и на една по-груба част, която бива отделена. Т.е. извършва се диференциация на приетото вещество до едно употребимо вещество, което може да бъде поето от други органи, и от друго вещество, което бива отделено и след това изхвърлено. /Виж рис. № 18/. Тук, на това място, където - сега можем да

използуваме този израз - ненужните части на веществото биват отделени от нужните части, тук имате пред себе си такъв един сблъсък, какъвто

ви представих в груби черти при сблъскването с външния предмет: *така да се каже целият веществен поток, приближавайки се към органа, се натъква на съпротивление; той не може да остане същия, той трябва да се промени; сякаш самият орган му казва: такъв, какъвто си, не можеш да останеш, трябва да се промениш.* Представете си, че та кова едно вещество попадне в черния дроб; *тогава ще му кажат: трябва да се промениш.* Т.е. противопоставя му се съпротивление, даденото вещество трябва да бъде употребено под формата на друго вещество, и затова то трябва да отдели известни части от себе си. В нашия организъм нещата са така поставени, че веществото забелязва: *тук има съпротива!* Такива съпротивления откриваме в рамките на цялостния организъм в най-различните органи. И благодарение на това, че в нашия организъм се извършва процес на отделяне, че имаме отделителни органи, е дадена и възможността, нашият организъм да бъде едно затворено в себе си, изживяващо вътре в себе си същество. Защото едно същество може да изживее себе си, само ако с живота си се натъкне на съпротивление. Така в лицето на отделителните процеси имаме важни процеси в човешкия живот, а именно такива процеси, чрез които живият организъм се затваря в самия себе си. Човекът не би бил затворено в себе си същество, ако не бяха налице такива отделителни процеси. Представете си само, че приетото хранително вещество или кислородният поток преминават през човешкия организъм като през тръба.

Последицата от това би била, ако органите не оказваха съпротива, че човешкият организъм не би се изживял в самия себе си, но би се изживявал като принадлежащ към целия околнен свят. Но бихме могли също така да си представим, че в рамките на човешкия организъм, се установява най-грубата форма на съпротивление, така че веществото да се блъсне в една здрава преграда и отблъсквайки се, да се завърне към себе си . /Виж рис. № 19/. Това обаче няма да допринесе нищо за вътрешното изживяване на човешкия организъм.

Защото дали дадено хранително вещество или кислороден поток ще преминат през човешкия организъм, навлизайки от едната страна и напускайки от другата, или ще рефлектират в себе си, това няма да допринесе нищо за вътрешното изживяване на човешкия организъм. Че това е така,

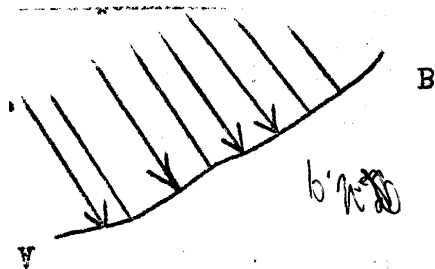
можете да разберете от следното: *когато приведем нервната си система в състояние, в което представата се завръща към себе си, ние всъщност извеждаме нервната си система извън вътрешното изживяване на човешкия организъм.* Т.е. няма разлика, дали поради пълно рефлектиране или поради директно преминаване човешкият организъм няма да бъде докоснат от теченията, навлизащи в него отвън. Това, което дава възможност на човешкия организъм да се изживее в себе си, това е отделянето. Ако разгледате този орган, който определихме като централен за човешкия организъм, кръвния орган, ако наблюдавате, как от една страна той непрекъснато опреснява кръвта чрез поемане на кислород, и ако видите в кръвния орган инструмента на човешкия Аз, то бихте могли да си кажете: *ако кръвта преминаваше непроменена през човешкия организъм, то тя не би могла да бъде орган на човешкия Аз, който Аз в най-най-силна степен представлява това, което дава възможност на човека да изживява себе си вътрешно.* Само благодарение на това, че кръвта претърпява промени в себе си и се завръща обратно като друга, т.е. осъществява се отделяне на променената кръв, само поради това е възможно човекът не само да притежава свой Аз, но и да го изживява с помощта на сетивно-физическия инструмент. По този начин получихме представа за понятието отделяне. А сега трябва да се запитаме: *как стоят нещата с онзи вид отделяне, който вид преди известно време определихме като принадлежащ на най-външните очертания на човешкия организъм?* Няма да ни бъде трудно да си представим, че целият организъм на човека трябва така да действа, че това отделяне в периферията да се извършва именно по този начин. За това е необходимо на общите течения и човешкия организъм да се противопостави един орган, който орган е свързан именно с този най-всеобхватен отделителен процес. И този орган, който, както лесно можете да си представите, е кожата в най-широкия смисъл с всичко, което спада към нея, е същевременно и това, което за най-непосредствения човешки поглед наричаме същественото в човешката форма. И така, ако си представим, че човешкият организъм може да изживее себе си в най-външните контури само благодарение на това, че противопоставя органа на кожата на общите течения, то в своеобразното оформяне на кожата трябва да видим един от изразите на най-вътрешната сила на човешкия организъм. Сега ще трябва да се запитаме: *как да си представим такъв орган като кожата? Как трябва да си представим кожата с всичко, което принадлежи към нея?* Ние ще видим какво точно спада към нея, днес обаче ще характеризираме тези отношения най-общо. При това трябва да си изясним преди всичко следното: *в нашето съзнателно изживяване, за което можем да добием представа чрез обикновено самонаблюдение, не се*

включва онова пластично изграждане, което изразява себе си във формата на нашата кожа. Дори когато взимаме участие в пластичното оформяне на външната телесна повърхност, това участие все пак е такова, че организмът ни е по най-съвършен начин осигурен срещу непосредственото своеволие. Но по отношение на подвижността на телесната ни повърхност, по отношение на мимиката, жестовете и т.н. имаме пред себе си влияние, достигащо до това, което можем да наречем наша съзнателна дейност; *върху пластичното оформяне обаче влияние нямаме.* Разбира се, трябва да си признаем, че със своя вътрешен живот между раждането и смъртта човек в тесни граници упражнява известно влияние върху външната си телесна форма. В това може да се убеди всеки, който е познавал даден човек в определена негова възраст, и след 10 години отново го вижда, особено ако през тези 10 години човекът е преминал през по-дълбоки вътрешни изживявания, и особено през познавателни изживявания, не такива познавателни изживявания, които са предмет на официалната наука, но през такива изживявания, които струват кръв, които са във връзка с целия вътрешен живот на нашата съдба. Ето тогава виждаме, как физиономията се променя, макар и в тесни граници, т.е. как в известно отношение, в тези граници, човекът упражнява влияние върху пластичното оформяне на своето тяло. Но само в слаба степен, - и това всеки би признал; *защото най-важното в пластичното оформяне на човека е не нашето своеволие, имащо своя произход в собственото ни съзнание.* Въпреки това от друга страна трябва да кажем: *цялата човешка фигура е пригодена към човешката същност.* И който се занимае с тези неща, никога няма да може да си представи, че това, което наричаме пълен обхват на човешките способности, би могло да се развие в същество с образ, различен от образа на човек от физическия свят. Всички способности в човека са свързани с този човешки образ. Представете си, че фронталната кост например, е поставена в положение спрямо цялостния организъм, различно от сегашното и си представете, че това различно положение на челната кост, тази промяна във формата ще предположи и съвсем други способности и сили в човека. По този въпрос биха могли да се направят изследвания сред човечеството, при което ще стане ясно, че у хора с различно външно пластично оформяне на главата или на други органи са налице и различни способности. И така трябва да си създадем понятие за приспособеността на човешкия външен образ към цялостната вътрешна същност на човека. Заложеното в силите на подобно приспособяване няма нищо общо с това, което се простира до личната, определена от съзнанието, дейност на човека. Тъй като обаче външният образ на човека зависи от неговото духовно занимание, а също и от душевния му живот, то не можете да си пред-

ставите нещо друго, освен че в изграждането на образа на човека са залегнали такива сили, които сякаш от обратната страна се противопоставят на другите сили, които човек развива сам в рамките на своята фигура. Тук виждаме силите на интелигентността, силите на чувствата, на душевността и т.н. Тях човек може да развие само във физическия свят, при предпоставката на своя специфичен образ. Този образ трябва да му бъде даден. И образът трябва да получи наготово тези от нашите способности, които са му нужни - и ако мога да се изразя по този начин - съответно от подобни сили, които от друга та страна тепърва изграждат самия образ, за да могат след това да бъдат приложени за това, за което е необходимо. Не е трудно да изградим това понятие, при това е нужно да си помислим само за следното: *когато имаме пред себе си една машина, използвана за някаква умствена дейност, която дейност е целесъобразна и т.н. то на първо място ние имаме работа със самата машина и с нейната целесъобразна дейност.* За да бъде осъществена обаче машината, е необходимо първоначално да бъдат проведени такива дейности, които да сглобят частите на машината и да придадат на машината съответната форма. Това трябва да са дейности, подобни на тези, които след това ще бъдат изпълнявани от машината. Така трябва да кажем: *когато имаме машина пред себе си, то за нас тя е абсолютно механично обяснима.* Но за да съществува машината на своето предназначение, трябва да си представим, че тя е осъществена благодарение на духовна дейност, която дейност е предначертала нейното предназначение. Тази духовна дейност след това се е оттеглила и няма нужда да бъде отново привлечена, ако искаме да обясним машината научно. Но тази дейност стои зад машината, тя е осъществила машината. Също така можем да кажем: *всички системи от форми, залегнали в пластичното изграждане на нашия организъм, всичките са ни необходими на първо място, за да развием способностите си и силите си като хора.* Но зад това пластично изграждане на човека е необходимо да съществуват пластични, формообразуващи сили, които сили не можем да открием в готовите изваяни форми, също така, както няма да открием в машината нейния конструктор. С тази идея ще ви стане кристално ясно и нещо друго. Мислителят-материалист би могъл да дойде и да каже: *защо е необходимо да приемаме присъствието на интелигентни сили и същества зад това, което изгражда нашия физически свят?* Можем да обясним физическия свят от само себе си, чрез собствените му закони: *часовникът, машината могат да бъдат обяснени чрез собствените им закони.* Тук обаче сме зас танали в една точка, в която се допускат най-тежки грешки и от двете страни, където се греша и от антропософска страна например, а също и от тези, които са стъпили на основата на духовния светоглед.

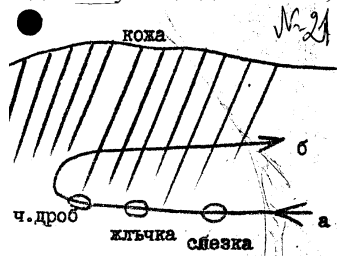
Ако например от духовнонаучна гледна точка се оспори, че човешкият организъм, какъвто е пред нас - да го разгледаме сега според неговата форма - е обясним чисто механично или механистично чрез собствените му закони, то такъв възглед, разбира се, отива твърде далеч и е съвсем неоправдан. Човешкият организъм е изцяло обясним чрез собствените му закони, така както и часовника. Но от това, че часовникът е обясним чрез собствените му закони, не следва, че зад часовника не е застанал изобретателя на часовника. И така, възражението, което би могло да се направи от материалистична страна, отпада чрез това, че трябва да признаем; *тъй както е застанал пред нас човешкият организъм той трябва да бъде обяснен чрез собствените му закони.*

И така, ако сега разсъждаваме духовнонаучно, трябва зад цялостния образ на човека да търсим формообразуващите същества, т.е. това, което е залегнало в основата на цялото човешко същество. Ако искаме да си изградим понятие за това, как изобщо бива изградена човешката форма, то трябва да си представим, че от една страна тя бива определена чрез разгръщането на формообразуващите сили и че те, изграждайки човешката форма, затварят себе си в тази човешка форма - затварят се в границите на същата. Т.е. в кожното образуване, в широк смисъл, имаме нещо в пространството, което означава себе-затваряне на формообразуващите сили на човека. /Виж рис. № 20/. Схематично нарисувано, можем да си

представим, че формообразуващите сили в човека протичат и се затварят във външната му форма, която сега е представена само чрез линията А-В. Ще видим, как ще ни е нужно отново това понятие, за да разберем какво става в тези най-вътрешни очертания на човека, изобщо в границите на кожата. По-нататък обаче ще трябва да си изясним, че подобно ограничаване имаме не само в човешката кожа, но и в самия човешки организъм наблюдаваме затваряне на въздействащата отвън активност и субстанциалност. Само е необходимо да помислите върху казаното досега, и ще се убедите, че и във вътрешността на човека имаме такава затваряща се в себе си дейност, в която също така не участвуваме, както и не участвуваме и в пластичното изграждане на телесната ни повърхност.

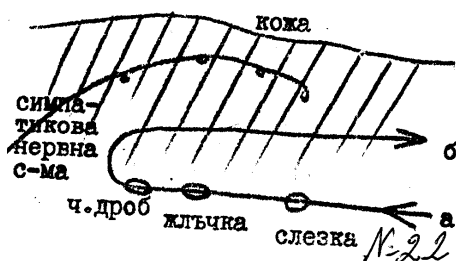
Това са дейностите, осъществявани в черния дроб, жлъчката, слезката и т.н. Тук биват задържани нахлуващите в организма сили, залегнали в хранителните вещества и им се противопоставя нещо, противопоставя им се съпротивление, т.е. в тези органи бива преобразена външната подвижност на веществата. /Виж рис. № 21/. И докато формообразуващите сили си ги представяме действащи до кожата, и извън кожата нямаме

вече нищо от тези формообразуващи сили, то при тези сили, които нахлуват в нашата вътрешност чрез потока на храната и на въздуха, при тези нахлуващи отвън течения не наблюдаваме пълно затваряне в себе си, но тук настъпва определено преобразуване. Тези органи, трябва да ги представим, че не се затварят подобно на кожата, но че чрез тях бива променена подвижността на веществата, по такъв начин, че хранителния поток, който се поема от страна на тези органи /Виж рис. № 20/ по различен начин бива отведен по-нататък (б), след като му е било противопоставено даденото съпротивление. Т.е. тук имаме работа с преобразуване, и това се отнася преди всичко до онези органи, които определихме като вътрешна планетарна система в човека. Те променят външното движение на веществата. Това са сили, които, в противоположност на формообразуващите сили, изграждащи цялостно организма, могат да бъдат наречени сили на движението. В нашата вътрешна планетарна система тези сили, които преобразяват вътрешната подвижност на веществата, се превръщат след това в движение, така че тук можем да говорим за движещи сили в организма.

В разглеждането на човешкия организъм сме напреднали дотолкова, че да можем да кажем: *върху човешкия организъм действуват сили отвън, чиято дейност не можем да обхванем с хоризонта на нашето съзнание.* Цялата тази дейност се разгръща под хоризонта на нашето съзнание, защото никой в нормално състояние на съзнанието не може да наблюдава дейността на своя черен дроб, на жлъчката и на слезката си. Тъй като цялата ни нервна система е вградена в организма, то възниква въпросът: *кое пречи нервната система да знае нещо за своите органи форми?* Та нали всичко се осъществява там вътре, тези сили, които ни придават формата, се разиграва в нашия организъм, а също така и онези сили, които

във вътрешната планетарна система преобразуват движението и подвижността на веществата. Защо става така, че ние нищо не знаем за това? Тъй както нашата главно- и гръбначномозъчна нервна система в нормално състояние на съзнанието е предназначена за това, да отвежда външните впечатления до кръвта, т.е. да поема импресиите чрез такива физически процеси, че тези физически процеси да се отпечатват върху кръвта и чрез това да запишат себе си в инструмента на Аза, чрез което външните импресии биват предадени на инструмента на Аза, на кръвта - така също и елементите на симпатиковата нервна система, която със своите възли и разклонения сякаш се разполага пред вътрешната планетарна система, са предназначени за това да не допускат до кръвта процесите във вътрешната планетарна система, но да ги задържат настрана от кръвта. Ето че чухте още нещо към това, което вече изложих: *че симпатиковата нервна система има задача, противоположна на задачата на главно-гръбначномозъчната нервна система.* /Виж рис.№22/. Докато

последната трябва да прави усилия, да пренася възможно по-добре външните впечатления до кръвта, чрез противоположно действащата симпатикова нервна система непрекъснато трябва да бъде отблъсквано от кръвта - като инструмент на Аза - това, което представлява преобразената подвижност на приетите вещества. Ако разгледаме храносмилателния процес, то първо наблюдаваме приемане на хранителните вещества, след това отхвърляне на свойствената за хранителните вещества подвижност и преобразяване на тяхната подвижност чрез вътрешната планетарна система в човека. Т. е. от подвижността на веществата е създадена друг вид подвижност. За да не възприемаме вътрешно всичко това, което протича във вътрешните ни органи, тъй както сме застанали в света, целият този по ток от процеси трябва да бъде отстранен от кръвта чрез симпатиковата нервна система, точно така, както чрез другата нервна система в кръвта се внася поетото отвън. Ето ви задачата на симпатиковата нервна система - да задържа вътрешните процеси в самите нас, да не им позволява да достигат до инструмента на Аза, до кръвта. И вчера още обърнах внимание на това, че външният и вътрешният живот на

човека, изразяващи себе си чрез етерното тяло, се намират в състояние на противоположност и тази противоположност между външен и вътрешен живот създава напрежения, които, както вече видяхме, са най-силни в онези органи на мозъка, назовани от нас *шишарковидно тяло и мозъчен придатък*.

Ако сега обедините казаното вчера и днес, то бихте могли да разберете, че всичко, нахлуващо отвън, се стреми - за да осъществи възможно най-тесен контакт с кръвната циркулация - да се обедини със своята противоположност, задържана в симпатиковата нервна система. Ето защо в шишарковидното тяло се намира мястото, където всичко, преминало през главно-гърбначномозъчната нервна система и достигнало до кръвта, се обединява с това, което идва в човека от другата страна, и мозъчният придатък като последен часовой има задачата да не допуска това, което е вътрешния човешки живот. Тук, на това място в мозъка са противопоставени два важни органа. Целият вътрешен живот остава под нашето съзнание; *защото той действително би ни смущавал по най-ужасен начин, ако трябваше да съприживяваме всичките си процеси на изхранване; това бива задържано от съзнанието чрез симпатиковата нервна система*. Само ако това взаимоотношение между двете нервни системи, изразено в състоянието на напрежение между шишарковидното тяло и мозъчният придатък, ако това отношение не е в ред, се появява нещо, което можем да наречем проблясване на едната страна в другата, смущаване на едната страна от другата. Това настъпва когато неравномерната дейност на храносмилателния апарат изяви себе си чрез осъзнаването на неприятни чувства. В този случай имаме едно - все още твърде неопределено - проблясване на човешкия вътрешен живот, който чрез вътрешната планетарна система и минавайки през вътрешен живот, достига до съзнанието. Също в състояние на силни афекти, гняв, яд и други подобни, които имат особено силно влияние върху човека и се коренят в съзнанието, наблюдаваме нахлуване в човешкия организъм откъм другата страна. И накрая имаме и такъв случай, при който афектите, особено вътрешните душевни вълнения могат да повлияят по особено вреден начин на храносмилането, на дихателната система, а чрез това и на кръвната циркулация и всичко друго, разположено в подсъзнанието. Ето така тези две страни на човешката природа все пак могат да си влияят една на друга.

И трябва да кажем: *като хора ние сме застанали в света със своята двойственост*.

Отначало е една двойственост, имаща за инструменти главно-мозъчната и гърбначно-мозъчната нервни системи, пренасящи външните впечатления до кръвта, до инструмента на Аза. От целия протичащ душевен

живот чрез симпатиковата нервна система бива задържано това, което представлява вътрешен живот на органите. По цялото си протежение тези две страни са противопоставени една на друга. Те намират свой особен израз в лицето на двата органа, за които говорихме вчера. Ето от тази точка следващия път ще продължим нашите наблюдения.

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ

Прага, 26 март 1911 г.

От последната лекция стана ясно, че човекът като физическо устройство се отграничава от околния свят чрез своята кожа. Ако разгледаме човешкото устройство точно в този смисъл, в който правихме това в досегашните лекции, ще е необходимо да кажем: *човешкият организъм с различните си силови системи е този, който чрез кожата в известен смисъл се отграничава от външния свят*. С други думи, трябва да ни бъде ясно, че човешкият организъм представлява такава система от сили, която сама се определя по такъв начин, че придава на себе си точно тези очертания, чрез които се характеризира нашата кожа. Така в жизнените процеси на човека откриваме интересен факт, че във външните очертания на формата е изразена образно цялостната активност на силовите системи в организма. След като обаче кожата представлява такъв израз на организма, то би трябвало да предположим, че в рамките на самата кожа по някакъв начин можем да открием целия човек. Защото след като у човека, такъв, какъвто е, външно кожата, като граница на формата, изразява това, което човекът е вътрешно, то в кожата би трябвало да можем да открием всичко онова, което влиза в общото устройство на човека, то ще открием, до каква степен в кожата, в рамките на кожата, се съдържа това, което е залегнало в силовите системи на целия организъм.

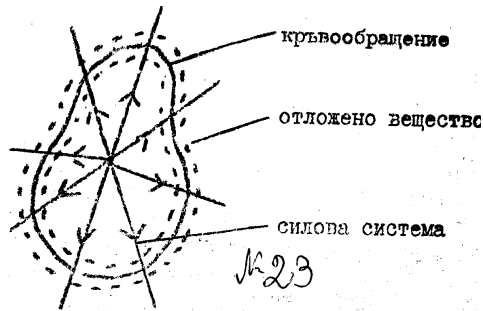
Засега видяхме, че цялостният организъм, тъй както е застанал пред нас като обитател на Земята, носи в себе си инструмента на своя Аз в лицето на кръвната система, така че човекът е човек поради това, че таи в себе си Аз, и този Аз успява да прояви себе си чак до физическата система, успява в лицето на кръвта да си създаде свой инструмент. След като телесната ни повърхност, нашите форми представляват съществена част от цялостното ни устройство, то трябва да кажем: *това цялостно устройство би трябвало чрез кръвта да упражнява своето въздействие чак до кожата, за да може изобщо в нея да намери израз цялата човешка същност, доколкото същата носи физически характер*. Ако разгледаме кожата така, както си я представяме, състояща се от няколко слоя, опъната по цялата повърхност на тялото, то ще открием, че действително в кожата навлизат нежни кръвоносни съдове, така че трябва да кажем: *чрез тези нежни кръвоносни съдове, навлизащи в кожата, Азът има*

възможност да изпраща своите сили, и чрез кръвта чак до кожата да даде израз на човешката същност. Освен това знаем, че на всичко, което определяме като съзнание, физически инструмент представлява нервната система. И доколкото формите на телесната повърхност представляват израз на цялата човешка заложба, трябва и нервите да достигнат до кожните очертания, за да може човекът да намери израз на самия себе си в очертанията на кожата. Ето защо успоредно на нежните кръвоносни съдове, разположени сред кожните слоеве, виждаме да преминават нервните окончания, наричани обикновено - макар и не съвсем оправдано - телца за допир, тъй като се счита, че с помощта на тези телца за допир, чрез чувството за допир, човек възприема външния свят, тъй както през очите и ушите възприема светлината и звука. Това обаче не е така и ние ще видим по-късно как стоят нещата. Така в кожата ние откриваме нещо, което е израз, или физически орган на човешкия Аз но виждаме също така и онова, което е израз на човешкото съзна ние, виждаме го да се простира в кожата под формата на фини нерви с техните разклонения после трябва да потърсим израза на това, което изобщо може да бъде разгледано като инструмент на жизнения процес. Последният път още по определен начин обърнахме внимание на този инструмент на жизнения процес при обсъждане акта на отделяне. И в това отделяне, в лицето на което видяхме един вид препятствие, трябва дотолкова да виждаме израз на жизнения процес, доколкото всяко едно живо същество, което иска да съществува в този свят, има нужда да затвори себе си, да ограничи себе си от околния свят. Това себе-затваряне може да се осъществи само ако съществото изживее препятствието в себе си. Това изживяване на препятствието в себе си се осъществява чрез органите на отделяне които в най-широк смисъл можем да определим като жлези. Жлезите, представляват отделни органи и доколкото са такива, в тях възниква онова препятствие, предизвикващо вътрешна съпротива, необходима, за да може дадено същество да се затвори в своята вътрешност. Така трябва да предположим, че подобни отделителни органи, каквито виждаме разпръснати из целия организъм, трябва да има и в кожата. И те принадлежат на кожата; *защото в кожата ние откриваме отделителни органи, различни видове жлези, които в рамките на кожата извършват тази отделителна дейност - т.е. този жизнен процес.* И ако накрая се запитаме какво лежи зад този жизнен процес, пренасянето на веществата от един орган към друг. На това място бих желал да ви помоля точно да различите такъв един процес, който е жизнен, и представлява процес на отделяне, създаващ вътрешни препятствия, от един друг процес, който съвсем външно транспонира веществата, които осъществява преместването на веществата от един орган в друг. Това не е

едно и също. За материалистичния светоглед това може да е така, но за едно жизнено възприемане на действителността това не е така. Никъде в живота, в нито една част на човешкото устройство нямаме работа с обикновено пренасяне на вещества от един орган на друг. В мига, в който хранителните вещества биват поети от жизнения процес, имаме работа с такива процеси, които носят характера на отделяне. Т.е. от същинския жизнен процес ние слизаме надолу към процесите на физическото тяло, ако кажем: *физически този процес на отделяне изглежда така, че приетите хранителни вещества биват транспортирани до различните части на физическото тяло, докато от друга страна този процес представлява жива дейност, себеосъзнаване на организма в собствената си вътрешност, при което се създават препятствия.* Чрез жизнените процеси се осъществява същевременно и пренасяне на веществата; *и това протича както в кожата, така и в другите части на тялото.* Хранителните вещества непрекъснато биват отделяни, биват пренасяни навън до кожата, биват излъчвани, също и чрез процеса на изпотяване, така че и тук, във физическия смисъл на думата, се осъществява пренасяне на веществата, преобразяване на веществата в организма. С това в значителна степен описахме, как във външния образ на кожата се намират: *както кръвната система, като израз на Аза, така и нервната система като израз на съзнанието, и сега постепенно искам да премина към това, че имаме право да обхващаме всички явления на съзнанието с понятието астрално тяло, т.е. да обобщим нервната система като израз на астралното тяло, че това, което определяме като жлезиста система, представлява израз на етерното или жизнено тяло, и че същинският процес на изхранване и пренасяне трябва да бъде определен като израз на физическото тяло.* По този начин в кожната система, чрез която човекът отграничава себе си по посока навън, действително откриваме всички отделни разчленения на човешкия организъм. Сега обаче трябва да вземем предвид, че такива разчленения на човешкия организъм като кръвна система, нервна система, храносмилателна система и т. н., образуват чрез взаимните си връзки едно цяло, и че разглеждайки тези 4-ри системи на човешкото устройство в светлината на физическото тяло, човешкият организъм изпъква пред нас чрез своите две страни. И действително ние го виждаме от двете му страни, и то така, че можем да кажем: *в рамките на нашето земно съществуване човешкият организъм има смисъл само, след като, бидейки цялостен организъм, представлява инструмент на Аза.* Но това той може да бъде само ако в него е налице най-близкият инструмент, с който Азът си служи - *кръвната система.* Да, така ние можем да кажем: *най-близкият инструмент на човешкия Аз е кръвната система.* Кръвната система обаче е възмож на само

ако се предхожда от всички останали системи. Кръвта е не само в смисъла на поетичния израз "съвсем особен сок", но лесно можем да видим, че такава, каквато е, кръвта не може да съществува, без да се включи с целия останал организъм на човека; *необходимо е кръвта да бъде подготвена в своето съществуване от целия останал организъм*. Такава, каквато е в човека, кръвта не би могла да съществува никъде другаде, освен в човешкия организъм. По-късно с няколко думи ще посочим отношението на човешката кръв към животинската кръв. Това ще бъде много важно, тъй като днес официалната наука обръща малко внимание на този въпрос. Днес ние се занимаваме с кръвта като израз на човешкия Аз, също така и в светлината на забележката която бе направена в самото начало: *а именно, че казаното по отношение на човека не може безусловно да бъде пренесено върху друго някакво земно същество*. И така, можем да кажем: *след като целият останал човешки организъм вече е изграден, такъв, какъвто е, то той е в състояние да поеме в себе си кръвообращението, в състояние е да носи в себе си кръв, т.е. може да има в себе си инструмента на нашия Аз*. За тази цел обаче е необходимо преди това да е изграден целият организъм на човека. Знаете, че на Земята редом с човека живеят и други същества, които видимо стоят в известно родство с човека, които обаче не са в състояние да дадат израз на човешкия Аз. При тях явно това, което по отношение на другите системи изглежда сходно на човешкото устройство, е построено по различен начин в сравнение с човека. С други думи: *във всички тези системи, предхождащи кръвната система, трябва да е налице това, което да приеме кръвта*. Т.е. трябва да имаме точно такава нервна система, която да може да приеме кръвната система в смисъла на човешката кръвна система; *трябва да имаме такава система от жлези, която да е точно подготвена за човешкото кръвообращение, а също така и храносмилателната система трябва да е точно подготвена за кръвната система на човека*. Но това отново означава, че и от другата страна на човешкия организъм, например в храносмилателната система, която описахме като изразител на същинското физическо тяло на човека, е необходимо да е заложен Аза. Като че ли цялото храносмилане трябва така да бъде насочено и така да бъде разположен в организма, че в крайна сметка кръвта да може да се движи по своето правилно русло. Какво означава сега?

Да приемем, че всичко в своето оформяне, в своя вид подвижност се обуславя от същността на човека, и тогава кръвообращението - и то съвсем схематично - би трябвало да го представим в следния вид (Виж рис. № 23)

Така трябва да кажем; *това кръвообращение трябва да бъде поето от останалия организъм, останалият организъм трябва да го включим в себе си.* Това означава, че всички останали органни системи трябва да бъдат отведени на място и в близост, където трябва да бъде разположена кръвта. Тъканта на нашите кръвоносни съдове в главата например, или в друга част на нашия организъм, не би била така разположена, както е сега, ако на всякъде, където трябва да премине кръв, не биха отведени съответните необходими елементи; т.е. *силовите системи в човешкия организъм, започвайки от храносмилателната система, трябва така да действуват, че да отнасят на съответните места целия хранителен материал и така да го оформят, така да го извайват, че на тези места чрез подобно оформяне на хранителния материал кръвната система да спазва точно формата на своето протичане, която тя притежава, и по този начин да може да бъде израз на Аза.* По тази причина във всички импулси на нашия храносмилателен апарат, т.е. на най-ниско разположената органна система, трябва да бъде вложено онава, което превръща човека в Аз. С други думи: *цялата форма, чрез която в крайна сметка се представя човекът, трябва да бъде включена в това, което наричаме различни начини на хранене у човека.* Така ние отклоняваме нашия поглед от кръвта надолу към органите системи, подготвящи кръвообращението, отклоняваме погледа си далече, далече от нашия Аз към процеси, които така да се каже се развиват в мрака на нашия организъм. Докато кръвта ни представлява израз на дейността на нашия Аз, т.е. на най-съзнателната дейност, която ние засега притежаваме, същевременно пред нас се изправя необходимостта да погледнем надолу в мрачните дълбини на нашия организъм и да си кажем: *от начина, по който там нашият организъм бива изграден и оформен чрез други процеси - при което ние нищо не знаем за това, как отделните вещества биват отнесени до местата за които са предназначени, за да може чрез отделните силовни системи нашият организъм да бъде така построен, както изисква това Азът - от този начин става ясно, че започвайки още от храносмилателните процеси, в организма на човека*

са заложени всички закони, които в крайна сметка довеждат до изграждането на кръвообращението. Кръвта като такава ни се представя като най-подвижната от всички наши системи, като най-най-енергичната. И ние знаем, че ако в най-слаба степен, по някакъв начин, се намесим в кръвното русло, то кръвта веднага поема други пътища, различни от тези при обичайното протичане на човешкия живот. Необходимо е само да се убодем на някакво място и кръвта веднага поема път, различен от обичайния. Това е безкрайно важно, защото от него можем да видим, че кръвта е този елемент в човешкото тяло, който в най-силна степен подлежи на определяне, че кръвта има своята добра основа в другите органи системи, но същевременно най-лесно може да бъде изменена, има най-малка вътрешна стабилност, и в най-силна степен може да бъде определена от изживяванията на съзнателния Аз. При това не искам да се спирам на най-фантастичните теории от страна на официалната наука по въпроса за изчервяването и побледняването напр., в състояние на срам или на страх, но искам да посоча само един чисто външен факт, а именно, че в основата на такива изживявания като ужас или страх, и чувство на срам да бъдат разпознати чрез кръвта. В състояние на ужас и страх нещата стоят така, като че ли искаме да се опазим от нещо, за което вярваме, че може да ни въздействува: *тогава със своя аз ние се отдръпваме назад*. При чувството на срам ние сякаш най-много бихме искали да се скрием, да изгасим нашия Аз. И в двата случая - при това имам предвид само външния факт - кръвта, като най-външен материален инструмент, по материален път следва това, което Азът изживява в себе си: *при чувството на ужас и страх, когато човек така силно би желал да се скрие в себе си от нещо, от което се чувства застрашен, той побледнява; кръвта се оттегля към центъра, навътре*. Когато човек иска да се скрие в чувството за срам, да изгаси своя Аз, когато най-много би желал да го няма и да може да се спотаи някъде, тогава кръвта под влияние на това, което Азът изживява, се разширява чак до периферията. Ето, виждате, че кръвта е тази система в човек, която най-лесно се подава на моделиране и по строго определен начин може да следва изживяванията на Аза.

Колкото повече навлизаме в органите системи, толкова по-малко устройството на системите следва нашия Аз, толкова по-малко системите са склонни да се приспособяват към вътрешните изживявания на Аза. Що се отнася засега до нервната система, то ние знаем, че тя е изградена от определени нервни пътища, и че тези нервни пътища в своя ход показват нещо сравнително устойчиво спрямо кръвта. Докато кръвта е подвижна и под влияние на азовите изживявания може да бъде отвеждана от една част на тялото в друга чак до периферията, както става това в

състояние на срам и страх, за нервните пътища трябва да кажем, че по техния ход трябва да действуват сили, които са сили на съзнанието, и че тези сили не могат да пренесат нервния материал от едно място на друго, както може да стане това с кръвта. Този материал на нервната система е вече много по-определен, отколкото материала на кръвта. Още по-подчертано е това при системата на жлезите, където виждаме жлези със съвсем определени функции на определени места в организма. Когато една жлеза трябва по някакъв начин да бъде активирана посредством влакно, подобно на нервното влакно, но тази жлеза трябва да бъде активирана точно на мястото, където се намира. Т.е. това, което е в системата на жлезите, е още по-определено и ние трябва да активираме жлезите там, където те се намират. Докато нервната дейност може да бъде проведена по хода на нервните влакна - тук имаме и свързващи нишки, които съединяват помежду им отделните нервни възли -, жлезата може да бъде активирана за дейност само на това място, където се намира. Но много по-подчертан този процес на втвърдяване, този процес на вътрешна определеност, не: *на вътрешна определяемост във всичко, което спада към храносмилателната система, чрез която човекът директно включва веществата в себе си, за да може да бъде физически-сетивно същество.* Въпреки това във вграждането на веществата трябва да е на лице цялостна подготовка за инструмента на Аза, а също така и за другите инструменти. И така, можем да кажем: *ако разглеждаме човека за сега по отношение на най-ниско разположената система – храносмилателната система в най-всеобхватния смисъл на думата, чрез която веществата на организма биват пренесени до всички части на тялото - то подреждането на тези вещества трябва да се извършва така, че оформянето, външното изграждане на човека да протече по начин, та накрая да стане възможно изразяването на Аза посредством човешкото устройство.* За това са нужни много неща. Не само това, че хранителните вещества биват пренасяни по най-различен начин и биват отлагани в най-различните части на организма, но за това е нужно също така да бъдат извършени всички възможни приготовления за да бъде определена външна та форма на човешкото тяло. Сега е необходимо да си изясним следното. В това, което нарекохме кожа, действително са представени всички системи на човешкия организъм, така че можем да стигнем до най-ниско разположената система, до храносмилателната система и можем да кажем: *в кожата се излива всичко, което в най-висш смисъл принадлежи към физическата система на човека като изхранваща система.* По лесно можете да си помислите, че тази кожа - въпреки че съдържа в себе си всички тези системи - има и една голяма грешка. Такава, каквато е на човека, тя притежава формата на човешкия организъм, сама

по себе си обаче тя не би имала тази форма, сама по себе си, въпреки че има всички органични системи в себе си, тя в се пак не би била в състояние да придаде на човека собствените му очертания. Ако човекът притежаваше само това, което е налице в кожата, то той би се срутил в самия себе си; *по този начин човекът не може да запази изправения си строеж*. От това виждаме, че са необходими не само тези процеси на изхранване, които превръщат кожата във физическа система, но е необходимо да бъдат възможни и други многообразни хранителни процеси, които обуславят цялостната форма на човешкия организъм. И няма да ни бъде трудно да разберем, че като такива преобразувани хранителни процеси трябва да разглеждаме онези хранителни процеси, които произтичат в хрущялите и в костите. Какви са тези процеси?

Когато материалът от хранителните вещества бъде отнесен до даден хрущял или до дадена кост, то в основата си този материал също бива пренесен до там само като физически, и това, което накрая откриваме в хрущяла или в костта не е нищо друго, освен преобразени хранителни вещества; *но тук те са преобразени по начин, различен от този в кожата*. Ето защо можем да кажем: *действително в кожата ние имаме преобразените хранителни вещества, които се отлагат съобразно формата в най-външните очертания на нашето тяло, за да ни превърнат тук във физически човек; но в начина, по който хранителния материал бива отложен в костите, трябва да виждаме храносмилателен процес, който се превръща в човешка форма, но който в сравнение с това, което намира израз в кожата, представлява преобразен храносмилателен процес*.

И сега вече няма да ни бъде никак трудно по модела на разсъжденията, които направихме по отношение на нервната система, да си представим също така и този цялостен храносмилателен процес, системата за пренасяне на хранителните вещества.

Когато разглеждаме кожата, отделяща последна човека от външния свят и когато погледнем хранителните вещества, осъществяващи това външно отграничаване, което отграничаване само за себе си действително дава на човека телесната му повърхност, но което никога не би могло да даде човешката форма, то става ясно, че този начин, на изхранване на кожата, е най-младия в човешкия организъм и че в начина, по който биват изхранвани костите, трябва да виждаме процес, който спрямо изхранването на кожата е в отношение, сходно на отношението в което поставихме процеса на формиране на главния мозък спрямо процеса на формиране на гръбначния мозък. Докато главният мозък ни се представя като по-стар орган, а гръбначният мозък като по-млад - и главният мозък като преобразен гръбначен мозък -, ще имаме същото право да

кажем, че: *същото, което в крайна сметка виждаме външно в процеса на формиране на кожата, трябва да си го представим преобразено на едно по-късно стъпало на човешкото развитие.* След това можем да го наблюдаваме в един по-плътен, уплътнен в себе си храносмилателен процес, тъй както се появява в образуването на хрущяла и във формирането на костите. Така подобно разглеждане на човешкия организъм ще ни насочи да си представим, че: *това, което днес ни се представя като костна система, в която по един вътрешно плътен, като че ли земен начин се проявява този храносмилателен процес, това някога действително е протичало в една по-мека субстанция и едва по-късно се е втвърдило и се превърнало в здрава костна система.* Това може да бъде потвърдено и от официалната наука, която ни казва, че определени образувания, превръщащи се по-късно ясно в кости, в детската възраст ни се представят все още меки, с характер на хрущял. Т.е. това означава, че костите се формират от по-меката, хрущяло подобна маса чрез отлагането на хранителен материал, различен от този, който е налице в самата хрущялна маса. Тук вече наблюдаваме преминаване от една по мека към една по-плътна форма, тъй както това се извършва и днес в индивидуалния човешки живот. И така, след като в хрущяла виждаме предшественик на костта, то можем да кажем: *на нас дори цялото отлагане на костната система в организма ни се представя като нещо, което тъй да се каже представлява краен резултат на онези процеси, които виждаме например в изхранването на кожата.* Първоначално всичко по най-опростен начин трябва да превърне веществата в най-мека субстанция и да ги изтласка до органите на тялото; *и тогава, когато това е извършено, може да протече процеса на хранене, така че в крайна сметка да се получи цялостна форма на човешкия организъм, и при това определени части могат да се уплътнят до формирането на костния материал.* Начинът обаче, по който ни се представят костите, ни дава непосредствен повод да кажем: *извън формирането на костите всъщност не наблюдаваме по-нататъшно развитие на процеса на хранене, доколкото вземаме предвид човека до съвременното му стъпало на развитие.* Докато от една страна в кръвната субстанция имаме това в човека, което най-много подлежи на определяне, в костната субстанция - в това, което ни се представя чрез формата на костта - виждаме онова, което не подлежи на определяне, което се е втвърдило до дадена степен, зад която не съществува вече нищо, и което в дадена точка е постигнало възможно най-плътната форма. Да, ако продължим предишните си разсъждения, а именно, че кръвта представлява най-пластичния инструмент на човека, а нервите са в по-слаба степен такива, тогава трябва да кажем: *в костната система, залегнала в основата на цялото човешко устройство,*

имаме нещо, което е достигнало крайната точка в своята еволюция, доколкото имаме предвид съвременния човек, нещо, което представлява краен продукт на преобразование. По тази причина всичко, участващо във формирането на костната система, протича по начин - макар че това трябва да става така, че да бъде изцяло съобразено с Аза - та последни костите да бъдат носители и опора на такъв един организъм, в който кръвните пътища да протичат по правилен начин, и човешкият Аз да има в тяхно лице свой инструмент. Бих желал да зная кой не би надникнал в човешкия организъм с най-голямо удивление и не би казал: *пред мен се възправя това, което е преминало през най-много преобразования, през най-много стъпала, което трябва да е започнало от най-долното стъпало на храносмилателния процес, и през много, много епохи накрая се е възкачило до костната система; и в крайна сметка така се е формирало, че да може да бъде стабилен носител, стабилна опора на Аза.* Когато човек осъзнае как тенденцията на Аза се проявява дори във формирането на отделните кости, така че накрая човекът да може да стане носител на Аза, тогава кой няма да бъде изпълнен с възхищение пред този строеж на човешкия организъм, така, че да може да каже: *разгледаме ли този човек, то пред себе си имаме като че ли двата полюса на физическото битие, дадени ни в лицето на кръвната система, която в най-силна степен се подава на детерминиране, и в лицето на костната система, която е най-подчертано вътрешно здрава, най-не се подава на промени, която най-силно е навлязла в състояние на неопределяемост.* В тази костна система на човека физическото устройство намира своя засега последен израз своето крайно заключение, докато в кръвната система физическото устройство на човека в известен смисъл поема едно ново начало на днешното стъпало на своето съществуване. Погледнем ли нашата костна система, можем да кажем: *в лицето на тази костна система отдаваме почит на последното стъпало на човешкото физическо устройство.* А погледнем ли кръвната система, то можем да кажем: *в нея виждаме началото на нещо, което е могло да започне, едва след като всички останали системи на това човешко устройство са били предварително налице.* За костната система можем да кажем: *първата нейна предпоставка под формата на една мека основа трябва да е била налице, преди да могат да се вгнездят жлезите, защото чрез костните сили жлезите трябва да бъдат поставени на съответните им места, а така също да бъдат поставени нервните и кръвоносните пътища.* Най-старата силова система в човешкия организъм има в лицето на костната система, и поради това тази костна система лежи в основата на цялото ни устройство.

И така, ако разгледаме тези два крайни полюса в човешкото устройство, то в лицето на кръвната система имаме най-подвижния елемент пред себе си, който е тъй пластичен, че в определена степен следва всяко вътрешно движение на Аза. А в лицето на костната система имаме нещо, изплъзнало се почти изцяло от това, върху което нашият Аз все още има влияние, където вече не можем да достигнем с нашия Аз; *и въпреки това във формата на костната система е залегнало цялото устройство на Аза.* По този начин - досега само външно погледнато - кръвната и костната система в човека са противопоставени една на друга, тъй както началото се противопоставя на края. И като разгледаме така себе си, с нашата кръвна система, следваща непрекъснато всички движения на Аза, то можем да си кажем: *в подвижната кръв човешкият живот намира своя истински израз.* А погледнем ли костната система, то можем да си кажем: *тя е твърде изолирана, тя е нещото, което се е оттеглило от човешкия живот и му служи единствено за опора.* Или с други думи: *нашата пулсираща кръв е нашия живот; нашата костна система е това, което - бидейки вече един тъй възрастен господин - се е оттеглило от непосредствения живот, изключило се е и желае да служи единствено за опора, желае да определя единствено формата.* Докато в кръвта си ние живеем, чрез костната си система в основата си ние вече сме мъртви. И аз ви моля да вземете този израз като ръководна нишка за следващите ни лекции; *защото от това ще произлязат важни физиологични факти: докато в кръвта си ние живеем, чрез костната си система ние всъщност вече сме мъртви!* Нашата костна система е подобна на скеле, най-малко живия, даващ ни само опора скелет в нас. Още в началото ние видяхме в човека една двойственост. Сега тази двойственост по един нов начин отново изпъква пред нас: *от една страна в лицето на кръвта си ние имаме най-подвижното човешко, най-живото; и нещо, което сякаш се оттегля от нашата човешка подвижност, нещо, което всъщност вече носи в себе си смъртта, имаме в лицето на нашата костна система.* Нашата костна система е и това, което по определен начин чрез своята форма най-малко се подава на азовия ни живот. Ето защо тази костна система чрез своята форма получава предварително известен завършек, макар че след това продължава да нараства до онзи момент в живота на човека, от който момент в същност азовите изживявания тепърва започват да добиват изразена вътрешна подвижност. Със смяната на млечните зъби костната система в значителна степен завършва своето формиране; *след това тя само нараства в рамките на формите, които вече е получила.*

Формирането на трайните зъби около 7-та година е последното, което възниква в костната система. Израз на този факт виждате и в това, че

в своето оформяне костната система достига своя завършек по време, когато азовите изживявания едва започват да стават подвижни. В периода на смяната на зъбите, това най-здро и последно костно образуване, около 7-та година, на костния скелет е придадено вече най-същественото от неговата форма. След това костната система в същност само нараства и от този момент е в силна степен оттеглена от подвижността на Аза. Тук могат да бъдат направени най-много грешки по отношение на храненето, по времето, когато се изгражда костната система, изхождаща от тъмните подземия и сили на нашия организъм. Тук, чрез храненето могат да се извършат грешки спрямо костната система. По тази причина в тези години биват подготвяни онези заболявания на костите, като *рахит* и др. подобни, които се коренят в това, че процесите на хранене в тази година не са били направлявани по правилен начин. Ето така в нашата костна система виждаме да действа това, което е оттеглено от Аза.

Съвсем иначе стоят нещата с кръвната система, която по подвижен начин следва нашия индивидуален човешки живот и повече от всичко друго зависи от процесите на нашето вътрешно изживяване. Това е един вид погрешно заключение от страна на официалната наука, когато се твърди, че нервната система е по-силно зависима от вътрешните изживявания, отколкото кръвната система. Искам да обърна внимание само на това, че най-простия начин на повлияване на кръвната система чрез изживяванията на Аза имаме например в едно явление като изчервяването от срам, когато се извършва преразпределение на кръвта; *и когато по-бледнеем от страх и ужас, имаме преходен, ясен израз на азовите изживявания в инструмента на Аза.* Това, как се чувства Азът в състояние на страх или срам, намира израз в неговия инструмент, в кръвта. И така можете да си представите -, макар че това намира израз само в преходните процеси -, как постоянните, привични изживявания на Аза трябва да изразят себе си в най-възбудимия елемент - в кръвта. Не съществува страст, порив или афект, които да са привични или както да се изявяват експлозивно, и които да не биха се пренесли като вътрешни изживявания върху кръвта като инструмент на Аза, и да не намерят там своя най-външен израз. Всички нездрави елементи на азовото изживяване намират своя израз в кръвната система. И навсякъде, където искаме да разберем нещо, протичащо в кръвната система, е важно да питаме не само за процесите на хранене, но много повече да търсим душевни процеси, до колкото същите са изживявания на Аза, като настроения, трайни страсти, афекти и т.н. При смущения в кръвната система само материалистичните убеждения биха насочили вниманието главно върху храненето; *защото храненето на кръвта се гради върху храненето на физи-*

ческата система, на жлезистата система, на нервната система и т.н, и в основата си хранителните вещества, когато достигнат кръвта, са вече в силна степен филтрирани. Ето защо ако кръвта е засегната външно, то предварително трябва вече да е налице съществено заболяване на организма; на това се противопоставят всички душевни, всички азoви процеси и действуват тъкмо върху това, което се разиграва в кръвната циркулация.

Така костната система в най-силна степен се оттегля от процесите на Аза, а нашата кръвна система най-тясно се свързва с процесите на Аза. Да, тази костна система е устроена, бихме казали, съвсем независимо от човешкия Аз - и все пак в смисъла на човешкия Аз - с изключение на една единствена част в костната система, която част обаче, бидейки изключение от общата неподчененост на Аза, дава повод за различни не-лепости. Знаете за съществуването на *френологията*, на изследването на черепа. Това изследване на черепа, въпреки че се разглежда от някои материалистични среди като суеверие, а дори и там, където хората грижливо пазят тази традиция, по законите на общата мода на нашето време, постепенно доби материалистичен оттенък. Ако искаме грубо да характеризираме нещата, трябва да кажем: *в общи линии хората се занимават така с френология, че във формите на нашия череп търсят израз на вътрешното устройство на нашия Аз, като при това биват установени общи правила: тази издатина означава това, другата - това, и т.н.*

По този начин хората искат да открият човешките качества в различните издатини, намиращи се по нашия череп, така че в костната система на черепа френологията търси един вид пластичен израз на нашия Аз. Това обаче, по начина, по който хората се занимават с него, и въпреки, че на пръв поглед в него, в строежа на отделните кости се търси духовен израз, това все пак е глупост. Защото който действително е внимателен наблюдател, той знае, че няма нито един човешки череп, който да е подобен на друг, и че никога не можем да кажем общо, еди кои си възвишения или хлътвания означават това или онова, но че всеки един череп се отличава така силно от останалите, че всеки човешки череп представлява различна форма.

И така, казахме, че костния строеж са оттегли от Аза, на чиято подвижност кръвта е най-силно подчинена. И въпреки това на нас ни се струва, че докато общо костите са подредени по типичен начин, костите на черепа и също така и лицевите кости по определен начин съответствуват на човешкия Аз. Но който е разглеждал устройството на черепа, той знае, въпреки че самият човек е индивидуален, а също така индивидуално е и черепното устройство, че тази чудна конфигурация на черепа е

заложена още от самото начало, съответно на отделната човешка индивидуалност, и трябва да се развива така, както и другите кости, само че при всеки човек различно. На каква основа лежи това? Това лежи на същата основа, на която изобщо се развиват индивидуалните качества на човека. Защото цялостният индивидуален човешки живот протича не само между раждането и смъртта, но и в хода на много инкарнации. И така, докато нашият Аз в настоящето прераждане няма влияние върху черепното устройство, в зависимост от изживяванията през предходното си прераждане, в междинното време между смъртта и следващото раждане, Азът развива силите, определящи черепното устройство, и тези са силите, придаващи формата на черепа в настоящето прераждане. Това, какъв е бил Азът през предходното прераждане, определя формата на черепа през настоящето прераждане, така че в строежа на нашия череп виждаме външния пластичен израз на начина, по който ние, всеки поотделно - и пак строго индивидуално - сме живели и работили през предходното прераждане. Докато всички останали кости в нас изразяват нещо общочовешко, чрез своята външна форма черепът изразява това, което сме били в дадено по-ранно прераждане. В настоящето прераждане крайно подвижният елемент на кръвта може да бъде определен от Аза. Костите ни обаче в настоящето прераждане са се оттеглили изцяло от влиянието на Аза, с изключение на последните, на черепните кости, които обаче също така не следват Аза в настоящето прераждане, но следват Аза в неговото развитие, от едно прераждане в друго, при кое то той така формира изграждащите сили в себе си, че успява именно чрез черепните кости да даде израз на това, което сме били в предходното прераждане. Обща френология не съществува, но ние трябва, накратко казано, да преценяваме всеки един човек сам за себе си, а нашия череп да разглеждаме като произведение на изкуството. Във всеки случай в устройството на черепа трябва да виждаме нещо индивидуално, но индивидуално, което да е израз на Аза от предходното прераждане. Така виждаме, че дори формата, до каква степен се е оттеглила от Аза, че същият сега вече няма влияние върху нея, но само при преминаването от смъртта към едно ново раждане, когато след смъртта Азът поема в себе си по-мощни сили, за да преодолее сили те, оттеглили се вече изцяло от човешката подвижност и да се приспособи към тях. Ето защо когато става дума за идеята за преражданията, и когато се казва: *това е нещо, което в общи линии се изплъзва от нашата преценка, от нашия разум - тогава в известен смисъл можем да отговорим на това така: можете с ръка да типнете и да се убедите, че човешкият Аз е бил тук в едно предходно прераждане: когато докоснете човешката главата вие имате пред себе си осезателно доказателство за прераждане!* И който не

признава това, който вижда нещо парадоксално в това, че по начина, по който е оформено нещо външно, начина, по който изглежда нещо външно в своите форми, може да се направи заключение за нещо живо, което, изхождайки от вътрешния живот е придало форма на външното, той не би имал право, по друг някакъв начин да заключава за нещо живо, когато друга де някъде пред него се възправи някаква пластична фигура. Който не признава за строго логично заключението, че в индивидуалната форма на черепа, която ние имаме, намира израз нагласата на Аза от предишните прераждания, той не би имал и право, когато например някъде по земята намери мида, от външната форма на тази мида да направи заключение, че в нея някога е имало живо същество. Който от мъртвата мида прави заключение за живото същество, което някога е било в нея и е придало формата на мидата, той не би могъл логически да отхвърли равностойното заключение, че в индивидуалното оформяне на черепа на човека е дадено непосредственото доказателство за влиянието на предходния живот върху настоящия.

Така виждате, че тук пред себе си имаме една от портите, през която физиологически можем да осветлим идеята за *реинкарнацията*. Човек само трябва да си даде достатъчно време. Когато е търпелив и чака, човек открива мястото, където могат да бъдат открити доказателствата и начина, по който те могат да бъдат дадени. И който отрича, че в това, което бе казано, има логика, той би трябвало да отрече и цялата палеонтология, защото тя се базира на същото заключение. Така виждаме, как, чрез внимаването във формите на човешкото устройство можем да върнем това човешко устройство към неговите духовни основи.

СЕДМА ЛЕКЦИЯ

Прага, 27 март 1911 г.

В хода на тези лекции ние можахме да получим впечатлението, че различните органни системи и части на човека по най-различен начин вземат участие в цялостния процес на неговия организъм. В това отношение ние успяхме да посочим различни неща и дори в хода на досегашните лекции бяхме принудени да отнесем дейностите, извършващи се в различните системи от органи към по-висши, свръхсетивни елементи на човешкото устройство. Така например трябваше да кажем, че в тясна връзка с това, което наричаме човешки Аз, стои човешкото кръвообращение, така че кръвта трябваше да я определим като инструмент на човешкия Аз; *по-нататък трябваше да отнесем към нервната система това, което нахлува в Аза под формата на съзнателен живот*. Но ние също така показахме, че една особена част от нервната система - симпатиковата нервна система - има в известен смисъл задача, противополо-

жна на задачата на другата част на нервната система, задача, която се състои в това, да задържа всичко онова, което се разиграва в дълбините на човешкото устройство, и което бива предизвикано от дейността на елементите на онези вътрешни планетарни системи, така че всичко това да не нахлува в нормалното съзнание до хоризонта на Аза. Освен това вчера се опитахме, поне малко приближавайки се, да разберем, че от този съзнателен живот на човека в най-силна степен се оттегля това, което е изградено в здравия костен скелет; *но все пак трябваше да подчертаем, че дори и в този здрав костен скелет на човека трябва да действа нещо съществено, което в крайна сметка да дава възможност на човека да развие органа на своя съзнателен аз в живот, кръвообращението.* Така, изхождайки и от вчерашните разисквания, можем да кажем: *изграждането на човешката костна система означава за цялостния организъм на човека, че той изобщо може да получи своя човешки образ, и че всичко, което намира своя израз в процесите, разиграващи се в самата здрава кост на система, бива задържано под нивото на съзнанието.* В човешкия организъм винаги имаме работа с нещо подобно, а именно с това - по този въпрос трябва да постигнем особено ясно разбиране - че винаги нещо в това човешко устройство бива като че ли предизвикано от влиянията, нахлуващи от големия свят около нас. Така например ние казахме, че 7-те елемента на вътрешната планетарна система - особено поради принадлежащия към тях духовен елемент, слезката - сякаш задържат външните закони на това, което ние приемаме под формата на хранителни вещества и така въвеждат тези хранителни вещества в човешкия организъм, че същите се явяват филтрирани и навлизат в човешкия организъм във вид, в който могат да се разпореждат в него чрез собствената си закономерност и подвижност. Това предпазване на вътрешните процеси, това преобразяване и вграждане на външната материя е дадено по най-нагледния и най-грубия начин за човека, а даже и за по-висшите животни, в лицето на топлината на кръвта. Тази топлина на кръвта, разположена в тесни температурни граници, бива регулирана от вътрешна закономерност и в своята вътрешна закономерност в нормалния живот е независима от това, което се разиграва в топлинните процеси на макрокосмоса, в големия свят около нас. Тук пред себе си имате един твърде нагледен феномен на постоянство на топлината на кръвта. Така навсякъде трябва да обръщаме внимание на това, как едно от най-съществените нещо във вътрешното устройство на човека се състои в това, че едно затворено същество бива отделено от макрокосмоса и така то развива своя собствена подвижност.

И така днес, за да се приближим още към човешкия организъм, ще направим добре, ако изходим от обратната страна, за да хвърлим кратък

поглед върху съзнателния живот. От предходната лекция още знаем, как съзнателният живот на човека си служи с инструментите на кръвта и на нервната система. Но все още не сме могли да се спрем на по-фините процеси; *защото това разглеждане на по-фините процеси е и нещо, - това открито се признава - което и днес още е склонно да шокира в силна степен външния свят, от който произлиза съществуващата днес наука.* Но всеки, който действително е застанал на основата на истинския, истинен окултизъм, ще ви каже, че тенденцията на нашата наука е насочена така, че не след много десетилетия ще бъдат потвърдени и онези неща, които днес ние привеждаме, само че изхождайки единствено от окултните наблюдения. Ако аз имах възможност вместо този кратък курс от беседи да ви чета лекции в продължение на половин година, то тогава би било възможно дори само чрез резултатите на съвременната наука да бъде изложено всичко, което е в състояние да даде външни доказателства за това, което чрез кратки бележки ще бъде казано в днешната лекция. Но много неща аз вече ще предоставя на собствената добра воля на уважаемите слушатели. Навсякъде е възможно, от това, което казваме, да бъдат намерени пътищата към официалната наука, която, може и в днешните резултати да открие навсякъде потвърждението за това, което намираме в полето на окултизма.

Засега е необходимо - и аз моля всички тези твърдения да бъдат приети в този смисъл -, изхождайки от нашия съзнателен живот и разглеждайки отношението на нашия малко или много съзнателен душевен живот към нашия организъм, да обхванем с поглед всичко това - и точно за това става дума във физиологията -, което ние наричаме своя мисловна дейност в най-широк смисъл на думата. При това не е необходимо да се впускаме във финологически или психологически анализи, но е необходимо само да знаем, че имаме работа с мисловния живот на човека, а в рамките на душевния живот - с човешките чувства и воля. Така между тези, които стоят върху основата на действителния окултизъм, никога няма да възникне противоречие, когато се каже, че чрез всички тези процеси, разиграващи се в нашия душевен живот на физически план и попадащи в някоя от категориите на мисловното, чувственото и волевото, че чрез такива процеси за нормалното съзнание в организма биват задействувани действително материални, или живи, или други материални процеси, така че навсякъде, за всичко, което се разиграва в душата ни, в организма можем да открием съответните материални процеси. И тъкмо това е най-интересното. Защото едва в наше време, през следващите десетилетия, поради съществуването на известни тенденции, които едва сега се появяват в науката, ще бъде възможно да се открият тези пара-

лели между душевни и физиологически процеси в организма и да бъде потвърдено откритото от окултизма.

На всеки един мисловен процес съответствува процес в нашия организъм, а също така и на всеки чувствен процес и на всеки процес, който може да бъде определен с израза волеви импулс. Като че ли можем да кажем: *когато в нашия душевен живот протича нещо, се заражда вълна, която тръгва надолу и достига до физическото в организма.* Да вземем засега мисловния процес, процеса на мислене. На тези, които проявяват интерес към тези работи, искам да обърна внимание, че в случая е най-добре да си представим такъв един мисловен процес като чисто математическото мислене например или някакво друго обективно мислене, което мислене по определен начин остава неповлияни нашите чувства и нашата воля, т.е. да си представим такива мисловни процеси, които са мисловни процеси в "чист вид". Какво се извършва в нашия организъм, когато в рамките на нашия душевен живот се разиграват такива мисловни процеси? Всеки път, когато това стане, когато ние мислим, изразяваме мисли, в нашия организъм протича процес, който можем да сравним - сега аз не казвам, че това, което твърдя, е аналогия; *това не е аналогия, а факт, и когато казвам, че можем да сравним, то това означава, че трябва да се спрем на самия факт - в организма ни протича процес, който ние можем да сравним с друг един процес: ако в една чаша вода, загрята до определен градус сме разтворили някаква сол, каменна сол например, и чрез охлаждане на водата довеждаме разтворената сол до изкрystalизиране, така че да протече процес, противоположен на разтварянето, когато солта е изцяло разтворена, водата става прозрачна.* Когато обаче водата бъде охладена и във водата протече противоположния процес, тогава солта отново изкрystalизира от водата, извършва се повторно образуване на сол, отлагане на солта във водата. И когато разгледаме такава вода която е била топла, и когато направим така, че солта отново да изкрystalизира, тогава ще видим: *там в течното се намира нещо твърдо, отново се отлага нещо твърдо: отлагане на сол.*

Както казах, аз поставих предпоставката, че чрез излагането на тези окултни резултати този, който приема фактите, регистрирани от науката, съвсем педантично и в чисто филистерски смисъл на думата, на първо време може да бъде шокиран. Съвсем подобен процес протича и в нашия организъм когато мислим. Съответния на мисленето процес представлява така да се каже процес на отлагане на солта, която произхожда от едно определено въздействие на нашата кръв и която сол, дразнейки, действа обратно върху нервната система, т.е. процес, който протича на границата между кръвта и нервната система. И точно както при наблюдението на водата във водната чаша можете да наблюдавате обра-

зването на сол, изкристализираща от водата, така когато наблюдавате даден човек, намиращ се в задоволително състояние на мислене, можете да видите, как действително, свръхсетивно и съвсем точно, доловимо с ясновидски поглед, тук протича такъв процес. Ето така пред душата ни изплува този физически корелат на мисловния процес.

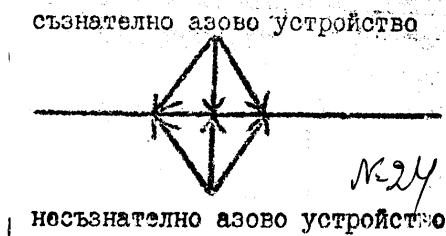
Сега да се запитаме: *как се представя съответния корелат при процеса на чувствуване?* При чувствуването имаме работа не с подобно отлагане на изкристализиралата сол, и с обратния процес на разтваряне, но имаме работа с нещо, което протича в рамките на нашия организъм и което можем да наречем фини процеси, подобни на процеса, когато нещо точно се превръща в полутвърдо. Представете си следното: *нещо течено се втвърдява до такава степен, че получава определена форма, както например форма получава твърдият белтък, т.е. нещо подобно на коагулация, втвърдяване на нещо течено.* Докато при мисловните процеси имаме работа именно с отделянето на нещо солеобразно, което се утаява от течното, при чувствуването имаме работа с прехода от едно вътрешно, почти течено състояние към състояние на набъбналост. В този случай самата субстанция преминава в едно по-плътено състояние, което, наблюдавано по ясновидски път, се проявява с образуването на малки флокули, подобни на случая, когато в чаша с определена течност, чрез определени процеси, можете да предизвикате процес на вътрешно превръщане на течната субстанция в набъбнали малки капчици. Ако преминем сега към това, което можем да наречем *"да храниш волеви импулс в душата си"*, то физическият корелат за това е отново нещо различно. Това дори е по-лесно за разбиране, и тук отново достигаем до онова място, където физическото започва да става по-явно. Физическият корелат на волевия импулс представлява вид топлинен процес, но такъв топлинен процес, който предизвиква повишение на температурата с известни градуси, в известно отношение сгорещяване. Ето оттук можете да прецените - тъй като затоплянето, сгорещяването е свързано с цялото пулсиране на кръвта ни -, че волевите импулси са във връзка именно с това сгорещяване на кръвта ни. Това не е много трудно за разбиране, стига човек да има усет за истинско наблюдение, за да може действително да бъде открито това в човешкото устройство, а също така и в устройството на животното -, че такива процеси могат по този начин да имат свой физически корелат.

Ето така до известна степен можем да характеризираме физическите корелати, протичащи при вътрешни, душевни процеси. Това, което току що ви характеризирах, разбира се не е нещо, което протича в най-грубата материя; *това са изключително фини, точни процеси, процеси с такава нежна структура, за която ние обикновено изобщо не можем да*

си изградим представа. Но почти само с изключение на топлинните процеси, всички останали процеси, сравнени с подобни процеси във външния, физически свят, представляват нещо изключително фино. Всичко това са процеси, които организъмът провежда чрез целокупните сили, тогава, когато Азът действа, с помощта на инструмента на кръвта, от отлага нето на сол до набъбването и затоплянето, и които процеси отчасти протичат по такъв начин, че можем да кажем: *тези процеси обхващат целия организъм, или също така: при това се обхваща предимно част от нашето устройство, при мисловния процес например – главния или гръбначния мозък.* Тези процеси, представляващи последици от въздействието на душевните процеси, са разпределени в човешкия организъм по най-разнообразен начин. Когато човек постепенно възприеме тези неща като факти, се стига до там, да трябва да признаем, че това, което наричаме мисли или чувства, представляват съвкупност от реални сили, имащи реални въздействия в рамките на физическото устройство и изразяващи себе си чрез такива реални въздействия; *така че, изхождайки единствено от окултното наблюдение, трябва да говорим за реално въздействие на душата върху човешкия организъм.* И постепенно, през следващите десетилетия, реалните въздействия на тези фини процеси в човешкия организъм ще открият себе си на науката, защото тези реални процеси ще станат изцяло достъпни за фините научни методи, също така за външното изследване. И тогава от само себе си ще престане тази съпротива, надигнала се днес срещу подобни твърдения, идващи от окултното познание, която съпротива днес произхожда не от научните факти, но от определени, изпълнени с предубеждения, теории, свързани с тези факти.

Освен това ние обърнахме внимание на следното, а именно че това, което ние приемаме за съзнателна дейност на Аза, в основата си представлява само *част* от човешкото същество и че под прага на това, което по този начин се появява на хоризонта на нашето съзнание, се разиграват процеси, намиращи се под съзнанието и които като че ли биват държани настрана от съзнанието чрез симпатиковата нервна система. Разглеждайки нещата от различни страни, ние обърнахме внимание на това, че тези процеси, протичащи под съзнанието, също така се намират в известна взаимовръзка с нашия Аз. За безсъзнателното, за костната система, ние казахме, че същата е предварително така организирана, че именно тя може да даде азовата основа за инструмента на съзнателния Аз. Така азовото устройство израства от без съзнателното насреща на съзнателното азово устройство. За нас човекът като че ли се разделя на две части: *от една страна върху устройството въздействува съзнателното азово*

устройство, а от другата страна в човека нахлува несъзнателното азово устройство (виж рис. № 24). Видяхме, че в това отношение кръв-

ната система и костната система всъщност образуват известна противоположност, отнасят се една към друга като противоположни полюси. В своята вътрешна подвижност кръвта, като инструмент, следва азовата дейност. Това обаче, което е създадено, за да се противопостави на Аза, за да може Азът да изразява себе си чрез кръвта - а именно, костната система като противоположен полюс -, това по такъв начин се отдръпва от подвижността на Аза, че същият няма съзнание за нищо, протичащо в костната система, т.е. процесите в костната система протичат под повърхността на действителния съзнателен азов живот. Или това са процеси, съответни на нашата азова дейност, които обаче са мъртви, така, както са живи кръвните ни процеси, и с това те всъщност представляват само част от процесите, оставащи неосъзнати от Аза, които стъпало образно, все повече и повече, изплуват от подсъзнанието към съзнанието.

Ако разумно разгледаме костната система с цялостната функция в човешкия организъм, то навсякъде би трябвало да ни направи впечатление, че същата тя се оттегля от всякакъв съзнателен живот, в сравнение с всички други органни системи тя най-силно се оттегля от съзнателен живот. Ако обаче от костната система преминем към другите органни системи, например към вътрешната планетарна система в човека, към системата черен дроб - слезка, системата бял дроб - сърце и т.н., то ще трябва да кажем: *процесите в рамките на тези системи са също в силна степен оттеглени от съзнателния живот, но не така пълно, както процесите в костната система.* Изхождайки от нашето съзнание, на нас ни се налага да мислим и да обръщаме много по-малко внимание, на нашата костна система, отколкото на органите, които току що назовахме. При определени хора някои от органите, споменати преди малко, в своята функция декларират себе си доста ясно като нещо, стоящо над нивото на съзнанието. Тъй както съществата, обитаващи морската вода, образуват вълни към повърхността, така и някои неща от това, което протича в сърцето или в органите, принадлежащи към тези системи, нахлуват в съзнателния живот. И ние знаем, как хипохондричните натури -

за тяхна беда, разбира се - усещат нещо в себе си, но не по начин, по който това действително протича. Сега съвсем не говоря за това, че в известна степен в органите настъпват и заболявания - в този случай осъзнаването настъпва по съвсем различен път -, но говоря за това, че дълго време не е било необходимо да бъде поставяна онази граница, която, бихме могли да кажем, един здрав човек може да нарече граница на болестта. За съжаление днес тази граница е изместена значително във вреда на човека. Ние знаем, че сме предпазени от осъзнаването на това, което се разиграва долу, чрез противопоставящата се на вътрешните процеси симпатикова нервна система. Ако в костната система виждаме нещо, което изгражда човека в неговата форма и образ така, че кръвната система да може по съответен начин да бъде инструмент за своя Аз, то в съгласие с това, което току що казахме, трябва да ни стане ясно, че другите органи, например принадлежащите към вътрешната планетарна система органи, също по определен начин се противопоставят на съзнателния живот на човека, който живот в крайна сметка трябва да разгърне себе си като цвят на човешкото устройство, и трябва да си изясним, че всички тези органи, макар че не са проникнати от напълно съзнателен живот, съдържат нещо, което се противопоставя на душевния ни живот, тъй както видяхме, че костната система се противопоставя на азовия живот.

Сега обаче трябва да се поставим въпроса: *в каква степен тази вътрешна система, която ние определихме като вътрешна планетарна система, се противопоставя на съзнателния душевен живот на човека?* Ако от една страна си изясним, че в лицето на костната система имаме най-здравата опора за това, което тъй да се каже дава на кръвната система нейната нагласа, за да може същата да се разгърне като инструмент на нашия Аз и да могат отделните части на тази кръвна система да са разположени на правилно място, то тогава ще трябва да кажем: *в известна степен тази костна система действа по такъв начин в дълбоките основи на нашето устройство, че подкрепя, спомага за правилното положение на онези органи, които ние определихме като вътрешна планетарна система.* Защото така, както костната система в това отношение благоприятствува кръвната система, така тя благоприятствува и тези органи. И особено, когато разглеждаме тези органи съвсем външно, на нас ще ни направи впечатление следното: *в тези органи, в тяхното подреждане например, но също така и в тяхната форма ние не можем да открием нищо, което при човека да е така тясно свързано с външните очертания на формата му, както костната система.* В човека има нещо, за което можете да кажете: *костната система е основата, и това, което се наслажда около костната система придава основната форма на човека.* И когато в кожата виждаме външните очертания на

човека, трябва да кажем: *това, което представлява външно очертание на кожата, е във висока степен определено от цялостното изграждане на костната ни система, което е дало основание за един много красив, не само естетически красив, но чудно красив научен израз, като изрази на Гьоте: "в кожата няма нещо, което да не се намира в костта."* Това означава: *във външното оформяне на кожата, в което се изразява същността на формата на човека, намира израз това, което вече има своя примерен образ в костната система.* Не бихме могли да кажем същото за нашата вътрешна планетарна система. От друга страна обаче именно нахлуването на въздействията от вътрешната планетарна система в сферата на ниските степени на съзнание, сочи, че тази вътрешна планетарна система има нещо общо с нашето астрално тяло; *защото астралното тяло е носителя на съзнанието.* А за това, че астралното тяло като носител на съзнанието не изживява съзнателно това, което става в тази вътрешна планетарна система, причината за това е в симпатиковата нервна система, която го задържа. Това ние вече разгледахме. Ето защо трябва да кажем, че действително тази вътрешна планетарна система не може да ни се представи като израз на подсъзнателния Аз, на разположения в дълбоките основи, предварително формиран Аз, не може да ни се представи като нещо, което чрез целия световен процес е така вградено, и има подобно отношение към нашето астрално тяло, както човешката форма, намерила израз в костната система, придава основната форма на най-всеобхватната човешка форма на Аза. Ето защо можем да кажем: *в костната система, дълбоко долу в областта на безсъзнателното, се намира предварително оформен и вече силно развит, човешкият Аз.* А в това, което наричаме своя вътрешна планетарна система, имаме предварително оформено онова, което назовахме свое астрално тяло. Да обхванем засега с поглед това разпределение: *костната система създава предварителен образ на това, което наричаме свой Аз, разбира се от гледна точка, за която говорихме сега.* Вътрешната планетарна система създава предварителен образ на това, което наричаме свое астрално тяло.

Обаче тази вътрешна планетарна система с цялото си устройство, именно защото е разположена все още в най-силна степен под съзнанието, съвсем не произхожда от съзнателния душевен живот, т.е. тя е вложена в нас чрез нашето вътрешно устройство от макрокосмоса. Т.е. нещо, което можем да наречем космически астрал, така бива включено в нас, че намира своя израз във вътрешната ни планетарна система.

А в лицето на костната ни система в нашия организъм е включено това от заобикалящата ни среда, което е могъл да ни даде световният процес. И тъй като това се намира в зависимост от цялостната форма на физи-

ческото ни устройство, трябва да кажем: *тази костна система доколко* *представлява основа за физическото ни тяло, доколкото то външно* *изпъква пред нас с физическите очертания на своята форма.* В костната система е вложена една микрокосмическа или просто една космическа система, която по този начин е направила от нас физически изграден човек. Във вътрешната ни планетарна система е вложена една макрокосмическа астрална световна система. Азът, доколкото се проявява като съзнателен Аз, има за свой инструмент кръвната система; *доколкото е предварително даден като форма, като образ, в основата му е* *залегнала космическа силова система, която тласка към азовото устройство, към здраво изграждане на Аза, и която система намира своя най-дълбок израз в костната система.*

Сега да разгледаме нещата от една друга гледна точка. Знаем, че всичко, което характеризирахме като мисловно в Аза, проявява себе си чрез един вид отлагане на сол, ако мога да си послужи с този израз. Защото вие разбирате, че подходящи изрази надали биха могли да бъдат намерени за всички тези неща, непознати за обикновеното човешко съзнание, представляващи се обаче на ясновидското съзнание като вид най-фини процеси на отлагане на сол. И така, след като нашия Аз бива предварително изваен от космическото в лицето на костната система като негова най-здрава опора, така че организъмът да ползува тази основа, то бихме могли да очакваме, че и тук, за нас хората, като мислещи същества, трябва да е предварително дадено явлението на отлагане на сол, и то чрез физическия процес на отлагане на сол. Т.е. бихме могли да търсим отлагане на соли в костната система. И ние действително откриваме, че костта се състои от калциев фосфат и от калциев карбонат, т.е. от отложени соли. Така и тук имаме двата противоположни полюса. Чрез това, че човекът е мислещо същество, тъй като мисловните процеси са тези, които вътрешно ни изграждат като плътни същества - защото в известен смисъл нашата мисловна система представлява нашата вътрешна костна система, човекът има определени, ясно отграничени мисли, и докато чувствата му са малко или повече неопределени, колебливи, при всеки човек различно, то мисловните системи представляват твърди острови в системата от чувства -, но докато тези твърди отломъци в живота на съзнанието изразяват себе си чрез един вид пластичен, подвижен процес на отлагане на соли, то това, което ги формира в костната система и което им дава истинска опора, изразява себе си чрез това, че макрокосмосът, чрез своите съзидателни процеси по такъв начин изгражда костната система, че същата в една своя съществена част се състои от отложени соли. Тези отложени соли представляват почиващия елемент в нас, другия полюс, противоположния полюс на онази вътрешна подвижност,

която наблюдаваме в процесите на отлагане на соли, съответстващи на мисловния принцип. Ето така по две линии в организма си ние се превръщаме в мислещи същества: *от една страна несъзнателно, чрез това, че в нас бива изградена костната система, от другата страна съзнателно, като по образа на съзидателните процеси в собствените ни кости ние извършваме съзнателни процеси, които проявяват себе си като такива в организма и за които можем да кажем, че са вътрешно подвижни.* Защото веднага след това чрез съня образуваните соли трябва да бъдат разтворени, трябва да изчезнат, иначе те биха предизвикали процеси на разложение, процеси на разпад. И така, имаме процеси, започващи с отлагането на соли, и след това имаме други, разрушителни процеси, представляващи вид процеси на обратно развитие. Чрез обратното разтваряне на отложените соли благотворният сън упражнява върху нас онова въздействие, което ни е необходимо, за да можем през настоящата епоха да развием съзнателно мислене в рамките на будния дневен живот. Ако продължим по-нататък, то можем да си представим, че всички процеси, разгръщащи се вътре в човешкия организъм, са принудени да протичат между тези два външни полюса, подобно на образуването на соли. Тук имаме работа с процес на образуване на соли в духовен смисъл, но процес, който трябва да бъде възприет по начина, който изложих днес аз. И не може просто да се каже: *мисленето е процес на образуване на соли - при това хората ще си представят нещата така, както популярно се представя процеса на образуване на соли.* И разбира се, някой може да каже, че духовната наука твърди най-безумните, най-глупавите неща! Между тези процеси, които могат да бъдат възприети единствено в този смисъл, са разположени всички други процеси, за които вече споменахме. Защото ако наблюдаваме образуването на сол в хода на един подвижен мисловен процес, имащ своята противоположност в процесите на солеобразуване в костната ни система, и който процес е достигнал до определена степен на покой, то бихме могли също така да кажем, че в лицето на всички други органи имаме полюс, противоположен на това, което определихме като вътрешен процес на набъбване, като вътрешна коагулация, като процес на флокулация, нещо като белтъчни или подобни включения. И отново няма да открием това само там, където то протича под влиянието на нашия, разиграващ се все по-дълбоко в душата ни чувствен живот, но ще го открием и от другата страна. Тогава ще трябва да кажем: *всичко, което представлява в силна степен вътрешни процеси, които в душата са разположени по към центъра на нашия организъм, отколкото процеса на костообразуване, всичко това участва в едно несъзнателно набъбване, в едно уплътнение на субстанциите, които субстанции се образуват и се*

отлагат по този начин. Следващото вече е това, в което участва процеса на костообразуване, тези процеси на набъбване участват в това, което е примесено към костните соли под формата на тъй нар. костна спонгиоза. В него вече участва другият полюс на костната ни система, който и се противопоставя чрез това, което с физически корелат на чувствените ни процеси. А процеса на волевия импулс се изразява чрез топлообразуване, тъй да се каже чрез вътрешни процеси на затопляне. Процесите на изгаряне, връзки, които се образуват и които ние определяме като вътрешни оксидационни процеси, могат да бъдат открити в целия организъм. И доколкото те протичат под прага на съзнанието и нямат нищо общо със съзнателния живот, с волевите импулси и други подобни, те спадат към другата страна на нашето устройство, която е отделена чрез съответните органи и която може да бъде повлияна от подсъзнателния живот. Така човек от една страна е вътрешно защитен чрез част от своя организъм, в която част процесите протичат така, както протичат външно в макрокосмоса, и от друга страна той е защитен така, че тези процеси следват неговите душевни процеси и протичат на едно по-fino ниво, както вече описахме. И така, в нашия организъм протичат такива физиологични процеси, като процеси на топлообразуване, които следват съзнателния ни живот, а също така има и процеси, които протичат извън нашия съзнателен живот по такъв начин, че образуват основа за това, което се подготвя в човешкия организъм, за да могат да протекат процесите, принадлежащи на съзнанието. И така, целият ни организъм представлява едно преплитане на онези процеси, които ние трябва да причислим отчасти към съзнателния, отчасти към несъзнателния ни живот. Изключително значителен факт е, че нашият организъм действително представлява нещо подобно на съвкупност от две поляриности: *че процесите протичат така, сякаш нахлуват в организма от макрокосмоса на едно по-грубо ниво, и че от друга страна съществуват такива процеси, които в качеството на последствия от съзнателния живот на човека протичат на едно по-fino ниво.* И както бихте могли да си представите, чрез това, че организъмът представлява нещо цяло и всички тези части си взаимодействуват, в днешния завършен организъм нещата стоят така, че всички тези процеси се преплитат изцяло и че в организма, тъй както е застанал пред нас, не можем да отделим тези процеси един от друг, така че навсякъде да прекараме определени граници: *всеки един процес прониква в другия.* Нужно е само да разгледате кръвта, най-подвижния и най-финия елемент; *в нейно лице можете да видите възбудител както на процесите на солеотлагане, така и на процесите на уплътняване на течното, а също и на топлинните процеси.* И във всички органни системи можете да видите, как тези процеси се

разгръщат и в определено отношение биват възбуждани във всички системи от органи. Ето защо можем да кажем: *ако например чрез нашия храносмилателен канал приемем хранителни вещества отвън, то тези хранителни вещества носят в себе си това, което аз определих като външна подвижност*. При това те преминават през вид пресяване, когато бъдат приети и смляни от стомаха и от това, което спада към него и след това бъдат преработени по особен начин от вътрешната планетарна система и се издигнат до едно ниво, от което могат да изхранват най-финия инструмент на човешкия организъм, кръвта.

По този начин вътрешната планетарна система е тази, която първа предприема пресяването на хранителните вещества, които след това трябва да бъдат отведени до всички останали системи. Но тъй като признахме стъпалообразното подреждане на човешките органи системи, сега лесно можем да си представим, че действително най-фината система например, кръвта, трябва да поеме в себе си най-пълно пресетите подвижности на хранителните вещества, и че когато нещо постъпва в кръвта, то ще съдържа в себе си най-малко от вътрешната подвижност на веществата, която те са имали при престоя в стомаха. Когато веществата пребивават в стомаха, те все още притежават значителна част от собствената си природа и същност или от собствената си подвижност, но когато след това попаднат в кръвта, те трябва да се откажат от всичко това - доколкото са хранителни вещества, които трябва да бъдат отведени нагоре до кръвта - и при това се превръщат в нещо ново. Ето затова кръвта е тази, която най-старателно, вътрешно, пази всички свои процеси, провежда своите процеси в най-силна степен независимо от процесите на външния свят. Това е кръвта от едната страна. Но ние вече отбелязахме: *тази кръв е като табло, което се обръща както е едната, така и с другата страна, табло, което е изложено на въздействия от две посоки*. От една страна то е обърнато към подсъзнателните процеси в дълбоките области на човешкия организъм, откъдето нахлуват хранителните вещества, където те биват филтрирана чрез различните процеси и достигат до кръвта. Всичко, което протича тук, бива отслабено от симпатиковата нервна система, така че да не достига до съзнанието. След това кръвта трябва да обърне другата страна на таблото по посока на изживяванията на съзнателния душевен живот. В кръвта трябва да нахлуят не само несъзнателните процеси на Аза, въздействащи от костната система нагоре, но от страна на другия Аз в кръвта трябва да нахлуе и нашата съзнателна душевна дейност. Преди да достигне кръвта тази душевна дейност трябва да е в състояние да преобрази се бе си, за да може в рамките на кръвта да стане изразител на това, което като физически-сетивен свят ни огражда в околната среда, защото дори етерното тяло, което ра-

стенята притежават, е вече невидимо за нормалното съзнание. Нас ни огражда физическия свят. Ето така ние противопоставяме другата страна на кръвното табло на физически-сетивния свят, който става съдържание на нашето съзнание. Целият душевен живот, възбуден за мисли от впечатленията на физически-сетивния свят, разпалван за чувства, подтикван за волеви импулси, трябва да намери в лицето на кръвната система своя инструмент, доколкото този душевен живот представлява съзнателен живот на Аза. Всичко това трябва да може да пулсира в кръвта. Какво означава това? Това не означава нищо друго, освен че в кръвта си трябва да имаме не само това, в което са се превърнали хранителните вещества, след като са изплували от сферата на безсъзнателното, били са филтрирани до там, че да могат да водят в кръвта самостоятелно съществуване, закриляни от всякакви закони на макрокосмоса, но от друга страна върху кръвното табло трябва да може да се запише и всичко онова, което произтича във физически-сетивното, в сферата на неживото от физически-сетивния свят, което чрез впечатленията става известно на човека и се явява на съзнанието като нещо, което може да оставя отпечатък върху човека. Защото това, от което се състои животът, може да бъде познато едва чрез следващото свръхсетивно тяло - чрез етерното тяло. Ето защо кръвта също така трябва да е в състояние да се сроди с физически-сетивния свят, в непосредствения му вид.

Сега вече можем да очакваме, че към кръвта се включва нещо, за което да кажем: *в нашата кръв то ни изглежда така, както подземния на нашето същество, нито изглежда така, като че ли разгръща себе си под влиянието на външната макрокосмическа закономерност и подвижност.* В кръвта си ние трябва да имаме нещо, което е, и което действа подобно на непосредствените външни процеси, които процеси външно протичат точно така, както след това постепенно протичат и вътрешното в организма. Това означава: *в нашата кръв трябва да съществуват физико-химични, не органични процеси; те са необходими, за да може Азът ни да участва във физическия свят.* И така в кръвта ще трябва да търсим такива процеси, в които веществата да действуват чрез физически-сетивния си характер, така, както са в макрокосмоса. И ние действително откриваме нещо, дадено ни чрез червените кръвни телца, което показва, че едва започнало да живее, то вече е на границата, зад която преминава в сферата на безжизненото. От друга страна в кръвта е включено нещо, което можем да наречем процес, лесно сравним с външния процес на изгаряне. Накратко, от една страна ние включихме в кръвта всичко онова - което можем да опознаем и по физически път -, и което превръща човека във физически-сетивно същество чрез това, че в лицето на кръвта той има инструмент за своя Аз, който инструмент жи-

вее във физически-сетивния свят. Т.е. стигайки чак до устройството на кръвта, физико-химичното изследване може да ни покаже, колко значителни, колко просветляващи могат да бъдат окултните постановки за това, което се разкрива пред нас при непосредствения поглед във физиологията на човека.

Заклучавайки от всичко това, ще можем да кажем: *така в човешкия организъм имаме процеси, които биват стимулирани от кръвния процес, доколкото същият стои във връзка с външния свят, и които представляват физически-сетивни процеси от външния свят.* Но има ме също така и такива процеси, които от другата страна достигат до кръвната система и се включват в нея, след като са били филтрирани в най-висша степен. Едва след като сме обхванали всичко това, можем да видим в кръвта един твърде значителен орган. И тя ще ни се представи от друга страна обърнала цялата си същност към нисшия, най-ниско разположен живот, който ние виждаме около себе си и който е почти само субстанция, материя, непрекъснато склонна да предизвиква външни, физико-химични процеси, за да може да бъде инструмент на Аза.

А от друга страна това е субстанцията, която е най-защитена, в която протичат вътрешни процеси, които ни къде другаде не могат да се осъществят, тъй като за протичането им е необходимо нещо, основаващо се на всички останали процеси, които впоследствие се включват в кръвния процес. Т.е. това означава: *най-фините, най-висшите процеси, извиращи от дълбочината на нашия организъм се свързват от другата страна с физикохимичните процеси в кръвообращението ни, съхранили в себе си закономерностите на външния свят.* Чрез някоя друга субстанция физически-сетивния свят не влиза в такъв непосредствен допир с друг един свят - и който става това в кръвната ни субстанция. В никоя друга субстанция това не изпъква така явно на физически план, както изпъква в кръвната субстанция, протичаща през човешкия организъм. В действителност кръвта е нещо, в което най-нисшото, което човекът може да види в процесите около себе си, се обединява с най-висшето, формиращо се органично в неговата природа. Ето защо на нас сигурно ще ни стане ясно, че по отношение на тези кръвни процеси имаме нещо пред себе си, което, ако стане неритмично, може в силна степен да предизвика неритмичност в целия ни организъм. Тъй като от една страна кръвта изразява резултата от всичките ни органични процеси, то по отношение на подобна неритмичност на кръвта ще трябва винаги да внимаваме, къде точно се проявява отклоненията в ритъма - при това ще бъде трудно да се разграничат отделните неритмичности -, и върху каква верига от процеси ще трябва да отнесем тези неравномерности, дали например върху протичането на процесите в кръвоносните съдове, извършващи се по примера на

физикохимичните процеси. Ако случаят е такъв, ще трябва да разберем, че на тези отклонения ще трябва да се противопоставим именно в рамките на кръвта - само че трябва да се научим добре да ги разпознаваме и да не ги смесваме помежду им - и да се противопоставим от страна на съзнанието, доколкото това съзнание е свързано с физическия план. Тук се развива една област, терапевтична област, която може да бъде охарактеризирана с това, че трябва да се обърне внимание, дали известни отклонения в кръвната циркулация не са свързани с процеси, които в истинския смисъл на думата можем да определим като физикохимични процеси. Тогава ще можем да се намесим тъкмо с това, което може да предизвика в човека външни импресии, със съответното регулиране на външни те впечатления, на тези външни впечатления, които в случая предизвикват физико-химични процеси, ще се намесим с това, което можем да внесем във физическия организъм отвън. С това имаме предвид не чак толкова душевно-духовните впечатления, които можем да внесем - но може и това -, колкото имаме предвид всичко онова, което можем да предизвикаме чрез регулиране на дихателния процес, охрана на дихателния процес, а също така и охрана на процеси на взаимнообмен на човешкия организъм с външния свят чрез кожата. След това обаче, отново в кръвния организъм, можем да видим от друга страна и най-фините органични процеси. И по отношение на този кръвен организъм трябва да бъдем наясно, че в него се осъществява, тъй да се каже, третото стъпало по пътя на превръщането на хранителните вещества в по-фини субстанции. Ако кръвният организъм - предизвикващ под влияние на външните впечатления онези фини процеси на солеобразуване, на набъбване и топлообразуване - във физико-химичните си преобразования бива опериран от самите душевни процеси, то от другата страна ние бихме могли за запитаем: *чрез какво този процес бива определен като кръвен процес от вътрешната му страна?* Нужно е да различим, каква е задачата на кръвта като такава, но при това трябва да ни е ясно, че тя трябва да бъде изхранва на така, както всеки друг орган, че трябва да я разглеждаме като всеки друг орган, който трябва да бъде изхранван. Но от друга страна в нея трябва да виждаме органа, застанал на най-високо стъпало на органичната дейност. За тази дейност влиза в съображение предимно това, което описахме като вътрешна опора на човешкия живот. Кръвта - застанала тъй да се каже на другия край на костната система, изразяваща противоположния на костната система полюс - трябва преди всичко да бъде защитена, за да може да работи в нашите мисли като инструмент на мислите, доколкото това са азово осъзнати мисли, да може да провежда процеса, който ние определихме като отлагане на соли. Тази защита трябва да изхожда от самата кръв; т.е. *преди всичко тази кръв трябва да*

бъде в състояние, като че ли по посока на духовната страна, да предизвика появата на една духовна костна система, трябва да е в състояние да провежда процеса на отлагане на соли. Това е една задача, на която кръвта така трябва да се подчини, така трябва да разграничи себе си от другите органи, че за тази своя работа да получи от други те органи на човешкия организъм най-малко подкрепа. В този процес на образуване на соли от страна на кръвта подвижността на другите органи играе най-малка роля, така че кръвта по отношение на този процес на образуване на соли - във връзка с мисленето - в най-силна степен насочва организма навътре към себе си. И как бихме могли да не прозрем това - та нали нашите мисли са най-вътрешното, което притежаваме, онова, чрез което, за нормалното съзнание, ние най-силно се затваряме в себе си, докато със своите чувства, дори за нормалното съзнание, ние заставаме на границата между вън и вътре, а със своите волеви импулси ние така силно се противопоставяме на външния свят, че при обикновени обстоятелства човек не може да познае сам себе си в своите волеви импулси! В мислите си човек винаги може да познае себе си, но не и в своите волеви импулси. Това вие можете да видите и от факта, че на света за нищо друго не се е спорело така много, както по отношение на свободата и не-свободата, и по отношение на другите качества на човешката воля. В лицето на нашата система от мисли, имаща за свой физически корелат процеса на отлагане на соли, имаме най-вътрешен процес, който кръвта има да извършва като инструмент на Аза. И тъй като процесът на отлагане на соли трябва в най-силна степен да бъде обърнат навътре и да е най-добре защитен срещу другите органи, то при малформацията на кръвта тази способност на кръвта бива засегната в най-силна степен. И когато забележим, че кръвта е възпрепятствана по такъв начин, то трябва да сме наясно, че е необходимо кръвта да бъде стимулирана за тази си дейност, която дейност в съществуването си е спаднала под една определена граница.

Може обаче да настъпи и обратният случай; *случаят, когато вътрешната подвижност на даден орган - т.е. в този случай на кръвния орган, тъй като тази вътрешна подвижност има за цел да разгръща свой собствен живот - когато тази вътрешна подвижност премине определена граница, разгръне твърде силно този собствен живот.* Между срещаните се отклонения в човека това е далеч по-важния вариант, тъй като преди всичко той влиза в съображение в случаите на заболяване. Много рядко имаме работа с противоположното, най-често става дума за това, че определени части от вътрешното устройство са слабо защитени и поради това биват твърде силно възбуджани. Когато кръвта изяви себе си в най-силна степен възбудена, когато покаже тенденция да развие

чрезмерно тази дейност, на това ние трябва да се противопоставим. Това ние можем да сторим, като въведем отвън съответните подвижности. Т.е. чрез терапевтичното внасяне на такива субстанции, които водят до образуване на соли, до отлагане на соли, ние ще предизвикаме такъв процес. Това същевременно ни дава повод да разберем, че по определен начин може да бъде построена за пътищата, по които трябва да посрещаме отклоненията в нашия организъм.

В тази насока можем да продължим и по-нататък. Ако органите на нашия вътрешен астрален свят, на нашата вътрешна планетарна система - слезка, черен дроб, жлъчка и т.н., според характера на своята дейност изпаднат в състояние на твърде голяма вътрешна подвижност, то как бихме могли да ги подпомогнем в този случай? Ето тук пред душата ни трябва да изплува факта, че тези органи са предназначени да функционират по посока нагоре до кръвната циркулация, че те, тъй да се каже, трябва да подготвят целия организъм, т.е. така да отведат хранителните вещества нагоре до кръвта, че след като са ги поели, такива, каквито постъпват в храносмилателния канал, с една преобразена подвижност да ги отведат до кръвната система, т.е. да бъдат посредници между тези две системи. Така, както кръвната система, бидейки мисловна система, проявява активността си в рамките на най-силната вътрешна подвижност, така тя се превръща в една дейност, която се оказва свързана с нашия чувствен живот, нещо, което вече описахме, казвайки: *във вътрешното себе-уплътняване, във вътрешното набъбване кръвната система бива подкрепяна от това, което се излъчва от вътрешната ни планетарна система.* Почти изцяло изоставена на самата себе си е кръвта, доколкото тя е инструмент на нашето мислене; *но тя бива възбудена от това, което се излъчва, т.е. при което вземат участие със собствената си дейност органите от вътрешната планетарна система, така че тук се натъкваме на една дейност, която излиза извън границите на собствения живот на кръвта и ни насочва към собствения живот на органите, принадлежащи към вътрешната планетарна система.* И ако сега дейността на тези органи - черен дроб, жлъчка, бъбреци, бял дроб и всички подобни органи прелеят в своите жизнени функции, то въпросът ще се сведе до следното: *как по сходен начин, терапевтично, да повлияем на тези процеси?* При това трябва така да парализираме вътрешната подвижност, да внесем такива неща, които да са в състояние да задържат дейността, подвижността на външния космически живот и чрез това да парализират свръхмерната вътрешна подвижност. Както чрез даване на солесъдържащи вещества се борим със свръхмерната вътрешна подвижност на кръвта, така да се каже сме в състояние да я парализираме, така можем да подтиснем и твърде голямата подвижност на тези

органи, като им дадем вещества, които да разгърнат собствената си вътрешна подвижност и да противодействуват на подвижността на съответни те органи. И така, за нас сега възниква въпросът: *как можем да въздействуваме върху тези и върху най-ниско разположените органи, имащи ниска дейност, върху органите на храносмилането, чиято задача е да подготвят храносмилателните вещества за вътрешната планетарна система?* Това означава как да повлияем отделните органи системи, разглеждайки техния стъпало образен строеж? На въпроса: *как ни се представя болестната картина на органите в окултно-физиологичен аспект?* Ще трябва да отговорим утре и да покажем, как се включват другите органи, например мускулната система. И нашите наблюдения ще завършат с това, че ще покажем, как това, което се възравя пред нас в рамките на завършения организъм, по един съвсем ясен начин се свързва с формиращия се организъм, с живота на човешкия зародиш, и то точно там ще покажем това по един много разбираем начин, ако можем предварително да изясним окултните принципи. И тогава от само себе си ще стане ясно, как останалите части вземат участие в дейността на физическото устройство на човека.

ОСМА ЛЕКЦИЯ

Прага, 28 март 1911 г.

Днес моята задача ще бъде да обединя наблюденията ни върху окултната физиология от последните дни, които наблюдения, макар и схематично, се опитаха да представят различни неща от процесите в човешко то устройство, да обединят тези наблюдения до един вид обща картина, която от своя страна също може схематично, чрез която картина ще бъдем в състояние да добием възглед за живия живот и движение в човешкото устройство. При това най-добре ще сторим, ако изходим отново от най-грубото: *от обменното взаимодействие между човешкото устройство и външния свят, и нашата земя, в процеса на приемане на хранителните вещества.* Тези хранителни вещества са тъкмо тези, които, след като бъдат приети и по най-многообразен начин преобразени, и то преобразени стъпаловидно, биват отведени с помощта на различните функции на органите до отделните елементи на човешкото устройство, до всички отделни системи на човешката физическа същност. Не е трудно също така да се разбере, че всичко, което се получава от хранителните вещества в човешкия организъм в основата си едва сега превръща човека в действително физически човек, такъв, какъвто е застанал той пред нас във физическия свят. В това наблюдение обаче се крие една определена трудност. Само този, който напълно сериозно приема принципите, приложени при разискванията ни по отношение на човека, само той

може да каже: *всичко останало, което идва като съображение при човешкото устройство освен вграждането на хранителните вещества в човешкия организъм, носи в основата си свръхсетивен, невидим характер, това са силовите въздействия.* И ако за миг мислено отстраните всичко, което изпълва човешкия организъм под формата на хранителни вещества, то пред вас като физическо устройство ще остане - бихме могли да кажем, извинете за тривиалния израз - нищо друго, освен една торба във физическо отношение, и по-точно - нищо няма да остане пред вас във физическо отношение. Защото и това, което физическият организъм притежава под формата на кожа и обвивки, е налице само благодарение на това, че хранителните вещества са били отнесени до съответните части от свръхсетивните силови въздействия. И така - махнете хранителните вещества, а също така и това, което се получава от тях, и си представете човешкия организъм като свръхсетивна силова система, която действува по такъв начин, че тези хранителни вещества да могат да бъдат отнесени във всички посоки. Ако напълно оставите пред душата ви да изплува тази мисъл, така, както я произнесох сега, то вие ще си кажете: *има обаче едно условие, преди нещо, макар и най-малкото, от хранителните вещества да бъде прието; защото тези хранителни вещества не биха могли да бъдат приети от външния свят в произволен вид и да бъдат въведени във всяко едно същество, и да произлезе това, което става в човешкия организъм.* Т.е. в човешкия организъм, изхождащата от свръхсетивните светове, трябва да е налице вътрешната силова система, преди още да се осъществи най-първото приемане на хранителните вещества; *в тази вътрешна силова система "човекът" трябва да е предварително заложен като такъв.* И в целия окултизъм, това от човека, което се противопоставя на истинския, физически материален пълнеж, т.е. което трябва да си го представим изцяло свръхсетивно, това в най-широк смисъл на думата наричаме човешка форма. Т.е. ако слезете на най-долната граница на човешкото устройство, то първото свръхсетивно, което трябва да си представите, е човешката форма, която, бидейки силова система, е родена от свръхсетивните светове и е предназначена за това, не подобно на торба или физически мях, но като нещо свръхфизическо, нещо свръхсетивно да приема това, което обуславя физически-сетивната проява на човека. Едва чрез това, че в тази свръхсетивна форма се вгражда хранителният материал, човешкият организъм се превръща във физически-сетивен организъм, в нещо, което може да се види с око и да се пипне с ръка.

Това, което приема външните хранителни вещества, се нарича форма по причина, че всъщност с цялата природа действува един закон, един съвсем идентичен закон, наричан навсякъде принцип на формата. Можете

да слезете чак до кристала и ще трябва да кажете: *субстанциите, които се включват в кристала, за да се превърнат в това, чрез което ни се представя кристалът, трябва да бъдат обхванати от принципите на формата, които при кристалите са принципите на кристализацията.* Ако вземем например готварската сол, натриевия хлорид, то като физически субстанции, в смисъла на днешната ни физика, имате пред себе си хлор и натрий, един газ и един метал. И лесно ще видите, че тези две вещества, такива, каквито са, не притежават в себе си, преди да са встъпили в тази същност, която така ги поема, че те се появяват в своята химическа връзка кристализирани в куба, преди това те не притежават в себе си нищо от това, което им придава този принцип на формата.

Преди да встъпят в този принцип на формата, те нямат нищо общо; *но те биват впрегнати, приети от този принцип на формата и при това се образува физическото тяло готварска сол.* Това е предпоставката. По този начин всичко, което под формата на хранителни вещества постъпва в човешкия организъм, предполага наличието на най-нисшото свръхсетивно тяло, на свръхсетивната форма. Когато хранителните вещества постъпят в областта, ограничена от този принцип на формата по посока навън, като човешко същество, те биват приети от него, може да се каже, по традиция, че при това те веднага преминават през най-първия процес на преобразуване. Самият храносмилателен канал извършва първото преобразуване. Това преобразуване не би могло да се извърши, ако в човешкия организъм не беше включено онова, което така преобразява хранителните вещества в човешкия организъм, че същите биват разбудени за нов живот, макар че така, както биват приети, са безразлични помежду си и между тях не съществуват живи отношения. Въпреки че при човека това е един съвсем различен процес, тъй като се извършва на друго стъпало, ние трябва да си представим преобразуването на хранителните вещества по хода на човешкия храносмилателен канал така, както растенията приемат хранителните вещества от почвата. Т. е. трябва да си представим един хранителен поток, подхванат от жизнения процес, или както се казва в окултизма, от етерното тяло: *веднага щом хранителните вещества постъпят в човешкия организъм, те биват обработени от етерното тяло, т.е. етерното тяло се грижи за тяхното преобразяване, за включването им във вътрешната подвижност на човешкия организъм.* И така, този следващ свръхсетивен елемент на човека, етерното тяло, трябва да бъде разглеждан като подбудител на първото преобразуване на хранителните вещества. След като тези хранителни вещества са преобразени до такава степен, че да са поети вече от жизнения процес, трябва да ни е ясно, че те, съвсем в смисъла и в стила, както описах ме това в предходните лекции, биват преработени

по-нататък, за да продължи тяхното приспособяване към човешкия организъм. При това те така трябва да бъдат преработени, че постепенно да могат да служат на онези органи в човешкия организъм, които са израз на по-висшите, свръхсетивни принципи на човешкия организъм: *на астралното тяло, на Аза*. Накратко, трябва да сме наясно, че по-висшите процеси трябва да изпращат по посока надолу своеобразния вид на своята вътрешна подвижност до тези преобразени хранителни вещества, получени с помощта на храносмилателния канал, на стомаха, червата и т.н. Тук на хранителния поток, доколкото е преобразен от обикновения храносмилателен канал, се противопоставят именно тези органи, които са познатите ни вече 7 вътрешни органа, представляващи сякаш една вътрешна планетарна система в човека. Схематично бихме казали: *хранителните вещества биват приети, още в храносмилателния канал биват обработени по разнообразен начин и на тях се противопоставят черния дроб, бъбреците, жлъчката, слезката, сърцето, белия дроб и т.н.* След като вече сме наясно, че тези органи, чрез съответните им силови системи са предназначени за това, да продължат обработката на хранителните вещества, то по отношение на смисъла на това преобразяване ще можем да кажем: *ако хранителният поток биваше обработен само до такава степен, до каквото може да постигне това храносмилателният канал, то човекът щеше да е принуден да води съществуване на растение; защото той не би успял да формира такива органи във физическия свят, които да бъдат инструменти за неговите по-висши способности.* Т.е. 7-те органа продължават да преобразяват хранителния поток, и това, което те правят, бива задържано от симпатиковата нервна система, за да не постъпва в човешкото съзнание. По тази причина общото между симпатиковата нервна система и 7-те органа е това, което се противопоставя на хранителния поток. Така, тръгвайки отвън, ние вече в силна степен проникнахме във вътрешността на човешкия организъм. Защото това, което става вътре като обща дейност на 7-те органа, това е нещо, което никъде другаде по нашия земен свят не може да протече така, както там вътре, и което протича по този начин само благодарение на това, че тази вътрешност е затворена от външния свят и тази дейност на вътрешността бива подготвена от храносмилателния канал. Т.е. с това ние вече се намираме в самата вътрешност на човешкия организъм. Тук обаче, след като сме застанали така във вътрешността на организма, трябва да отбележим следната своеобразност, че организъмът от своя страна също трябва вътрешно да се организира и да се диференцира. За изпълнението на многообразните си функции той трябва да разполага с множество органи, за своите вътрешни задачи той има нужда от много, много неща. Това, което трябва да бъде постигнато, може да бъде пости-

гнато единствено по следния начин: *ще разберем, как може да бъде постигнато то, ако си представим, че на първо време само хранителният поток бива преобразен от седемте органа, чрез самата вътрешна планетарна система, и че за нашето съзнание тази дейност остава скрита чрез симпатиковата нервна система.* В този случай би станало нещо, чрез което човекът никога вече не би могъл да разгърне себе си до същество, притежаващо съзнание, нещо, чрез което той не би могъл да има и най-притъпената форма на съзнание, каквато той има днес. Защото нали всичко, което става тук, бива задържано. Трябва да се установи връзка между тези, построени отвън навътре органни системи и това, което се намира по-нататък във вътрешността на човешкия организъм. Тази връзка се осъществява чрез това, че в действителност чрез всичко, което предлага храносмилателния процес като цяло, цялостната форма на човешкия организъм бива пронизана от това, което ние наричаме тъкан в най-широк смисъл на думата. Тъкан, определен вид най-проста организация, това пронизва всички отделни части на човешкото същество. И чрез тъкан от своя страна се формират най-различни органи. Определени видове тъкан например така се преобразяват, че впоследствие, след като отложат в себе си особен вид клетки, се превръщат в мускули напр. освен това някои особени видове тъкан така се променят, че се втвърдяват и при това се отлагат костни клетки, натрупващи в себе си съответните субстанции; *така че в отделните, изпълващи цялостната форма на човешкия организъм, трябва да си представим нещо общо, залегло в основата им и то така, че тялото бива пронизано от тъкани, действащи във всички направления и раждащи от себе си отделни органи.* Тази тъкан обаче, дори така да нараства, дори така да излъчва от себе си отделните органи, все пак не би представлявала в основата си нищо друго, освен нещо с растителен характер; *защото тъкмо това е същественото в растителния свят, че растителните същества, образуват от себе си органи и други подобни.* След като обаче при човека напускаме пределите на растението, то би трябвало да срещнем един съвсем нов елемент, чрез който човекът да е в състояние да прибави към растителния живот онова, което именно го издига над растителния живот: *човекът трябва да прибави съзнание първоначално най-простата форма на съзнание, притъпеното съзнание да възприемаш собствения си вътрешен живот, докато не бъде в състояние да отрази себе си вътрешно, за да съприживее този свой собствен вътрешен живот, до тогава не можем да кажем, че то се е издигнало над растителния свят.* Едно същество издига себе си над растителния свят едва чрез това, че носи в себе си не само живот, но отразява и съпреживява

този живот. Първоначално това е едно вътрешно изживяване, изживяване на вътрешни процеси.

По какъв начин изобщо се осъществява едно изживяване?

За това ние вече имаме изградена представа. В предишните лекции показахме, че изживяването се осъществява чрез процесите на отделяне. Ето защо като основа на вътрешното изживяване, на изживяването на притъпеното, пронизващо вътрешните процеси, смътно съзнание ще трябва да търсим процесите на отделяне. Ще трябва, така да се каже, да поставим условието, че навсякъде в тъканите, във всичко, залегнало в основата на цялостното устройство на човека, протичат процеси отделяне. При вътрешното разглеждане на човешкото тяло тези отделителни процеси отново изпъкват пред нас, а именно чрез това, че от всички части на тъканите и на органите непрекъснато биват поемани вещества от това, което нарекохме лимфни съдове, които като една отделна система, редом с кръвната система, пронизват целия организъм. В тях, от всички части на човешкия организъм, навлизат първи онези отделяния, които опосредстват смътните вътрешни изживявания. Така, мислено и абстрахирайки, бихме могли да премахнем цялата кръвна система; *и бихме могли да си представим така тъканта, като че ли тя няма в себе си нищо от кръвоносния характер.* Да си представим това обаче действително е възможно, и наистина така изглеждат телесните сокове в най-нисшите организми. И така, ще трябва да си представим, че нашият кръвен процес представлява процес, по-висш в сравнение този, който наблюдаваме при навлизането на отделянията от всички части на човешкия организъм в лимфните пътища, които пътища съпровождат присъединилите се покъсно към тях кръвоносни съдове. Чрез тези отделяния човекът като че ли усеща притъпеното, животинско битие във физическото тяло; *по един смътен начин то пронизва неговото тяло.* И така, както чрез симпатиковата нервна система се препятствува нахлуването на всичко онова в съзнанието, което се разиграва в храносмилателния процес и в процеса на изхранване, чак до 7-те органа, така чрез отражението на дейността на симпатиковата нервна система, чрез свързването и взаимодействието на тази система с лимфните съдове се формира едно, за днешното ясно дневно съзнание, засечено от Аза, смътно съзнание. Това смътно съзнание представлява сякаш обратната страна на онова съзнание, което си служи със симпатиковата нервна система като със свой инструмент; *подобно на бледа светлина то бива засечено от една мощна светлина, от всичко, което под влиянието на Аза, живее в душата ни.*

Ако човешкото устройство беше развито до тук, до формирането на телесни тъкани и на първите органи, които са се образували, за да могат да протичат всички тези процеси - защото вие можете да си представите, че

трябва да се включват и известни мускули, за да се осъществят тези процеси, като например отделянето в лимфните съдове -, един така устроен човек би могъл чрез своя организъм да има едно смътно съзнание за своя вътрешен живот във физическия свят, не би могъл обаче да достигне до онова азаво съзнание, което може да съществува единствено ако човекът изживява себе си не само като същество в своята вътрешност, но ако той разтваря себе си и по посока навън. И това именно е онова обратно разтваряне навън, на което тук трябва да обърнем внимание. За това обратно разтваряне навън ние вече говорихме. Показахме, как в акта на дишането и т.н. човекът отново разтваря себе си по посока навън, за да влезе в директно съприкосновение с физическия свят. Ето тук ние дори бихме могли да продължим - тъй като видяхме, колко е трудно да бъдат приложени обичайните понятия към тези неща - и да кажем: *доколкото се спираме на вътрешния човек ние всъщност бихме могли да стигнем само до храносмилателния канал; защото доколкото крайните окончания на 7-те органа се простират до храносмилателния канал - черния дроб чрез жлъчката в чревния канал с което присъства в храносмилането, със сблъсъка на тези вътрешни планетарни системи с храносмилателния канал ние се натъкваме на нещо, което представлява именно себе-разтваряне по посока навън.* Това разтваряне навън изразява готовността на човека да поема хранителни вещества отвън, така че вътрешният човек ние трябва да го виждаме само до границата на храносмилателния канал. След това имаме още едно разтваряне навън в акта на дишането, и после от друга страна в лицето на повисшите органи, служещи на душевните функции.

И така виждаме, как човекът, след като, залегнало в основата му, имаме стъпалото на смътния му вътрешен живот, виждаме как този човек отново разтваря себе си, за да установи връзка с външния свят. Едва чрез това човекът може да се превърне в азаво същество. Защото не само чрез съпротивата в собствената си вътрешност, която той усеща чрез процесите на отделяне, но също така и чрез това, че той разтваря своята вътрешност и усеща съпротива на външния свят, човекът е в състояние да развие своето азаво съзнание. Ето така, в цялостния факт, че човекът отново разтваря себе си по посока навън, е дадена основата за физическата азаво същност на човека. С това обаче човекът трябва да притежава и възможността по най-многообразен начин да формира органа на тази азаво същност. И видяхме, как органа на азавата същност, кръвта, се включва в кръвообращението, което кръвообращение действително пронизва всички тези органи, за да бъде инструмент на тази азаво същност в рамките на цялостното човешко устройство. Така, както в духовно-душевно отношение азавата същност пронизва целия човек, така и физи-

чески кръвообращението пронизва цялостния човешки организъм. С това човешкото устройство развива едновременно и двете страни: *вътрешната същност на човека в лицето на 7-те органа, на симпатиковата нервна система, в тъканната система и главно в лицето на храносмилателния апарат и т.н. и след това обратно разтваряне навън, чрез встъпването във връзка с външния свят, т.е. действително един кръговрат в най-висшия смисъл на думата.*

А сега да се занимаем още малко с отделните фази на този кръговрат. Става дума за това, да проследим още веднъж процеса на изхранване, поемането на хранителни вещества, които, тъй като биват поети от етерното тяло или по-скоро биват обхванати от силите на етерното тяло, се превръщат в жив поток в човешкия организъм; *на тях се противопоставя вътрешната планетарна система, 7-те органа и то, както видяхме, защото човекът иначе не би могъл да изнесе себе си над нивото на растителното съществуване.* По-висшата степен на човешкото съществуване обуславя необходимостта, на храносмилателния процес да се противопоставят функциите на тези 7 органа. И така, това, което оживява в същинската астрална природа на човека, се противопоставя на хранителния поток; *хранителният поток идва отвън, а това, което живее във вътрешната човешка природа, му противодейства.* Първоначално на хранителния поток се противопоставя етерното тяло, което преобразява хранителните вещества по хода на храносмилателната система; *след това му се противопоставя астралната система на човека, която продължава да преобразява хранителните вещества и така ги включва, че същите все повече и повече се превръщат във вътрешна подвижност.* Сега вече цялостния хранителен поток трябва, тъй като в човешкия организъм всичко е единно, всичко действа като едно цяло, да бъде обхванат и от силите на Аза, от самата кръв. Това означава, че в своята дейност инструментът на Аза трябва да слезе надолу до там, където бива поет хранителния поток. Прави ли това кръвта? Потвърждава ли се това, което ние трябва да кажем, изхождайки от окултния възглед? Да, кръвта бива насочена надолу към храносмилателните органи така, както и към всички други органи. В храносмилателното устройство тя преминава през процеса на доизглаждане, чрез който достига до състоя ние да бъде инструмент на човешкия Аз във физическия свят. Ние знаем, че кръвта, бидейки инструмент на Аза, извършва един преход, за да може да срещне съпротива и там, където от червена кръв се превръща в синя. Така Азът чрез своя инструмент достига надолу до процесите на изхранване, при което така променената кръв, за да може да бъде изразител на Аза, въздейства почти върху най-ниските стъпала на процеса на изхранване. Това става, като системата на порталната вена разтоварва себе

си в черния дроб, и като от променената кръв бива излъчена жлъчката, а жлъчката отново непосредствено се противопоставя на хранителния поток.

И така, тук имаме едно чудно свързване на двата края на човешкото устройство: *от една страна хранителният поток бива поет от храносмилателния канал и така той представя външно-материалното, което нахлува във физическото устройство.* Азът, със своя инструмент, кръвта, представлява най-благородния дар, който човекът притежава в земния свят, той осъществява непосредствената връзка чрез това, че достига до самия край на кръвния процес и после, в края на този кръвен процес, чрез това, на което е способен, приготвява и това, което така да се каже непосредствено се противопоставя на хранителния поток. Така чрез инструмента на кръвта по обходния път през черния дроб бива приготвена жлъчката; *посредством жлъчката човешкият аз се противопоставя на хранителния поток; защото тук кръвта действа чрез това, че е достигнала до самия край и, преди да въздействува върху хранителния поток, е в състояние да изготви жлъчката.*

Ето така виждаме едното да въздействува върху другото по посока надолу. И който желае, може именно в този факт да види нещо, което по чуден начин ни въвежда в много, много тайни на човешкото устройство; *и може, ако иска, да продължи да проследява тези процеси, а така също и отклонилите се от нормата процеси, които наблюдаваме например при обратното изливане, при задържането на жлъчката в кръвта.* Така например съвсем лесно бихме могли да разгледаме жълтеница та с нейната причина и въздействие; *само че днес ще се отклоним твърде далече, ако се спрем и на такива неща.* Така виждаме как действително 7-те органа се намесват в дейността на етерното тяло и как поемат в себе си азовото въздействие отгоре надолу. И така, в лицето на жлъчката имаме директно себепротивопоставяне на Аза. Ако жлъчката иска да срещне хранителния поток, който е оживял в храносмилателния канал, то тя трябва да му се противопостави също във вид на жива субстанция; *защото в противен случай тук не би могъл да се установи един непрекъснат процес.*

Жлъчката трябва да е в състояние да излезе насреща на храносмилателния поток под формата на жива субстанция. Това става, като бива образувана тъкмо от този орган, който принадлежи към 7-те органа на вътрешната планетарна система, които оживяват вътрешния живот на човека, за да може той като вътрешен живот да посрещне вътрешния живот. От жлъчката ние достигаме до самия черен дроб и отново откриваме черния дроб във връзка със слезката. Ако обхванем с поглед тези органи, черен дроб, жлъчка, слезка - така става ясно и от досегашните

разисквания, защото в това отношение, опитно, слезката бе разгледана вече доста подробно, то ще трябва да кажем: *те са тези (органи), които непосредствено се противопоставят на хранителния поток и които така го преобразяват, че същият добива способността да изкачи по-високата степен на човешкото устройство, но също така и способността да снабдява органите, отварящи себе си навън.* Навън се отварят: *сърцето чрез белия дроб, дори самият храносмилателен канал, но преди всичко органите на главата, служещи като сетивни органи.*

Сега обаче трябва да сме наясно, че всяко вътрешно възприемане, всяко вътрешно изживяване трябва да има нещо общо с процесите на отделяне. Черният дроб, жлъчката и слезката засега нямат непосредствено връзка с процесите на отделяне: *това, че те сами отделят хранителните си вещества, е друг един въпрос, но в цялостното устройство (на човека) те не отделят нищо.* Те означават възходящия живот, който от простия живот се насочва към устройството на съзнанието. Чрез това обаче, че към това устройство като 4-ти член се присъединява сърцето, а сърцето отваря себе си навън, човекът, чрез това отваряне навън, постига своето азово съзнание, но той не би бил в състояние да изживее този Аз като нещо по-различно от това, което се противопоставя на външния свят. Този гледащ навън Аз не би могъл да се свърже с това, което чрез вътрешните органи изживява под формата на смътен телесен живот във вътрешността си. Към процесите на отделяне във вътрешното устройство той трябва да присъедини и един друг процес, който процес също му опосредства изживяването на собствената му вътрешност чрез онзи Аз, имащ в лицето на кръвта свой инструмент. Първоначално човекът изживява своя вътрешен живот само чрез смътното си съзнание, и ние видяхме как това намира израз в устройството на човека като от черния дроб, жлъчката и слезката процесите на отделяне биват поети от лимфните пътища. Така също, за да се издигне човекът до същинския съзнателен Аз от кръвта също трябва да бъде излъчено нещо. И в процеса на това отделяне човекът осъзнава, че, бидейки вътрешна същност, той се противопоставя на външния свят. Ако не съществуваха тези вътрешни процеси на отделяне, в своето изживяване човекът така би се поставил спрямо външния свят, че вътрешно сам себе си би изгубил, или най-много би изживял в себе си смътни вътрешни процеси но нищо не би знаел за това, което е навън и за това, че съществува, което диша въздуха и поема хранителните вещества отвън е същото онова същество, което работи и във вътрешността му. Да узнае това, за човека става възможно чрез факта, че чрез белия си дроб той отделя от преобразената кръв въглената киселина, а чрез бъбреците отделя преобразените вещества, които трябва

да напуснат кръвта, за да има човекът по посока навътре възприятия от собствената си същност.

Така ние намираме оправдание както за органите, извършващи възходящия процес черен дроб, жлъчка, слезка, така и за тези, които в известен смисъл извършват един низходящ процес, бели дробове и бъбреци, макар че белите дробове, отварящи себе си навън, същевременно опосредняват и един възходящ процес. Отделни те органи се намират изцяло в състояние на живо взаимодействие и ние не бива да схематизираме докрай, как тези 7 елемента на вътрешната човешка планетарна система са свързани и с вътрешното изживяване на човека и със себе - разтварянето навън.

От една страна тези 7 елемента трансформират изцяло собствената подвижност на хранителните вещества във вътрешната подвижност и с тези преобразени вещества осигуряват човешкия организъм. Те правят възможно човекът да разтваря себе си отново навън. Те обаче също така осигуряват възможността, всичко, което човекът развива в себе си като една твърда мощна вътрешна подвижност, която не би била в хармония с нахлуващата отвън подвижност, да бъде уравновесена с външната подвижност и да бъде излъчена чрез белодробните и бъбречните процеси на отделяне.

Цялостното, равномерно регулиране на вътрешната подвижност го виждаме като функция на тази вътрешна планетарна система в човека. И цялото това съществуващо отношение в действителност намира израз в това, ако си представим, че сърцето подобно на Слънцето е застанало в центъра и осигурява 3-те тела на вътрешната планетарна система, означаващи възходящия процес на поемане. Тъй като в планетарната система Слънцето е застанало спрямо Сатурн, Юпитер и Марс, така и вътрешното Слънце, сърцето, в човешкия организъм стои спрямо Сатурн – слезка, Юпитер - черен дроб и жлъчка - Марс. И би трябвало да говорим не със седмици, а с месеци, ако трябваше да ви изложим всички основания, поради които при едно точно и интимно окултно наблюдение отношението на Слънцето към външните планети от нашата планетарна система действително може да бъде сравнено с отношението, което в човешкия организъм сърцето има спрямо вътрешната планетарна система, спрямо черния дроб, жлъчката и слезката. Защото в действителност външното отношение е било така възприето, че във взаимодействието на тези органи се отразява това, което се разиграва в големия свят, в макрокосмоса, в нашата Слънчева система. И процесите, разиграващи се между Слънцето и вътрешните планети чак до Земята, ние ги виждаме отразени в отношението сърце-Слънце спрямо белите дробове тъй както спрямо Меркурий, и спрямо бъбреците, тъй както спрямо Венера. Така в

лицето на тази вътрешна планетарна система на човека ние имаме нещо, което отразява външната планетарна система.

В хода на лекциите ние вече отбелязахме, че действително, ако по един ясновидски път се потопим в собствената си вътрешност, можем да възприемаме вътрешните си органи така, както те се представят на външния поглед на физическото око.

Тук ние напускаме пределите на фантастичния образ на нашите органи, изградени от официалната анатомия, при което започваме да разглеждаме действителния образ на тези органи, като имаме предвид, че тези органи представляват силови системи. Официалната анатомия изобщо не може да даде основата за действителното битие на тези органи, защото тя вижда само поместения вътре хранителен материал.

И никой човек не би трябвало да се съмнява, когато разглежда нещата по-дълбоко, че външната анатомия вижда *само* поместения хранителен материал. Това, което е залегнало в основата на тези органи под формата на силови системи, това може да бъде видяно само чрез ясновидското наблюдение. И това наблюдение оправдава наименованията, защото в нашата вътрешна планетарна система ние повторно съзираме външната планетарна система.

И така, вчера ние казахме, че организмът може да развие една твърде силна вътрешна подвижност. Това на мира израз в неритмичността в проявленията на човешкия организъм. Аз още вчера наблегнах на това, че когато поради такава твърде силна вътрешна подвижност се появи самостоятелен собствен живот във вътрешните органи, тогава на тези органи е важно да бъде противопоставено това, което може да приглуши тази вътрешна подвижност. Това, означава, че когато вътрешните органи преустройват, когато твърде силно преобразяват външната подвижност на хранителните вещества, когато те доставят един твърде мощен продукт от вътрешното преобразуване, тогава ние трябва да им противопоставим отвън такъв продукт, който да подтисне, да приглуши вътрешната подвижност. Как може да се осъществи това?

Когато искаме да улучим вътрешната органна система, развила във всеки един от своите органи твърде силна вътрешна подвижност, то ние трябва да подадем на организма това от околната среда, което притежава подвижност, противоположна подвижност на органите и която е в състояние да ги подтисне. Това означава, че трябва да се опитаме да открием онези външни подвижности, които съответствуват на отделните подвижности на органите. За днешния човек, запознат с подобни неща от закостенелите писания на Средновековието, в които той не вижда нищо друго освен пъстри суеверия, звучи съвсем странно, че съответствието между дейностите на органите от вътрешната планетарна система и

определени външни субстанции, притежаващи противоположна подвижност, не само е било изследвано от окултната наука през хилядолетията, било е изследвано задълбочено и основно, но и че безбройните изследвания, извършени по ясновидски път, следва, че например вътрешният Юпитер, когато прекали във функциите си, може да бъде възпрян, като му се противопостави онази външна подвижност, намираща израз в металната субстанция на калая. Вътрешната подвижност на жлъчката можем да преодолеем чрез това, което намира израз в металната субстанция на желязото. Всъщност изобщо не би трябвало да се учудвате, че именно жлъчката може да бъде преодоляна чрез желязото. Защото желязото е единствения метал, който ние трябва да притежаваме в кръвта си, т.е. - който принадлежи на инструмента на Аза. И видяхме, че именно в лицето на жлъчката имаме този орган, който осъществява връзката Аза с най-плътния материал, отлагач се в човека чрез процеса на храносмилане. По същия начин слезката-Сатурн - има своето съответствие в оловото; *сърцето - Слънце - в златото; Меркурий носи самото си име: т.е. металът живак съответствува на белите дробове, а на бъбреците съответствува металът мед.*

Когато поднесем на организма подвижностите, съдържащи се в тези метали, за да преодолеем взимащите надмощие подвижности на вътрешния организъм, то трябва да сме наясно, че всичко в организма стои малко или повече във взаимна връзка, и че отделните органи системи биват формирани паралелно помежду си. Защото не бива завършено първо това, което дотук схематично нарисовахме, т.е. - един човек без глава; *но едновременно с другите органи се оформят разбира се и главният и гръбначният мозък, така същото това, което под формата на кръвен процес наблюдаваме да слиза надолу, същото се отправя и нагоре.* /Виж ри. № 25/. И така, както показахме, че съществуват две кръвообращения,

така също имаме и възходящо действие на лимфната система по посока на главата, т.е. приписваме едно смътно съзнание и на горните части на човешкия организъм. По тази причина на това, което описахме като включен в нас долен кръвоток, съответствува в известен смисъл това, което е включено горе, в горния кръвоток. И виждаме, че някои от тези метали, намиращи се на Земята, имат съответно родство с елементи, които ние причислихме към горната кръвна организация. Това, което например от белия дроб се отваря към гръкляна, т.е. прераства в орган на висшето човешко устройство, в което иначе нахлува надолу към жлъчката под формата на смътен живот, това съответно се представя като марсова или желязна система в гръкляна, който заема горните части на белия дроб. Тези неща, разбира се, трудно могат да бъдат отграничени едно от друго; *но все пак бих желал да набележа някои от тях.*

По същия начин горната част на нашата глава с мозъчното образувание същото съответствие, както Юпитер - черен дроб - калий съответствува на долното кръвообращение така че и тук имаме съответствие между челната част на главата в горното кръвообращение и калия, респективно и Юпитер; *а тилната част по същия начин съответствува на оловото, респ. на Сатурн.* Така стоят нещата, които трябва да разглеждаме като вложени в горната планетарна система. По този начин прострахме наблюденията си върху това, което е вложено в човешкото кръвообращение и е свързано с него, но което също така го обуславя като организация на 7-те елемента на вътрешната планетарна система. И успяхме да разгледаме връзката с външния свят както за нормалния, така и за отклонилия се от нормата живот. В това съответствие между металите и вътрешните органи имаме един крайно интересен факт.

И ако не по хаотичен, но по систематичен начин бъде сглобено всичко това, което в изобилие се съдържа в данните на терапевтичните ни книги, то тази картина би следвала съвсем от само себе си от външните факти. Винаги, когато по правилен начин черпим от окултните извори, можем да кажем: *спокойни сме, фактите ще потвърдят всичко това на хората!*

Когато внасяме в организма субстанциите на тези основни метали - а всичките са метали, които при определено нагряване преминават във вид на метална парите действуват под формата на малки димообразни зрънца -, така металният им характер действува върху това, което се намира в 7-те органа. И тъй както металната природа действува върху тези органни системи, така солната природа действува върху кръвната система. Само че солното трябва така да бъде поднесено на кръвта, че да бъде внесено отвън чрез въздуха, чрез наситен със соли въздух или чрез солева баня; *но ние можем и от друга страна - чрез храносмилането -*

да внесем това, което е сол, или което образува сол, така че сме в състояние, от две посоки да предизвикаме процеса на солеобразуването, на солеотлагането.

Ако си спомняте за това, което вчера изложих като физическо явление на вътрешните духовно-душевни процеси, то вие ще можете да си представите, че всичко, което се противопоставя на тези метално действащи процеси, отлагачи се в системите под формата на малки, съвсем малки зрънца, представлява това, което вчера определих като физическо въздействие на чувствените процеси. Така смътните чувствени процеси, и по-висшите чувствени процеси са свързани от една страна с вътрешните процеси на възникване, когато се развива правилната вътрешна подвижност, което обаче от друга страна може да бъде възпрепятствувано чрез внасянето отвън, когато отвън бъдат отложени съответните вещества, притежаващи противоположните външни подвижности. Когато при наличието на прекомерно силна храносмилателна дейност, разгръщаща се там, където храносмилателния поток бива обхванат от етерното тяло, етерното тяло развие самостоятелна вътрешна подвижност, така че да влезе в противоречие с външното, когато този процес развие прекомерно собствената си вътрешна подвижност, то ние можем да му противодействуваме чрез подаване на соли, при което солите действуват като соли. При усилена вътрешна подвижност тъкмо на тези процеси, разигравачи се тук, където външните хранителни вещества биват обхванати от етерното тяло - а такъв един процес означава именно едно твърде мощно поемане, едно твърде силно всмукване на солта -, на такъв един процес се противодействува чрез външната подвижност на солта. След това имаме процеси, които външно протичат под формата на оксидационни или процеси на изгаряне, където нещо се свързва с кислорода на въздуха. Когато такива вещества, свързващи се лесно с кислорода на въздуха, бъдат приети в организма, с вътрешната си подвижност те пронизват вътрешния организъм в най-силна степен.

Докато солите действуват, само ако ги въведем в организма чрез храносмилането или директно в кръвта, т.е. докато те навлязат във вътрешността само до една определена степен, докато с металите сме в състояние да въздействуваме чак до вътрешната планетарна система, то в лицето на външните подвижности на веществата, свързващи се лесно с атмосферния кислород, имаме нещо, което пронизва целия организъм, чак до кръвта, нещо, което е в състояние да премине през всички органни системи. Така ни става понятно, че чрез такива процеси, които развиват твърде силна вътрешна подвижност, чрез образуване на топлина, представляваща външен израз на волевия импулс, ние усещаме възбуда в целия организъм. Не е такъв случаят, когато насочим вниманието си към

онези процеси, които са органичен израз на мисловното. Тук ние усеща ме, че въздействията, които вчера свързахме със солите, могат да възникнат само в определени органи. От това виждате, какъв сложен апарат представлява човешкия организъм, но и колко сложно е взаимоотношението му с външния свят; *и виждате, че едва сега на човешкия организъм с неговите вътрешни подвижности с минерална, неорганична, неодушевена природа можем да противопоставим това, което представляват солите, което е изпаряваща се метална природа, и което са лесно горимите вещества.* Такова едно противоречие съществува и между човешкия организъм и подвижните сили на външния растителен свят. Когато поемем дадено растение така, че то просто ни отдава някакво вещество, което вещество бива възприето от нас и действа в нас като такова, тогава растителния му характер не влиза в съображение при човека. Но е възможно растителният характер така да бъде поет от човешкия организъм, че със свойствата си да продължи да действа като растение; *това означава, че вътрешната растителна подвижност продължава да действа като вътрешна подвижност, така, както е действувала в растението.* В такъв случай онзи процес, който се разиграва на границата между физическите хранителни вещества и етерното тяло, не може да действа, защото етерното тяло е сродно на растението, и растението е растение именно поради това, че притежава етерно тяло. Растителната същност просто бива възприета там, където хранителния поток бива заловен от етерното тяло, така че това от растителната природа, което нахлува с действието си в човешкия организъм, в храносмилателния канал все още не влиза в съображение, а едва в онези органи, в които са разположени процесите, към които етерното тяло вече има отношение и в които нахлува и астралната същност на човека. По тази причина растителната природа, външно подвижното, започва да действа едва върху вътрешната планетарна система със симпатиковата нервна система и доколкото е свързана с нея, с лимфната система. Растителната природа не достига там, където човекът, чрез кръвта, отново разтваря себе си за външния свят. Растителната природа е сродна със средната, в същност с вътрешната част на човешкия организъм; *така че всичко, което можем да потърсим в растенията като подвижност, способна да подтисне прекомерно силната вътрешна подвижност във функциите на нашия организъм, в никакъв случай не може да въздейства върху всичко материално в 7-те органа на вътрешната планетарна система и в съответните органи в главата, и което материално изхранва себе си в тези органи; всичко това може да въздейства само върху дейностите, върху функциите на тези органи.* Когато са смутени функциите на тези органи, когато действуват по ненормален начин,

без да може да се каже, че са прехранени или недохранени, тогава в съображение идва дейността на растителната природа. И така, ако е налице прекомерна активност на органите, можем да подтиснем същата чрез нещо с растителен характер, което обаче може да действа само до 7-те органа, само до границата между лимфната и кръвната система.

Не е възможно да продължим по-нататък по отношение на третирането на отклоненията на човешкия организъм; *не само поради това, че за целта бихме имали твърде малко време, но и защото е най-добре антропософът да стои настрана от всичко, което днес е все още предмет на спорове между различните страни.* Това, което изброихме до тук все още не е предмет на спорове, все още не е от областта, където думата е взел фанатизмът. Защото човек или го приема за чиста глупост, тогава то просто споделя съдбата, която за мнозина е съдба на цялата Антропософия: т.е. *че това е нищо.* В такъв случай Антропософията изобщо би трябвало да мълчи, след като не желае да говори за неща, които хората днес все още не искат да приемат и които те разглеждат като безсмислие. Но ако продължим и проследим животинската природа във въздействието и върху човешкия организъм, то скоро бихме попаднали в спор с отделните лагери. Нещо обаче сте разбрали: *че човешкия организъм представлява сложна система от отделни органи и инструменти, намиращи се на различни стъпала на развитието, на съвсем различни стъпала на развитието, които по най-разнообразен начин са свързани с цялостния организъм.* Това, което действа във физическото устройство на човека, такова, каквото го виждаме с външното око и пипаме с ръка, за да бъдат организирани по съответния начин хранителните вещества, да бъдат подредени съобразно органите, това вече не може да бъде видяно с външно око; *то обаче се разкрива на духовното око на ясно-видеца.* Всичко, което ни се представи в човешкия организъм, трябва да бъде разгледано като система, в която се проявяват по-младото и по-старото. Ние изтъкваме това чрез отделни примери: *например, че главният мозък ни се представи като по-стар, а гръбначният мозък като по-млад орган, и че главният мозък някога е бил гръбначен мозък и е произлязъл от него.* След това видяхме, как нашата сложна храносмилателна система и кръвната система представляват една система, която е по-стара и която е преобразена; *в лимфната система, която не може да приема вещества отвън, но може да разтвори себе си само навътре, по посока на продукцията на веществата във вътрешните тъкани, ние виждаме именно по-младата система в сравнение с цялостната храносмилателно-кръвна система, така, както в лицето на гръбначния мозък имаме по-млад орган в сравнение с главния мозък.* Това отново е една много важна гледна точка. Когато днес разглеждаме лимфната система с

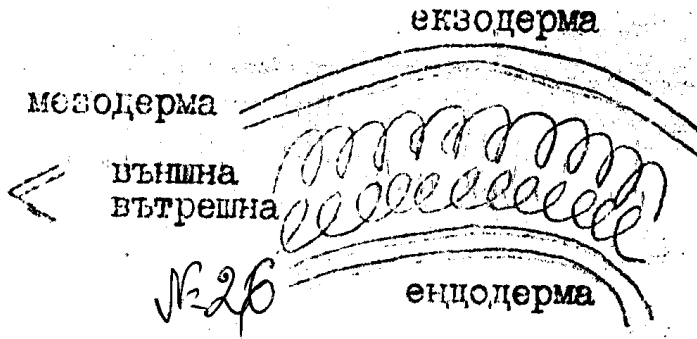
всичко, което принадлежи към нея, то пред себе си имаме нещо, което, ако не беше останало за творено, но ако би се разтворило към ново съпало в процеса на развитие, би прогресирало - по подобен начин, както гръбначният мозък е еволюирал до главен мозък - и би се развило до храносмилателна и кръвна система. Така храносмилателно-кръвната система представлява преобразена от веществата и тъканите на тялото лимфна система, при което веществата едва в тялото придобиват отново формата, която имат във вътрешността, докато лимфната система служи за поемане на произведените вътре вещества. В лицето на лимфната система и в това, което спада към нея, имаме една по-проста храносмилателна система и една по-проста посредническа система за съзнанието. Това, което е по-сложно от лимфната система, и което се разтваря не само навътре, но и навън, това ние срещаме в преобразената лимфна система, т.е. в храносмилателната и в кръвната система.

Всичко, което при дадено живо същество, в хода на развитието, се появява по-късно, е предварително оформено в зародишен вид. Всичко, което ви изложих като сложно човешко устройство, всичко това е заложено в зародиша на човека, такъв, какъвто възниква в процеса на оплождане. Ако изходим, така да се каже, от този оформен човек и се върнем назад до човешкия зародиш, в рамките на същия можем да открием - твърде трудно доловимо дори за микроскопското изследване - как сложните органи системи се съдържат в малкото, в най-ранната предпоставка, и то се съдържат по такъв начин, че дори в рамките на тези най-ранна предпоставка ни показват в какво взаимоотношение са помежду си. Ако веднъж разгледате това, което във външно заобикалящата човека среда ни се представя като негова кожна обвивка, и ако проследим как сетивните органи, със своето устройство се простират навътре към нервната система, то вие ще си кажете: *всичко, което е налице в най-външната обвивка на човека, трябва да е преобразено от нещо друго; защото то самото е вече твърде сложно*. Към тази система спада например главният мозък. Не е възможно да си представим главния мозък, без същият да е бил предварително подготвен от други органи и чрез преобразование да е произлязъл от самите тях.

Ето защо ще трябва да кажем: *трябва да си представим, че външната обвивка на човека, както изглежда днес, представлява продукта на преобразования от залегнали в основата и органи, че е преминала през процес на преобразование, тъй като главният мозък е преобразен гръбначен мозък, и както храносмилателно-кръвната ни система с всичко, което принадлежи към нея, е преобразена лимфна система*. И именно във всичко, което разгледахме като главен мозък, виждаме преобразената гръбначно-мозъчна система. Гръбначно-мозъчната система днес ни се

представя така, сякаш в нея можем да видим един орган в процес на низходящо развитие; *така че в онези органи, представляващи ни предишни стадии, имаме пред себе си по-късно формирани органни системи, намиращи се в процес на низходящо развитие.* Това трябва да отнесем и спрямо лимфната система. В това, което ни се представя в човека като долен човек - в пространствен смисъл - в противоречие между лимфната система и храносмилателно-кръвната система имаме това, което преобразява лимфната система до храносмилателно-кръвна система. Но трябва да сме наясно, че самата кръвна система е една толкова сложна, разположена навътре органна система, външният вид на която дори показва, че представлява продукт на преобразувания от едно предишно състояние, че представлява продукт на двойно преобразуване. Това обаче, което ни показва, че преобразуването се е извършило само в смисъл на отваряне навън, това е храносмилателният канал. Ето защо можем да кажем: *ако изместим храносмилателният канал по-навътре, то тази органна система ще се окаже затворена във вътрешността, на която израз е днешната лимфна дейност, при която от вътрешната продукция се взима само онова, което бива излъчено от тъканите.*

Така видяхме, че от една страна във външната обвивка на човека - в кожната система - е дадено преобразуването на една друга система, и че в лицето на храносмилателната система също можем да видим преобразованието на една друга, система, от която тя се е образувала и която днес съществува в процес на низходящо развитие. Т.е. така би трябвало да търсим първата предпоставка според цялата и природа, представила ни се в органните системи, че всичко, което под формата на зародишева предпоставка виждаме в кожни те и сетивните органи, а също и в нервната система, да си го представим като преобразуване на една друга система, която днес лежи във вътрешността на организма и се намира в процес на низходящо развитие; *така както предпоставката на храносмилателната система представлява преобразуване на една друга вътрешна система, която днес е в процес на низходящо развитие, така че днес, дори в зародишевите предпоставки набелязахме процес на възходящо и на низходящо развитие.* Така свеждаме целия организъм на човека до една схема, в която всичко от отделните органи е заложено в зародиша. И действително в човешкия зародиш, започващ своето съществуване чрез процеса на оплождане, в 4-те, разположени един над друг зародишеви листа - външния зародишев лист - *екзодерма*, вътрешния зародишев лист - *ендодерма*, и външния и вътрешен среден зародишен лист - *мазодерма* - наистина още в зародиша са заложени 4-те основни системи на човешкия организъм. /Виж рис. № 26/. При това, в смисъла

на нашата еволюция, трябва да разгледаме външния зародишев лист, наречен от днешната анатомия или физиология кожно-сетивен лист, като продукт на преобразуване, който има своята предпоставка още във външния среден зародишев лист. Във външната мезодерма, в зародиши в процес на низходящо развитие имаме пред себе си нещо, което на едно по-високо стъпало ни се представя като кожно-сетивен зародишев лист. А в лицето на вътрешния среден зародишев лист имаме едно по-младо образование, в процес на низходящо развитие, което ни се представя като чревно-жлезен зародишев лист, като вътрешен зародишен лист. Когато разглеждаме човешкия зародиш в неговото развитие, то пред себе си имаме нещо, което е първоначална предпоставка на човека, заложена в двата средни зародишени листа, в мезодермите, както ги нарича официалната физиология; *докато двата външни зародишеви листа – екзодерма и ендодерма - представляват преобразени листове.*

Двата средни листа са в същност тези, които показват първоначалното състояние, докато другите два листа представляват по-висши степени на развитие на изходното състояние. И официалните микроскопски изследвания само привидно не изтъкват достатъчно прецизно този факт. Сега вече знаем, че човешкият ембрионален зачатък се състои от две предпоставки: *от женската и от мъжката предпоставка, и че цялостният зародиш може да се появи само чрез живото взаимодействие между двете предпоставки.* Т.е. в двете зародишеви предпоставки трябва да се съдържат всички процеси, които в своето взаимодействие формират единствения ембрионален зачатък за цялостното човешко устройство.

А какво ни казва окултизмът за взаимодействието между мъжкия и женския зачатък? Той ни показва, че при днешните условия женският организъм е в състояние да произведе един човешки зачатък, който ако би се развил напълно самостоятелно, не би могъл да развие това, което ние в най-широк смисъл наричаме принцип на формата. И така, това, което

води до последната предпоставка на костната система, което дава на човека здравината му и което съдействува за съвременност разтваряне по посока на кожно-сетивната система, това не би могло да бъде дадено от женската част. Женското участие е такова, че бихме могли да кажем: *това, което би се появило в този случай, е твърде добро за земния свят, такъв, какъвто е той днес; защото във външния свят не са налице всички процеси, които биха могли да служат на такъв един организъм, ако той се развиеше така, както е заложен в тенденцията на женската част от цялостния човешки организъм.* Женския човешки организъм нямаше да има нужда да навлезе до такава степен в земните условия, такива, каквито съществуват в плътно формираната костна система, и нямаше да бъде принуден да извърши това разтваряне, което да му позволи чрез сетивата да погледне навън към днешния физически свят; *но той трябваше да има своята вътрешна опора в лицето на един по-мек материал, по-мек от нашия здрав костен скелет; и освен това той трябваше да има възможността да не отваря очите си така широко за околния свят, а също така и другите свои сетива да не разтваря в същата степен, както става това днес, но той щеше да остане много повече затворен във процеса на възприемане на собствения си вътрешен живот.* Това представлява женското участие в цялостния организъм на човека: *зародишева предпоставка, която излиза извън пределите на целта, възможна за днешното ни земно битие, просто защото при днешните физически земни обстоятелства не са дадени условията, нужни на такъв един изнежен организъм, който е така слабо предразположен към навлизане в земното, както в случая с костната система, и така слабо склонен да разтвори себе си за външното.* При естествените условия такъв един организъм е предварително обречен на смърт. Това означава, че поради това, което женският организъм не може да даде на човешкия зародиш, този човешки зародиш е предварително осъден на смърт.

Другата част, която се присъединява към зародиша, е мъжката част. Ако мъжката предпоставка трябваше са ма да формира човека, то развитието на това устройство, което изживява себе си в процеса на себе разтваряне навън, и което устройство е дадено в лицето на кожно-сетивната система, а също така и мощното разгръщане на процеса на втвърдяване на костната система, би надхвърлило целта в обратна посока. Мъжкото устройство би създадо един също така нежизнеспособен зародиш, т.е. и той би създал един мъртъв зародиш, тъй както и женското устройство, защото това, което мъжкото устройство би могло да създаде, което би могло да даде на зародиша, би било така устроено, че ако развиеше за себе си своите сили, при тези условия, които съществуват днес на Земята, заро-

дишът би трябвало да изчезне, защото за тези условия той би развил такава сили, които просто биха били твърде мощни, за да съществуват като органични в рамките на този свят. Това означава, мъжкият зародиш изобщо не би могъл да се появи; *той би могъл да действа само в съчетание с женския зародиш*. Това, което женската част, така да се каже, твърде силно стимулира и извежда над границите на възможното върху Земята, това мъжката част го сваля надолу под границите на възможното за земните условия. Това, което женския зародиш е осъдено на смърт поради надделяването на онези сили, които, ако изобщо можеха да се приближат до сетивното, в крайна сметка биха довели до разбиването, до изоставането спрямо външния свят, това бива уравновесено от мъжкия зародиш чрез процеса на оплождане. Това, което под формата на сили е концентрирано в мъжката част на зародиша, ако някога би израснало само за себе си, би повлякло всичко дълбоко под границата на земното, то би довело човешкото устройство до едно твърде силно уплътняване на костната система и до съвсем друг вид разтваряне на сетивата и възприемане на външния свят в сравнение с това, което е днес. Още в самото си възникване тези две органни предпоставки би трябвало да се съединят и да се следват; *защото поотделно в земните условия те от самото начало са осъдени на смърт, и само живото взаимодействие на това, което в двете посоки препятствува преливането, създава единствено възможния за земния живот човешки зародиш*. Така виждаме - макар засега само схематично -, че сме в състояние да разберем нещата до там, където човекът създава подобния на себе си. Бихме могли да осветлим много други подробности и от развитието на зародиша. И колкото по-дълбоко бихме навлезли, толкова повече бихме видели, че всичко, от най-дребните до най-великите факти, чак до това, което казахме за свръхсетивните силови системи в зародишевите предпоставки, се потвърждава във външния израз на предпоставките на силовите системи, в това, което човекът развива, за да живее родът му на Земята, докато Земята провежда този свой процес. Но също така видяхме, че под формата на най-плътен процес на потъване в земното Земята ни дава нещо, което ние нарекохме предпоставка за костната система, и ни дава най-подвижния процес в лицето на това, което нарекохме кръвна система на човека. И трябва само накратко да добавим, че всичко, което на Земята протича във външния физически човешки организъм, доколкото същият е видим, се насочва нагоре към процесите, протичащи в кръвта. Тези процеси обаче са процеси на затопляне. Ето защо в процесите на затопляне има непосредствен израз на кръвната дейност като инструмент на Аза, на най-високо ниво, под което се намира физическия човешки организъм. Отдолу са разположени другите процеси, най-отгоре е процесът на за-

топляне и в него непосредствено се намесва нашата азова душевна дейност. Ето защо при толкова много душевни процес и ние изпитваме нещо, което бихме могли да наречем: *превръщане на душевната ни дейност във вътрешно затопляне - което може да разгърне себе си до физическо затопляне в рамките на кръвния процес*. Т.е. виждаме, как духовно-душевното, чрез процеса на затопляне, навлиза в областта на органичното, на физиологичното, това, което протича отгоре надолу. Чрез много други факти от външния свят бихме могли да покажем, как в процеса на затопляне духовно-душевното се докосва до физиологичното, до това, което се крие зад него. Т.е. в процеса на затопляне имаме превръщания в дейностите на органните системи. В сложния апарат на духовно-душевното в човека виждаме най-многообразните преобразования. Но този физически организъм на човека се простира нагоре до процеса на затопляне. Спира се тук превръщането? Това, което се възправя пред нас като унаследяване на костната система отдолу нагоре, само дотук ли се простира? Или унаследяването продължава? Навсякъде зад процеса на затопляне се крие преобразяване; *преобразяването се простира отдолу на горе чак до процеса на затопляне*. Това което следва може да бъде само загатнато и ще трябва да бъде предоставено на по-нататъшния размисъл и чувствуване на слушателите.

Това, което организъмът произвежда в нашата кръв чрез топлинните процеси, тези топлинни процеси, които провежда чрез цялостните процеси, и които разцъфтяват като цвят над другите процеси, това нахлуване нагоре към духовно-душевното, превръща се в духовно-душевно. И кое е най-красивото в духовно-душевното? Най-красивото, най-висшето се състои в това, че чрез силите на човешката душа органичното може да бъде превърнато в душевно! Когато всичко, което човекът може да притежава чрез дейността на своя земен организъм, бъде превърнато от него за доба цел, да бъде превърнато в топлина, тогава в сферата на душевното то ще се преобрази в това, което бихме могли да наречем вътрешно изживяване на състраданието, на загрижеността за всички други същества. Когато преминем през всички процеси на човешкия организъм и достигнем до най-високото ниво, нивото на топлинните процеси, в този момент ние прекриваме прага на човешките физиологични процеси на най-високото им стъпало, формирано от топлинните процеси на кръвта и се възкачваме към онзи свят, в който топлината на кръвта се оценява по това, което душата успява да направи от нея; *оценява се по загрижеността към всички същества, по състраданието към всичко, което е около нас*. И тогава, когато вътрешният ни живот ни е извел нагоре до затоплянето, нашият живот започва да се простира над цялото земно съществуване и ние ставаме едно с цялото земно битие.

И трябва да отбележим чудния факт, че световното същество е изминало обходния път през цялото ни устройство, за да ни даде накрая затоплянето, което ние, хората, сме призвани чрез нашия Аз да превърнем в живо състрадание към всички същества. В рамките на земната мисия топлината се превръща в състрадание! Това е смисъла на земния процес, в който човекът бива поставен като физически организъм и който протича чрез това, че всички физически процеси се събират в короната на човешкото устройство, че всичко, намиращо се в човешкото устройство като един микрокосмос на всички земни процеси, отново разтваря себе си като един нов цвят. И когато този цвят преобрази себе си в човешката душа, земният организъм, чрез загрижеността и живото състрадание на човека към всички същества постига това, за което е била предназначена топлината на тялото, отредено ни като на земни хора. Това, което чрез живата загриженост поемаме в душата си и чрез което все повече и повече разширяваме душевния си живот, това ние ще вземем със себе си, след като сме преминали през много устройства, чрез които изцяло сме оползотворили това, което Земята може да даде на Духа като затопляне, като загряваща топлина, като топлина на изгаряне. И след като, преминавайки през многобройните прераждания, ще сме поели цялата тази топлина в себе си, тогава Земята ще е постигнала своята цел, своя смисъл, тогава тя, като един огромен труп ще потъне под нозете ни в неизвестната Вселена и от земната тленност ще се въздигне цялата съвкупност от земни човешки души, превърнали през различните земни прераждания топлината на земните тела в живо състрадание и загриженост и в това, което може да бъде въздигнато върху тях. И така, както отделната душа, когато човекът премине през портите на смъртта, въздига себе си към духовния свят и предава тялото си на силите на Земята, така един ден тялото на Земята ще бъде предадено на световните сили, след като ни е отдало топлината за нашето състрадание, превърнала се в основа за всички наши по-висши душевни дейности. Този труп, който ще бъде предаден на Всемира, тъй както отделният човешки труп бива предаден на Земята, той, издигайки се, ще види сумата от всички отделни, чрез земното битие в значителна степен усъвършенствува ни индивидуални човешки души, които тогава ще се отправят към нови стъпала на битието, към нови планетарни системи. Тъй както в системата на Земята отделния човек, след като е преминал през смъртта, се отправя към нови прераждания, така и съвкупността от всички индивидуални души ще поемат пътя към нови стъпала на планетарното съществуване, след като е отпаднал труп на Земята. И виждаме, че нищо на света не се губи, но че това, което ни е дадено в организма ни чак до разкъфтяването на топлината, представлява материалът, чрез който, след като сме го употребили

като топлина, стъпваме на ново, по-високо стъпало по пътя, водещ към Вечността. Нищо в света не се губи: *но това, което земята произвежда чрез човешките души, чрез тях това ще бъде отнесено във вечността!* Така духовната наука ни позволява да свържем физиологическите процеси в човешкия организъм с предопределеността ни във Вселената. И тази наука, ако я разглеждаме като нещо, което трябва да се спусне над нас, нещо, което няма да ни даде само голи теории или абстрактно познание, тази наука ще ни изпълни с всички сили, които ни превръщат в хора: *с това ние заставаме не само на Земята, но и в цялата вселена!* Когато се научим така да разсъждаваме за висшето и вечно предопределение на човечество то, за това, как човекът взема сили от Земята, за да се възкачи до Вечността, тогава и чрез Духовната Наука ще вземем това, което може да се получи от нея за целия човек - не само за нашето познание. И когато хората, които подозират или вече познават този висш идеал на познанието, се събират като истински побратимени души, които ще се слоят в стремежът си към най-висшето, това означава, ще опознаят себе си в най-интимната си същност, тогава в земното битие ще има хора, които ще могат да съзнават, че сами съдържат зародишите, които ще продължат да се развиват ще дадат плод за по-нататъшното развитие на Земята и човечеството. С цялата скромност антропософите имат право да се събират и да свържат усещанията си с това, което е най-висше и най-всеобхватно за човека. И там, където се събират хора с такива мисли, там те опознават себе си в най-дълбоката си същност, защото опознават себе си не като отделни хора в тяхното земно предназначение, но в тяхното предназначение във Вечността.

Така ние се събрахме и отново ще се разотидем, за да живеем навън и може би за да отнесем със себе си нещо от това, което тук само схематично разкрихме и което да развием до неговото разцъфтяване. Но когато сме разпръснати, ние ще продължим да действваме така, че макар и тялом разпръснати, в живите си мисли, в чувствата си, в цялата си воля ще се хармонизираме помежду си. Тогава по правилен начин ще сме обединени в духа, който чрез Антропософията трябва да бъде донесен на човечеството. В този дух, след като сме били за кратко време заедно, ще се сбогуваме един от друг, в този дух ще продължим да бъдем с душите си заедно и в този дух ще се съберем отново, когато ще трябва да стане това.